

ΝΟΥΜΑΚ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Δ'.

ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 10 του Δεκέβριου 1906

ΓΡΑΦΕΙΑ: Δρόμος Οικονόμου αριθ. 4 | ΑΡΙΘ. 223

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΝΟ ΦΥΛΛΟ:

ΨΥΧΑΡΗΣ. Μικρός πρόλογος.

ΕΝΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ. "Άρθρα Κοσιή Πικρά, Παύλου Νωβάν, Ζ. Παπαντωνίου. — Ποιήματα Γιάννη Περασιώτη. — Ηλία Βουτιερίδη. ΙΒΑΝ ΤΟΥΡΓΚΕΝΕΦ. "Ανέλιος (τέλος). ΗΛΙΑΣ ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ. "Ο Ίσκιος του πεθαμένου (συνέχεια).

ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Κώστας Γυζίας.

Δ. Π. Τ. Φαινόμενα και Ηρώματα. ("Η κατάδικη της «Εοίας» — Τὰ σπίνια του Μισοριώτη. — Τὸ σὺ γ κ α ι ρ α. — "Η λογική του κ. Πόσι. — "Εθνική συνείδηση κ' εθνική χωροφραγία).

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — ΦΟΝΟΠΙΣΤΑΡΟ ΒΑΘΜΑ ΔΙΑΤΙΚΟ — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΕΝΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

Ο ΖΟΥΦΡΕΣ

Δυὸ τρεῖς φορές ἔτυχε νὰ παντηθεῖμαι. Περασότερες ὄχι. Ἐφτάσε ἡ μιὰ καὶ ἡ πρώτη φορά γιὰ νὰ μοῦ τυπωθῆ δυσκολοξέχαστη ἡ γνωριμία του. Καμιά φορά ἕνα συναπαντήμα μονάκριβο μὰς δίνει μὲ κάποιον σφιχτότερα καὶ ἀπὸ ζωὴ ἐλόκληρη ποῦ τὴν περὶ μὰς νυχτόμερα μὲ λογῆς ἀνθρώπους.

"Ανοῖξε ἡ πόρτα καὶ μπῆκε. Ἐκνήθε καὶ ζωηρός, γυργός καὶ θερρετός, καλοκαμωμένος καὶ καλοίσκιωτος. Δὲ θυμᾶται καὶ ἀνίσως φροντίζε νὰ μοῦ πῆ τὸ νομὰ του. Καθῆσε. Χωρὶς λόγια καὶ ἄργητες μοῦ ἔδωκε ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ καταλάβω ποιὸς ὁ σκοπὸς τῆς βίβλας. Μετῆραξεν τὸ Δάντη. Ἐλπίζει νὰ τὸν καταφέρῃ ἐλόκληρο. "Ὡς τώρα ἔχει ἑτοιμα πολλὰ τραγούδια ἀπὸ τὴν Κόλαση. Ἐξέρει πόσο δύσκολο τὸ ἔργο μὰ γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἐπιχειρεῖ. Καταγίνεται καιρὸ μὲ κείνο. Ἐχει καὶ πολλὰ βοηθήματα. Φροντίζει νὰ συγκοινωνῇ, ὅσο τοῦ εἶναι βολετό, μὲ τῆς μελέτης καὶ μὲ τῆς κριτικῆς τὰ ἔργα ποῦ σχετίζονται μὲ τὸ Δάντη. Γνωρίζει καὶ τιμᾶ τὴν ἐργασία τοῦ Καλοσογούρου μὰ φρονεῖ πὼς λείπει κάτι τι ἀπὸ τὴν ἀξιοσπούδαχτη αὐτὴ ἐργασία· κάτι σὰ ζέστη, σὰ ζωὴ καὶ αὐτὸ ποῦ λείπει φιλοδοξεῖ νὰ τὸ βάλῃ.

"Ἦρθε λοιπὸν γιὰ νὰ μὲ παρηκλέσῃ νὰκούσω μερικὰ κομμάτια ἀπὸ τὴ μεταφράση του.

Φυσικά, τοῦ ἀποκρίθηκα πὼς δὲν ἤμουνα κατάλληλος γιὰ νὰ κρίνω καὶ γιὰ νὰ ζυγιάσω μὲ τὴ ζυγαριὰ ποῦ πρέπει τὴν ἐργασία του. Ἐννοεῖται πὼς τοῦ φύσηξα θάρρος καὶ πὼς τὸν ἔκαμα νὰ στοχαστῇ πὼς ὅσο καὶ ἂν ἔχουμε κ' ἐμεῖς ἐδῶ μετρημένα, μὰ σοβαρὰ καὶ ὠραῖα ὀπωσδήποτε, κάποια δείγματα μεταφραστικά στὸ Δάντη ἀπένου, δουλεμέν' ἀπὸ τεχνίτες σὰν τὸ Βεργωτῆ, σὰν τὸν Κονεμένο, καὶ συστηματικώ-

Γ. Σ. ΖΟΥΦΡΕΣ

"Ανεδακρύνει ἡ θλιβερὴ καρδιά μας καὶ τὰ λόγια μὸς ἂν' τὰ χεῖλη βγαίνουν νὰ σ' ἀποχαιρετίσουν, λεβέντη, ποῦ μὰς ἔφυγες, προτοῦ νὰ σὲ χαροῦμαι. Σὰν διαβατάριμο σουλὶ τὸ γλυκολάγημά σου μὰς ἔστειλες δειλὸ - δειλὸ νὰ κρούσῃ τὴν ψυχὴ μας καὶ γιὰ ταξίδι πῆταξες, ποῦ γυρισμὸ δὲν ἔχει. Γέρω μας ἀντιδάνησε τῆς νιότης σου τὸ γέλιο γιὰ νὰ χαρίσῃ τὸ ρυθμὸ στοῦ πόνου μας τὸ κλάμα. Τὰ ῥόδα ποῦ μὰς ἔταξες, μόλις ν' ἀνθίζουν ἰαίειδες μὰς ἔστειλες σὰν λίκρανο μὲ θοήνους μαζεμένο. Θοήνος καὶ τὸρ' ἀκράτητος γιὰ μὰς ἡ θύμησή σου, λεβέντη, ποῦ μὰς ἔφυγες σὰν ξεγέλαστρα ἐλιίδα.

ΗΛΙΑΣ ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ

κώτερα, σὰν τὸν Καλοσογούρο, ἀκόμα καὶ σὰν τὸ Βαλαωρίτη, (ἂν καὶ δὲν εἶταν αὐτὴ ἡ δουλειὰ του), πάντα μένει τόπος καὶ τρόπος γιὰ νὰ δουλέψῃ κανεὶς, καὶ τὸ δούλεμά του, ὅσο καὶ ἂν παραλλάξῃ, νὰ σταθῇ ἀξιο πάντα προσοχῆς. Κι ἀκόμα τοῦ εἶπα πὼς δὲν πρέπει νὰ τόνε δειλιάζῃ ἡ ἐντέλεια τοῦ στίχου τοῦ Καλοσογούρου, γιὰτὶ καὶ ἡ ὁμορφιὰ δὲν εἶναι μιὰ, καὶ ξετυλίγεται καὶ αὐτὴ λογῆς λογῆς. Καὶ τοῦ ἔφερα παράδειγμα τὸν "Ὀμηρο τὸ μεταφερμένο στὴ γαλλικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὸ μεγάλο ποιητὴ Leconte de Lisle· πρᾶγμα ποῦ δὲν ἐμπόδισε τώρα τελευταῖα ἕνα ἀκουσμένο σοφὸ τῆς Γαλλίας, τὸ Bréal, νὰ κηρύξῃ κάπου ἐπισημότατα πὼς προτιμᾶ ἀπὸ τὴ φροντισμένη λαξευτὴ μεταφράση τοῦ μεγάλου ποιητῆ τὴν παλιὰ καὶ καταφρονεμένη μεταφραστικὴ ἐργασία τῆς κυρίας Dacier, γιὰτὶ αὐτὴ τὴ βρίσκει

συμφωνότερη πρὸς τὸ χαραχτήρα τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως. Ποιὸς μπορούσε νὰ στοχαστῇ πὼς ὕστερ' ἀπὸ τὸν Πολυλά θὰ πρόβαλλε γιὰ τὸν "Ὀμηρο, τέτοιος, ὁ Παλλῆς; Καὶ σάπασα, δηλώνοντας του πὼς μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση θέκωγα τὰ κομμάτια ποῦ θέλει νὰ μοῦ διαβάσῃ.

Καὶ περίμενα νὰ μὲ ρωτήσῃ, πότε θὰ μὲ βρῇ στὸ σπίτι μου, γιὰ νὰρῃ. Ὅμως ἐκεῖνος διόλου δὲ μὲ ρώτησε τέτοιο ρῶτημα. Ἀπλοῦστατα, μοῦ ἔδωκε ἀπὸ τὸν κόρρο του πολυσέλιδο χειρόγραφο καὶ ἄρχισε νὰ μοῦ διαβάσῃ καὶ νὰ μοῦ καλοδικαστῇ τοὺς δαντολόγους δίχως ῥίμες δεκαπεντακυλλάβους του.

Ἐκρίστηκα, στενοχωρήθηκα. Ὁ τόπος δὲν εἶταν κατάλληλος, μὰ διόλου κατάλληλος γιὰ διαβάσματα, καὶ μάλιστα γιὰ τέτοιας λογῆς ἀνάγνωσμα. Μὰ τὸ νὰ κάμω ὁ ποιητὴς γλῆγορα προχωροῦσε καὶ ἀνυποψίαστα. Μοῦ εἶταν ἀδύνατο νὰ τοῦ κόψω τὴ φέρα. Ἄναγκάστηκα, θέλοντας καὶ μὴ, νὰ τὸν ἀκούσω. Τέτοιαι θὰ τυχαίνουν καὶ κάνουν κάποιους κριτικούς ἀνήμερα θηρία ἐναντίον κάποιων ἔργων. Ἐδῶ ἡ τύχη βόηθησε. Δὲν ἤρθε κανεὶς νὰ μὰς ταρξῇ. Ἄρχισα νὰ τραβίμαι καὶ ἀπὸ τὸν ἦχο τῆς φωνῆς του. Νίκησε ἡ περιέργεια. Ὁ ρήτορας πῆρε τὸν ἀέρα τοῦ ἀκροατῆ.

"Ἀπὸ τότε δὲν τὸν ξαναεἶδα, παρὰ δύο τρεῖς φορές, στὸ πόδι. Ὅμως εἶδα κομμάτια ἀπὸ τὴν Κόλαση, βαλμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Μιὰ καλὴ μεταφράση τοῦ Δάντη ἰσοδυναμεῖ μὲ κἀτόρθωμα πρώτης. Μὰ γι' αὐτὸ εἶναι τόσο δύσκολο νὰ βρεθῇ καλὴ μιὰ τέτοια μεταφράση. Καὶ ὑποφερό, καὶ ἔταν ἀξίζῃ μόλις νὰ τὴν προσέξουμε, καὶ τότε θὰ εἶναι δουλειὰ. Σὰ γεννηθῶνε καὶ σ' ἐμᾶς ἐδῶ δαντολόγοι γιὰ νὰ ψάγουμε φωτισμένα καὶ νὰ τὰ ξεδιπλώνουν τέτοια ζητήματα καὶ ἔργα, τότε βέβαια θὰ τοποθετήσουν, τελειωτικὰ νὰ ποῦμε, κ' ἐκεῖ ποῦ τίς ἀξίζει, τίς δοκιμῆς αὐτές. Ὅμως φοβοῦμαι πὼς θάρρησῃ ὁ δαντολόγος αὐτὸς νὰ φανῇ, στὸν πολὺ τὸν κόσμο, τοῦλάχιστο. Γιατὶ ἂν εἶτανε ὁ δαντολόγος αὐτὸς, καὶ ὁ ἴσκιος του μονάχα, δὲ θᾶφινε, τὸν περασμένο χρόνο, ἕνα ἰταλὸ καθηγητῆ, νομίζω, τὸν κύριο Πρίτζολη, νὰ παρουσιαστῇ ἐδῶ πέρα, ὀδηγημένος καὶ συστημένος ἀπὸ Σύλλογον ἐλόκληρο ἀξιότιμο, νὰ μιλήσῃ μπροστὰ σὲ κόσμον γιὰ τὸ Δάντη καὶ γιὰ τὴ γλῶσσα τοῦ Δάντη, νὰ μὰς δώσῃ στὴν ὀμιλία του μαθήματα περὶ τοῦ πὼς πρέπει καὶ σὲ ποιὰ γλῶσσα πρέπει νὰ τόνε μεταφράζουμε τὸ Δάντη, νὰ τυπωθῇ ἡ ὀμιλία του σὰ σοβαρώτεραι φύλλα τῆς Ἀθήνας ἐπαινετικώτατα, — δὲ θᾶφινε, σὰς βεβαιώνω, ὁ δαντολόγος αὐτὸς, καὶ ὁ ἴσκιος του μονάχα, τὸν κύριον αὐτὸ Πρίτζολη, τὸν ἰταλὸ καθηγητῆ, νομίζω, νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα, χωρὶς, τὸ λιγώτερο, νὰ τὸν ζυλοκοπήσῃ.

Ὁ φωτισμένος νοῦς, ὅσους δισταγμούς καὶ ἂν αἰσθανθῇ, θὰ συμφωνήσῃ στὸ τέλος πὼς τὰ μεταφρα-

στικά από την Κόλαση δείγματα που είδαμε στα «Ηλύσια» και στο «Νουμά», δε μπορεί να μας αφήσουν αδιάφορους. Έμένα μ' εύχριστούν και κάνουν να πνέει ως την καρδιά μου μιάν ανάλαφρη πνοή δημοτικού τραγουδιού.

Η πνοή αυτή, θα παρατηρούσε κανείς, δεν είναι η πνοή που χύνεται από τη σπηλιά του μεγάλου Φλωρεντίνου. Ο σφιχτοδεμένος, γιομισμένος από νόημα, λακωνικός και σχεδόν σιωπηλός, με όλη του την ακριβολογία, δαντικός έντεκασύλλαβος πώς μπορεί να ταιριαση στο καλούπι του απαλόδετου και περισσόλογου δεκαπεντασύλλαβου, χωρίς ναλλάξη το χαρακτήρα του; Κ' εδώ δείχνεται η αφρόντιστη τόλμη, μα και η πρακτική γνώμη του μεταφραστή. Ξέρει τί κάνει. Έχει όλη τη συνείδηση της αλλαγής που φέρνει το χέρι του γγίζοντας τα άγια των άγιων, όμως έτσι το θέλει. θέλει να χάση το δύσκολο ποιητή στο κεφάλι του Ρωμιού. Θέλει να τον κάμη λαϊκό το Δάντη. Γυρεύει, κατά την ίδια του φράση, ενά αναπληρώση εν τη σαφηνεία της αποδόσεως την σχολαστικήν έργασίαν του σχολιαστοῦ. Θέλει η εντύπωση από το διαβασμα του Δάντη να μην είναι προξενημένη από σοφή μελέτη, αλλά να είναι απλή ποιητική, καθώς τη λέει, γεννημένη αμέσως κ' ίσα χτυπώντας την καρδιά! Είναι και τούτο μιά εργασία συστηματική και μελετημένη και λογική. Μέσα στο κρασί του Δάντη έρριξε λίγο νερό. Μα το κρασί του Δάντη είναι τόσο πηχτό και τόσο άψυ, που το νέρωμα αυτό μπορεί να το κάμη πιο γλυκόπιστο για μερικά στόματα το κρασί, χωρίς να χάση την ούσια του.

Και είταν αυτή η πιο σπουδασμένη εργασία του. Όμως εκείνος, νέος πρωτοπασμένος στα γράμματα, δεν τα είχε τα γράμματα αποκλειστική του δουλειά, φυσικώτατα. Το καθευυτό επάγγελμά του τον κρατούσε σε άλλο κόσμο: το στοιχείο του στη ζωή. Δεν μας έδωκε άλλα μαρτυριάτικα της φαντασίας του παρά κάποια σατυρικά επιγράμματα και σκίτσα γελοιογραφικά, κάποια στιχουργήματα λιγιστά, αυτοσχεδιάσματα της στιγμής, κάπως αφρόντιστα γραμμένα και πεισματάρικα. Μέσα σ' αυτά φαίνεται το χαρακτηριστικό του γνώρισμα, καθώς του το ήρε σωστά ο κύριος Παπαντωνίου, «ή φαιδρά και στερεά σκέψις». Βέβαια: έπαιρνε τα πράματα από τη φαιδρή τους όψη και τα γραμμένα του άναμεσα στους γαλάζιους άχνους και στα χελιδονήσια φτερουγίσματα πολλών από τους νέους

μας τραγουδιστές, γνωρίζονται από κάτι πεζολογικό, κάτι θυωμένο, κάτι θετικό, κάτι επί τέλους ξεχωριστό. Ίσως θάβρισκε τρόπο να χτίση, λίγο λίγο, με ρυθμό δικό του το σπίτι του μέσα στην Πολιτεία μας.

Ο ποιητής Πορφύρας που καλά τον γνώρισε και του παραστάθηκε στις τελευταίες του στιγμές μου έλεγε πόσο μεστός είτανε από την ιδέα της ζωής και προς άνυπόμονα κοίταζε να τη ζήση. Κ' έστεκε πάντα γυρισμένος προς το λαό. Γι' αυτό άξαφνα σε μιά δίκη τώρα τελευταία, που έκαμε κάποιο θόρυβο, παρουσιάστηκε άπλοικός, μα γενναίος υπερασπιστής της άργατίας. Τα καθαγια δημοκρατικά του φρονήματα τότε φέρναν να νομίζη πως ο Δάντης θα είταν ένα χαροπολό απόχτημα για τον έργατη. Και στέκονταν έτοιμος να την παρουσίαση την Κόλαση, καθώς την ζανάντυσε, μέσα στους κύκλους τῶ δουλευτάδων του Πειραιά. Γιατί όχι;

Ο διευθυντής του «Νουμά» βεβαιώνει, από την άλλη τη μεριά, πως χάνουμε, με το χαμό Έκείνου, αγωνιστή, από τους ελικρινέστερους, της γλωσσικής Ίδέας, της μεγάλης Ίδέας μας. Και για μένα τέτοιος αγωνιστής στέκεται πιο άπάνου κι από το μεταφραστή—και τον πιο εύτυχιμένο—της Θείας Κωμωδίας κι από τον ποιητή. Πολλούς γνωρίζω και τους αγαπῶ, που σπλέκουν τεχνικά τῶ τραγουδιού το στίχο και που μεταχειρίζονται τον πεζό λόγο χαριτωμένα και δυνατά. Μα φαίνεται πως είναι σε βαθύτερη ή γνώση και σαν πολυτιμότερο το χάρισμα των ανθρώπων εκείνων που νοιώθουν την αλήθεια της γλωσσικής ιδέας και την όμορφιά, και που την υπηρετούν στα γιομάττα, όχι μισά, θετικά: όχι άρνητικά, με τη γενναϊότητα μαζί και με την πειθαρχία του στρατιώτη. Γι' αυτό θα είναι και σπανιότεροι αυτοί. Κι' αν είτανε κι' αυτοί, ένας από κείνους, δυστύχημα στην Ίδέα το τέλος του.

— Ω νέε, που μας άφησες, σε πολλούς ίσως θα φανή ο λόγος μου σήμερα για σενα κάπως κρυφός, μπορεί και άπρεπος. Και πως! θα ψιθυρίσουν: Ένα παλληκάρι, και τέτοιο παλληκάρι κλει τα ματια του, κ' ένας ποιητής δεν ήρε δυο λόγια της καρδιάς να κλάψη το χαμό του, κ' έτσι με μάτια άσυγκίνητα από τα δάκρυα, έσκυψε από πάνω του, δασκαλικά φιλολογώντας τῶνα και τ' άλλο;

Ω νέε που για πάντα ζενιτεύτηκες! Και αν μπορούσες τώρα κάποια συνείδηση νάχης του πρώτου σου Είναι, έσύ πρώτος θα μου το συμπαθήσης βέβαια

γιατί ξερά και σαν άδάκρυτος μίλησα για σενα. Τον τρόπο μου θα τότε βρής πολύ ταιριαστώτερο μ' εμένα, που ζωντανός όταν είσουν, θάβλεπε, πως ο ψυχός κι ο κρατημένος λόγος κρύβει συχνά πυκνά το αίσθημα εκεί που δεν τῶχουν πάντα τα μυρολόγια και τα ξεφωνήματα. Ο μίγας θάνατος θέλει σεμνά τα πάντα γύρω του. Ένα μνήμα μ' ένα όνομα στην πλάκα του: τίποτε άλλο: ένα μνήμα χωρίς όνομα, μ' ένα λουλούδι: ένα μνήμα χωρίς λουλούδι, μ' ένα καντύλι: όλα τα άλλα, περιττά και πρόστυχα. Θα καταλάβης πως σγαίνομαι τις γλυκανάλατες αισθηματολογίες, και πως ο θρήνος που πρέπει στον άνθρωπο είναι να δύνεσαι να του λές πως κοίταζε στη ζωή του παραπάνου από το άτομικό του έγω, και πως ώφεγοταν να κερδίση την αληθινή και τη μοναδική άθανασία, άφίνοντας από πίσω του κάποιο έργο, τρανό ή μικρό, με την ελπίδα πως θα μπορούσε το έργο του αυτό ποτέ να μη σβύση.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

«J'ai besoin de vivre...
(Ο ίδιος στο παραλήρημά του)
«Animae dimidium meae»
(Horat. lib I, od. 3.)

Σαν τραγική παραδοξολογία ανεβαίνουν στα χείλια μου τα λόγια, τα λόγια τα λυπητερά και τα παράξενα που ρχονται να πλεχτούνε πικρά γύρω από το αγαπημένο αυτό όνομα. Έτσι σαστισμένος απ' τη φωτιά του κεραυνού που έσπασε ψές ακόμα μπροστά στα πόδια μου, με παραλυμένη την ψυχή και τη σκέψη, είδα, σκυμένος άπάνω στον κοίλαμενον άδερφό μου, να τον άγκαλιάζουν τα πένθημα σύβολα, ξένα, παράξενα και ειρωνικά και αταίριατα, όπως άγκαλιάζει με τρομάρα σε κακό όνειρο το ψέμα την αλήθεια. Κ' έτσι ακόμα θαρῶ πως όνειρεύομαι κι' ακόμα άγωνίζομαι για να ζυπνήσω. Γιατί η ζωή σπάνια σμίγει τόσο αταίριατα με το θάνατο και σπάνια το άγκαλιασμα τους φανερώνεται τόσο τραγικά παράξενο. Και η πιο άπληρη ζωή και τα δροσερώτερα νιάτα κ' η πιο μεστωμένη άντρεία κ' η πιο χαρούμενη λεβεντιά δεν είναι τόσο ξένα με του χαμού το μυστήριο και το περήφανο δέντρο, που γκρεμίζεται απ' του κεραυνού τη μάνητα, διαλαλεί ένα νόμον άγριο, μα συνειθισμένο. Γεμάτη είναι η φύση και η ζωή απ' τις πιο παράξενες άν-

IVAN TOURGUÉNEFF

ΑΝΤΙΖΑΡ *

Στο σπίτι του κύριου Άκελίνη, ένας από τους άνιψιούς του καθόταν σε μιά μικρή κάμαρα.

Σε κάθε χορό, οι νέοι βρισκανε ευκαιρία να πηγαινούνε εκεί μέσα και να καπνίζουνε την πίπα τους στα διαλείματα του χορού. Μέσα στην κάμαρα την ίδια μαζευόντανε ύστερα από το σουπέ για ναδειάσουνε κάποιες μπαστίλιες. Και κείνο το βράδυ μαζευτήκανε πολλοί. Ο Στελτσίνσκη και ο Βερετιέφ είτανε στην συντροφιά. Η ψυχή της τσίπης στεκότανε εκεί πίσω από τους άλλους. Ο Μποντριακόφ έταξε στον Άστακόφ να μην είπη τίποτα από την κουβέντα τους: και αληθινά θα κράταε το λόγο του, αν δεν τονε ρώταε ο Βερετιέφ τί είπε με τον κουτοπερήφανο κείνο (δεν όνόμαζε άλλοιώςτι-

(*) Κοίταξε φύλλα 220, 221, 222, 223, και 224.

κα το gentleman της Πετρούπολης). Ο Μποντριακόφ του τα είπε όλα. Ο Βερετιέφ άρχισε να γελάη ύστερα γείνηκε κερστικός.

- Δεν ξέρεις με ποιόν έγει την άμάχη; ρώτησε.
- Όχι, είπε ο άλλος: δεν μου το είπε.
- Ξέρεις τουλάχιστο με ποιόνε μίλησε; Με το Γέγκορ Καπίτουτς...

Ο Βερετιέφ στριφογύρισε στον τόπο του. Έρτριάσανε ζόνκα (!), κι' άρχισανε να πίνουνε. Ο Βερετιέφ όνομάστηκε Πρόεδρος. Χαρούμενος, έξυπνόλογος, σκορπώντας τη χαρά, κράταε τον τόνο της συντροφιάς. Έβγαλε την ραντεκότα του, πήρε την κιθάρα κι' άρχισε να τραγουδάη. Τα κεφάλια άνάψανε στον ήχο της γιομάτης φωνής του που την ψύχωναν περισσότερο τα ξέχειλα ποτήρια. Έκάμανε πρόποσες. Και τί πρόποσες! Δεν είναι ψέμα, ό,τι μιά ρούσικη παροιμία λέει «Στο μεθυσμένο κ' η ίδια η θάλασσα δεν ανεβαίνει παρα ως με τα γόνατα». Ο Στελτσίνσκη κοκκίνησε σαν την παπαρούνα, πήδησε στο τραπέζι, και σηκώνοντας το ποτήρι του πάνου από το κεφάλι του, φώναζε:

— Στην ύγεια... δε θα είπῶ σε τίνους την ύγεια.

1) Ζεστό ρούμι, ανακατωμένο με ζάχαρη όπου βάνουνε και σαμπάνια.

Ύστερα αδιάζοντας το ποτήρι του, τῶσπασε στο πάτωμα.

— Έτσι κι' ο άχτρός, είπε, να σπάση σε τέτοια κοματάκια, σαν το γυαλί!

Ο Βερετιέφ που τε δαύτονε το δῶρο της παράτηρησης δε χανότανε—σαν αληθινός ρούσσος.—ούτε μέσα στους άτρους του κρασιού, και που, ύστερα από λίγο δεν άφησε από τα μάτια του το Στελτσίνσκη, σήκωσε το κεφάλι.

Στελτσίνσκη, είπε, κατέβα πρώτα από το τραπέζι, δεν ταιριαζει γιατί και τα παπούτσιά σου είναι λερωμένα. Κ' έπειτα, έλα δῶ, να σου είπῶ κάτι. Άκουσε, άδερφέ, ξέρω πως θα χτυπηθης αύριο με κείνο τον gentleman από τη χώρα.

— Πως! ποιός σου το είπε;

— Το μάντεψα, και ξέρω πολυ καλά για ποιόνε θα χτυπηθης.

— Λόγου χάρη... Είναι περιέργο ναν το μάθη κανείς.

— Α! Ταλλεϋράντε, κοιτάχτε τον Ταλλεϋράντο! Για την άδερσή μου. Έμπρός, μη καμώνεσαι και χαμογελάς ξαφνιασμένος: παίρνεις έτσι όψη χτηνώδικη. Ξέρω πως είναι κειρός που της κάνεις τα γλυκά μάτια...

τινομίες. Μά όταν ο θάνατος σαΐτεψει τή συνείδηση τῆς ζωῆς, στά ξεχωριστά καί δυνατά πλάσματα της, τότε δέν εἶναι μονάχα ἡ ἀντινομία, δέν εἶναι μονάχα ὁ σπαραγμός, δέν εἶναι μονάχα τῆς θείας ἀδικίας τὸ τραγικὸ φανέρωμα. Εἶναι κάτι περισσό-τρο καί τρομαχτικώτερο. Εἶναι ἡ νίκη τῆς τυφλῆς ὕλης ἀπάνω στό πνεῦμα, εἶναι τῆς ἄλλης δύνκαμης τὸ ντροπιασμα, εἶναι τῆς ἀνώτερης πίστης τὸ τραγικὸ ξεφτέλισμα. Γι' αὐτὸ θέλω ἀκόμα καί πάντα νά νομιζῶ πὼς ὄνειρεύομαι καί θέλω ἀκόμα καί πάντα νά αγωνίζομαι γιὰ νά ξυπνήσω. Γι' αὐτὸ δέν θέλω ἀκόμα νά κλῶ ἀπάνω στό παράξενο αὐτὸ μνῆμα. Ἄς κλάψουν ἄλλοι τὰ νιάτα πού χάθηκαν. Τὰ νιάτα μονάχα τίποτα δέν εἶναι. Ξαναθίξει κάθε ἀνοιξή τὸ μεγάλο δέντρο τῆς ζωῆς. Μά τῆς ζωῆς τὸ πνεῦμα, τόνον ὠραία φανερωμένο, πὼς εἴμπορῶ νά τὸ θρηνήσω, πιστεύοντας στόν χαμό του; Ἐδῶ σταματᾷ καί ἡ θλίψη καί ὁ λογισμός. Πέρασε καί χάθηκε ἀπὸ μπροστά μου ὁ γλυκός μου ὁ φίλος, Μά ὅσο εἶναι γύρω μου ὁ ἀέρας γεμάτος ἀπ' τὴ χαρὰ του, ὅσο ζῆ γύρω καί μέσα μου ἡ ματιά του, τὸ γέλιο, τὸ κίνημά του, ὅσο φέγγει κοντά μου ὁ λόγος καί ἡ σκέψη καί ἡ ἀρετὴ του, ὁ τάφος τοῦ εἶναι ἄδειος γιὰ μένα, ἄδειος γιὰ πάντα.

*

Πόσοι θὰ ξαφνιαστοῦν διαβάζοντας τὰ λόγια ἐτοῦτα! Τὸνομα πού σκεπάζει τίς λυπητερές αὐτὲς γραμμὲς δέν τὸ εἶχε διαλαλήσει ὡς τώρα οὔτε ἡ σεμνὴ δόξα οὔτε ἡ πορνικὴ ρεκλάμα. Μιά μυστικὴ παρθενιά τὸ σκέπαζε ἀκόμα. Ἡ ὠραία καί δυνατὴ ψυχὴ δέν πρόφτασε νά δώση, ὅτι ἐκρυβε μέσα της, δέν χάθηκε νά φανερώση τὰ καλλίη της «ἀπὸ τὸν μέσα πλοῦτο». Φεύγοντας πῆρε πολλά μαζί της, Πάρα πολλά. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ τραγικώτερο ἀκόμα. Ὁ θρήνος τῆς παρθένας τοῦ ποιητῆ, πού ζητάει νά ξαναρθῆ στόν κόσμο, τόσο μονάχα ὅσο γιὰ νά γνωρίση τὸ μεγάλο μυστικὸ τῆς ζωῆς, εἶναι ὁ δικός της ὁ θρήνος. Ἡ παρθένα ψυχὴ, τινάζοντας τὰ δεσμά τοῦ θανάτου ἔτσι γυροῦει νά ξαναφανῆ ἕναν ὠραῖον ἀπρίλη, γιὰ νά τραγουδήση τὸ μεγάλο μυστικὸ. Νά τὸ τραγουδήση μὲ τὸ τραγοῦδι πού τόσο πικρὰ σβύστηκε στις πρώτες του νότες.

Πόσο θὰ εἶτανε πλούσιο καί εὐγενικὸ τὸ τραγοῦδι αὐτὸ κανένας δέν θὰ τὸ μάθῃ. Μά πόσο πλούσια καί ὠραία εἶτανε ἡ ψυχὴ πού τραγοῦδησε τίς πρώτες στροφές του, τὸ ξέροντε λίγοι. Κ' οἱ λίγοι αὐτοὶ εἶναι ἐτοί. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς εἶχε τὴν εἰρωνικὴ τύχη

νά εἶμαι, πρῶτος στό χαιρέτισμά της καί στόν ἀποχαιρέτισμό της πρῶτος. Πόσο γλήγωρα τέλειωσε ἀλήθεια ἡ τραγωδία. Θαρῶ πὼς εἶναι ψὲς ἀκόμα, πού μὲ κρυφὸ καμάρι πρόφερα τὸ ἄγνωστο ὄνομα τοῦ νέου ποιητῆ σ' ἕνα κοινὸ, ξαφρισμένο ἀπ' τὸν ἀσυνείθιστον ἦχο. Καί εἶτανε γραφτὸ νά δέσω τὸ συμπαθητικὸ ὄνομα μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἐθνικῆς γλώσσας, πού μὲ τόνον ὠραῖαν ὁρμὴ ρίχθηκε στόν ἀγῶνα τῆς ὀλιγόζως φίλος μου. Ἐκίνα τότε τὴ γλωσσικὴ μου αὐτοβιογραφία μέσα σ' ἕνα κοσμικὸ κοινὸ, στό σαλόνι τῶν «Παναθηναίων». Σὲ τέτοιο θέμα ἡ ἀντίθεση τῆς σχολαστικῆς γλώσσας μὲ τὴ γλώσσα τῆς καρδίας καί τῆς φαντασίας, μούδινε πλούσια καί πειστικὰ παραδείγματα. Θυμήθηκα τὸ Δάντη καί τοὺς μεταφραστὰδες του. Καί θέλησα νά κέμω μιὰ διπλὴ ἀντίθεση. Ὁ Ζουφρέ μού εἶχε δώσει δειλὰ-δειλὰ ἐκεῖνες τίς ἡμέρες τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς μετάφρασῆς του. Ἐπῆρα ἀπ' τὸ ἕνα μέρος τὸ Ραγκαβῆ, ἕνα σοφὸ, ἕνα δοξασμένο, ἕνα ὄνομα γνωστὸ καί στις πέτρες ἀκόμα. Ἐπῆρα ἀπ' τὸ ἄλλο τὸ Ζουφρέ, ἕνα νέον ἄγνωστο, ἔσημο, πού κανένας ὡς τότε δέν εἶχε ἀκουσμένα τῶνομά του. Ἀπ' τὸ ἕν μέρος ἡ σχολαστικὴ γλώσσα στά χέρια τοῦ δεξιοῦ τεχνίτη, ἀπ' τὸ ἄλλο ἡ ζωντανὴ μιλιὰ στά χέρια τοῦ ἀδεξιοῦ ἀκόμη ποιητῆ. Διάβασα τὸ ἐπεισόδιο τῆς Φραντζέσκας ἀπ' τὸ Ραγκαβῆ. Τὸ κοινὸ φαινότανε φυσικὰ περισσότερο εὐνοϊκὸ στό πρῶτο ὄνομα. Μιὰ πικρονιὰ χύθηκε ὅμως μέσα στη σάλα. Ὁ βλασαμωμένος ἔρωτας χύθηκε σὰ θανατικὸ τρίγυρω. Ὑσερα διάβασα τὸ ἴδιο ἐπεισόδιο ἀπ' τὸν ἄγνωστο μεταφραστῆ. Ὁ ἀέρας ζεσταθῆκε τρίγυρω, καρδιές σπαρατίσανε, δακρυὰ ἀνέβηκαν στά μάτια. Ὁ ἄγνωστος Κερκυραῖος, μὲ τὸ βαθύ του αἰσθημα καί τὴ φλογερὴ του φαντασία, ἔκανε ἐκεῖνο τὸ βράδυ, χωρὶς νά τὸ ζέρη ὁ ἴδιος, τὴ μεγαλύτερη ἀπολογία τῆς ἐθνικῆς γλώσσας. Στὸ τέλος ἦρθε νά μ' εὐχαριστήσῃ γιὰ τὴν τιμὴ πού τοῦ ἔκανα. Νομιζῶ πὼς βλέπω ἀκόμα τὸ συγκινημένο καί εὐγενικὸ χαμόγελό του. Τοῦσφιζα τὸ χέρι καί τὸν εὐχαρίστησα ἐγώ. Τὰ μεγάλα γαλανὰ του μάτια, γεμάτα πάντα εὐκρινεῖα καί ἀγάπη, ἀστράφτανε ἀπὸ ἕνα ἐσωτερικὸ φῶς. «Μοῦ δίνεις τὴν ὑποχρέωση, μού εἶπε δειλὰ, νά τελειώσω αὐτὴ τὴ μετάφραση». Καί ρίχθηκε στό ἔργο μὲ ὅλη τὴν ἐνέργεια τῆς ζωῆς του, μὲ ὅλη τὴν πίστη καί τὴν ἀγάπη πού χαρακτηρίζεε κάθε του πράξη.

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ γραφεῖο του πλημ-

μύρησε ἀπὸ δαντικὴ φιλολογία. Ἡμέρες καί νύχτες ἔμεινε σκυμένος ἀπάνω στόν Ἰταλὸ ποιητῆ. Χειρόγραφα ἀπάνω σὲ χειρόγραφα ἔγραφε, ἔσκιζε, διόρθωνε. Στους μακρινούς περιπάτους μας ἀκόμα, στις ὥρες τῆς μοναξιάς του, παντοῦ καί πάντα δυὸ στίχοι τοῦ Δάντε πετούσανε στά χεῖλια του. Κάθε κοματάκι χαρτί ἀπάνω του, κάθε περιθώριο ἐφημερίδας, κάθε πλίκος εἶχε καί ἕνα σχεδιάσμα. Μὲ τέτοιον ἔρωτα ἐρίχτηκε στό ἔργο του. Κ' ἕνα τελευταῖο ταξίδι ἀκόμα στὴν Ἰταλία, μὲ πρόφαση ἐμπορικὴ, εἶχε σκοπὸν ἀληθινὸ τὴν ἐπίσκεψη τῶν τόπων, ὅπου ὁ μεγάλος ὁ ποιητῆς ἐμπνεύστηκε τὴν πρώτη σύλληψη τῆς «Θείας Κωμωδίας». Ὅλη ἡ ζωὴ του ἀπὸ τότε ἀφιερώθηκε στόν ἔρωτά του αὐτόν. Καί σὰν κάποιος νά τοῦλεγε πὼς τόσο λίγη τοῦ ἀπόμεινε, βλάθηκε μὲ μιὰ νευρικὴ ἀνυπομονησία νά τελειώση τὸ ἔργο του. Ἀργὰ τὴ νύχτα τὸ μικρὸ συμπαθητικὸ γραφεῖο τοῦ δρόμου τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου εἰδειχνε ἕνα ἄγρυπνο φῶς ἀπὸ τίς χρομαμάδες τῶν κλειστῶν παραθύρων. Ὁ νέος αὐτός, ὁ γεμάτος ζωὴ, ἔσκυβε γιὰ ὥρες τώρα ἀπάνω στά βιβλία καί τὰ χαρτὰ του καί τελειώνοντας τὴν ἐργασία του ἔβγαине ὄσω στό ὑπαίθρο, νυχτοπαρωρῆτης ἀκούραστος, κυνηγῶν-τας ἀκόμα κάτω ἀπ' τὸ φεγγάρι τὴν ἐμπνευσή του ἢ περιμένοντας νά γλυκοανολίξῃ καποιο παραθύρο. Δυὸ ἀγάπες θρονιασμένες μὲς στὴν καρδίαν του βύζαιναν ἔτσι σὰ λάμψεις τὸ αἷμα τῆς ζωῆς του. Καί γι' αὐτὸ δὲν μέσα στό συμπαθητικὸ γραφεῖο, πού ὅλη τὴν ἡμέρα φιλοξενούσε τὸ ἐμπορικὸ τοῦ δαιμόνιου, μαζεμένοι κάποιες βραδιές, ἡ μικρὴ ἀγαπημένη παρῆα, τὸν ἀκούγαμε νά μᾶς διαβάξῃ τίς ζωντανὲς στροφές τῆς «Κόλασης», ξεχωρίζαμε συχνὰ σὲ κάποια χλωμάδα τοῦ προσώπου του, τὴ σπατάλη μίξς ζωῆς, τόσο εὐγενικὰ μὰ καί τόσο ἀστόχαστα σκυρπισμένης.

*

Δέν εἶναι ἡ ὠρα τὴν νῦν νά ἐξετάσω τί εἶναι καί τί δέν εἶναι ἡ «Κόλαση» τοῦ Ζουφρέ. Μπορῶ νά εἰπῶ ὅμως πὼς εἶναι ἡ καλύτερη μετάφραση ἀπὸ ὅσες ἔγιναν ὡς τώρα. Γιατί εἶναι ἡ ποιητικώτερη. Κ' ἔτσι ἀκόμα ὅπως φανερώθηκαν τὰ πρῶτα τῆς τραγωδίας—κάθε ἄλλο παρά στὴν ὀριστικὴ τους μορφή—βιαστικὰ κάπου—κάπου, ἀχτένιστα, ἀδιόρθωτα, περιμένοντας ἕνα ὑπομονητικὸ δούλεμα, πού λογαριαζε ὁ ἴδιος γιὰ μιὰ ὀριστικὴ ἔκδοσι σὲ βιβλίο, καί ἔτσι ἀκόμα, σὰ δοκίμια, εἶχε τὴν ζωὴ

— Ὅλα αὐτὰ δὲ δείχνουνε διόλου...

— Τέλειωνε, σὲ παρακαλῶ, κι' ἔκου τί θίλω νά σοῦ εἰπῶ. Δὲ θὰ ἐπιτρέψω αὐτὴ τὴ μονομαχία γιὰ κανένα λόγο. Διὰ κερῆ αὐτὴ ἡ κουταμάρα θὰ ξεσπάσῃ στὴν ἀδερφή μου. Τόσο, ὅσο εἶμαι στὴ ζωὴ δὲ θὰ ἀφίσω νά γείνη. Σὺ καί γώ... θὰ λογαριαστοῦμε σὲ λίγο. Κ' ἔτσι εἶναι τὸ δίκιο. Μὰ κείνη, θέλω νά ζῆσῃ πολὺ, καί εὐτυχισμένη. Ναί, πρόστεσε μὲ ξαφνικὴ ζωηρότη, θὰ προδώσω, θ' ἀφίσω κάθε ἄλλον τὸ ἴδιο καί κείνους πού μπορεῖ νά θυσιάστουνε γιὰ ἕναν τιποτένιο σὰν ἐμένα. Μὰ κείνη, δὲ θὰ συχωρήσω, δὲ θὰ ἐπιτρέψω νά τῆς γγίξουνε μιὰ τρίχα τοῦ κεφαλοῦ της. Το ξαναλέω, πὼς ἡ μονομαχία αὐτὴ δὲ θὰ γείνη.

— Χοῦμ! εἶπε ὁ ἄλλος, θάθελα νά ἔβρα πὼς θὰν τὸ καταφέρῃς νά τὴν μωδίσῃς.

— Νά πὼς: Ἄ δὲ μού δώσης ἐδῶ τώρα τὸ λόγο σου πὼς δὲ θὰ χτυπηθῆς, τότες ξέρε πὼς μὲ μένα θὰ χτυπηθῆς.

— Ἀληθινά;

— Ἀγαπημένε μου Βαγιάτ, μὴ ἀμφιβάλλεις οὔτε στιγμή. Θὰ σὲ προσβάλλω ὀμπρὸς σ' ὅλο τὸν κόσμο μὲ τὸ φανταστικώτερο τρόπο, καί ὕστερα θὰ χτυπηθοῦμε στό μάκρος μιανοῦ μαντηλιοῦ. Καί λέω

πὼς τοῦτο θὰ σοῦ εἶναι δυσάρεστο γιὰ πολλούς λόγους. Ἐ!

Ὁ Στελτσίνσκις ἀντιστάθηκε, εἶπε πὼς τοῦτα εἶταν μιὰ φοβέρα, πὼς δὲ θὰ δινε τὴν ἀδεια σὲ κανένα νάνακατῶνεται στις δουλιές του καί στό τέλος παραδέχτηκε. Δηλαδή πὼς δὲ θὰ πρόσβαλε τὴ ζωὴ τοῦ gentleman τῆς Πετρούπολης. Ὁ Βερετιέφ τότε φίλησε μὲ τρόπο παιζογελαστικὸ, καί μισὴ ὥρα ὕστερα πίνανε μαζί, γιὰ δέκατη φορὰ, τὸ Bruderschaft (1). Ὁ νέος διευθυντῆς τοῦ χοροῦ ἔπινε τὸ Bruderschaft μαζί τους. Κρατηθῆκανε κλά γιὰ κάμποση ὥρα, μὰ τὰ στερεὰ ἀποκοιμηθῆκανε ἀνάγυρτα μὲ τὸν ἀθώτερο τρόπο.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Ἀστακόφφ γύρισε νωρὶς στό Σάσσοβο. Πέρασε τὴν αὐγὴ ὅλη σὲ μεγάλη ταραχῆ, λίγο ἔλειψε νά πάρῃ ἕναν ἔμπορα πού ἐρχόταν ν' ἀγοράσῃ σάρι, γιὰ μάρτυρα τοῦ ἀντιπάλου του, καί δὲν ἀνάπνευσε ἑλευτέρα παρά σὰν ἔλαβε τὸ γράμμα τὸ τόσο πιθυμιστικὸ.

«Ἡ νύχτα φέρνει ὀρμήνια, κύριε» ἔλεγε ἀρχίζοντας ὁ Στελτσίνσκις. Καί τέλειωνε λέγοντας πὼς εἶτανε στὴ διάθεση τοῦ Ἀστακόφφ, μὰ ὁ ἴδιος δὲ ζήτησε καμιά διόρθωση.

1) Τρόπος πού φιλιώνονται οἱ γερμανοὶ ποιητὰδες.

Σὰν ἔγραψε τὸν ἴδιο καιρὸ ἕνα γράμμα γιὰ ἀπόκριση, ὅπου δοκίμαζε νά δώση ἕναν ἀστείονόνο στὴν ἀξιοπρέπειά του, ὁ Ἀστακόφφ κάθισε στό τραπέζι τρίβοντας τὰ χέρια, ἔραε μὲ καλὴ ὄρεξη, καί ἀμέσως ὕστερα ἔφυγε γιὰ τὸ σπιτί του. Ὁ δρόμος πού ἔπρεπε νά πάρῃ διάβαινε λίγο μακρύτερα ἀπὸ τὴν Κοπτόφτα. «Χαῖρε, ἦσυχον καταφύγι!» εἶπε μὲ χαμογέλιο εἰρωνικό.

Οἱ εἰκόνας τῆς Μαρίας καί τῆς Ναντζίντας παρουσιάστηκαν μιὰ στιγμή στὴ φαντασία του. Μὰ κούνησε τὸ χέρι, καί διάβηκε.

V

Τρεῖς μῆνες πέρασαν. Τὸ χυνόπωρο ἦρθε. Τὰ δάση ξεφυλλίζονταν· οἱ μελιτοσφάγοι ἀρχίζανε νὰ ρχονται ἐκεῖ, καί φανέρωμα πιδ ἀληθινὸ τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ χειμῶνα εἶτανε ὁ ἀγέρας πού σκόρπαε μέσθε τὰ μουγκρίσματά του. Μὰ δὲν ἦρτανε ἀκόμα οἱ μεγάλες βροχές καί ἡ λάσπη δὲν ἔκανε τοὺς δρόμους ἀδιάβατους. Παίρνοντας μιὰν εὐκαιρία ὁ Ἀστακόφφ ἔφυγε γιὰ τὴν Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, ὅπου εἶχε κάποιες δουλιές. Πέρασε τὴν αὐγὴ σὲ βίβιτες, καί σὰν ἦρτε τὸ βράδι, πῆγε στό κλοῦμπ τῆς ἀριστοκρατίας. Μέσα στό μεγάλο καί βαθεῖο σαλόνι

μέσα της και τόση ζέση, σαν καθετί που περνάει μέσα απ' την καρδιά μας πριν φτάση στην άκρη τής πέννας. "Ηθελαν μερικοί τή μετάφραση αυτή περισσότερο πιστή στο στίχο και στο ύφος του ποιητή. Και ίσως δὲν είχαν ἄδικο. Μὰ ὁ Ζουφρὲς, διαλέγοντας τὸν ἐθνικὸ μας στίχο και προσπαθώντας νὰ ξελαγαρίσῃ τὴ δύσκολη ἔκφραση τοῦ Δάντε σὲ κάποια δημοτικὴ ἀπλότητα, δίνοντας ἔτσι τὸ ξερό σχόλιο μαζί με τὴ μετάφραση, ὅπως εἶτανε τὸ σχέδιό του, θέλησε νὰ κάμῃ τὸ μεγαλοφάνταστο ποίημα τοῦ Δάντε κοινὸ κτῆμα τοῦ κόσμου, ὄχι μονάχῃ ἀπόλαψη τῶν σοφῶν και τῶν γραμματισταθῶν. Ἡ βαθεῖα δημοκρατικὴ του ψυχὴ μεῖ τέτοιο πόθο καταπιάστηκε τὸ δύσκολο ἔργο. Καὶ πόσο πέτυχε, τὸ δείχνει ἡ ἀγάπη τοῦ κόσμου στὴ μετάφραση αὐτὴ, ἡ ἀνυπομονησία κάθε λογῆς ἀνθρώπων γιὰ τὸ τελεῖωμά της, ἡ ἀγάπη ποὺ κίνησε ἀπ' τὴν πρώτη ἀρχὴ τὸ ποίημα τοῦ Δάντε ἀνάμεσα σὲ κύκλους, ποὺ ποτὲ δὲν ἀπεφάνισαν νὰ τὸ διαβάσουν. Μπροστὰ στοῦ ἀποτελέσμα αὐτὸ κάθε κριτικὴ ὑποχωρεῖ. Γιατί τί ὠφελοῦνε, ὅσο σοφὰ κι' ὅσο καλοδουλεμένα κι' ἂν εἶναι, μεταφράσματα ξερά, παγωμένα, χωρὶς κανένα παλμὸ ζωῆς και ἀγάπης, τῆς τέχνης ἀποπαῖδια; Γιατί ἡ ἀληθινὴ τέχνη ἀπ' τὴ ζωὴ πηγάζει κι' ἀπ' τὴ ζωὴ τρέφεται. Κάθε ἄλλο εἶναι παραμῦθι. Καὶ ὁ νέος αὐτός, ποὺ παραιτοῦσε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ φῶς και τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, γιὰ νὰ χωθῆ στοὺς σκοτεινοὺς κύκλους τῆς Κόλασης, ἔφερε τὴ δική του ζωὴ στὰ σκοτεινὰ τάρταρα, γιὰ νὰ ξαναθερμάνῃ μ' αὐτὴν τὰ βασανισμένα κορμιά και νὰ ξαναφέρῃ στὴ γῆ τὸν πόνο τους, με τὴ δική του τὴ γλῶσσα, ὅπως τὸν ἔφερε μιὰ φορὰ ὁ μεγάλος Φλωρεντινός. Γιὰ νὰ τὸ καταφέρῃ αὐτὸ—ὅσο κι' ἂν τὸ καταφέρει— γνωρίστηκε με τὰ πρόσωπα και τὰ πράγματα τοῦ καταχθονίου κόσμου, ὄχι ὡς ξερός σχολιαστής, μὰ ὡς αἰσθαντικὸς ἄνθρωπος. Ἀπ' τὸν βασανισμένο κόσμο τῶν φρικτῶν κύκλων δὲν εἶτανε πρόσωπο ποὺ τοῦ εἶπνε ἄγνωστο, σὲ βάθος και πλάτος. Καὶ γνώρισε τὴν Κόλαση καλύτερα ἀπ' τὸ σπίτι του. Ἔτσι ἀνθρώπινα γνωρισμένος με τὸν κόσμο τοῦ Δάντε, ποὺ ξαναφέρνε στοὺς στίχους του, συχνὰ εἶχε ἕνα χαμόγελο εἰρωνικὸ γιὰ τὴν ξερὴ σοφία τῶν σχολιαστῶν, ποὺ ζητᾶνε ἀνύπαρχτα σύμβολα και φανταστικὲς ἀλληγορίες ἐκεῖ ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἀνθρώπινη ζωὴ και ἀνθρώπινος πόνος. Ἄν φανῆ ποτὲ τὸ ἀτελείωτο σχόλιο, ποὺ τώρα τελευταία ἀρχίθηκε νὰ γράφῃ γιὰ τὴ Θεία Κωμωδία, τὸ

σχόλιο ποὺ εὐτύχησα νὰ κούσω σὲ μακρυνὲς κουβέντες ἀπ' τὰ χεῖλη του, ὁ νέος ποιητὴς θὰ φανερωθῆ με ὅλο τὸ ἐλεύθερο και φωτεινὸ πνεῦμα του, ποὺ τόσο ἄπλερα εἶχε φανερώσει ὁ λιγὸζωος. Καὶ θὰ εἶμαι εὐτυχημένος, ἂν συμμαζεύοντες τὰ σκόρπια χειρόγραφα του, μπορέσω νὰ δώσω μιὰ μέρα ἄρτια τὴν «Κόλασή» του, ποὺ ἡ σκληρὴ Μοῖρα δὲν τὸν ἔφισε νὰ μᾶς τὴ χαρίσῃ, ὅπως τὴν ὠνειρεύτηκε. Εἶτανε ὁμῶς γραφτὸ στὶς τελευταῖες του ἡμέρες ὁ ἄμοιρος νέος νὰ ζήσει ὁ ἴδιος τὴν Κόλαση, ποὺ ζωγράφισε ἐπάνω στὰ χάρια τοῦ μεγάλου ποιητῆ και νὰ μὲ κἀνῃ συχνὰ νὰ ψιθυρίσω ἀπάνω στοῦ κρεβάτι τῆς ἀγωνίας του, πνίγοντας τὰ δάκρυά μου, τὸν δαντικὸ στίχο :

Francesca i tuoi martiri a lacrymar mi fano.

Οἱ γυναῖκοὺς τῆς Φλωρεντίας, βλέποντας νὰ διαβαῖν τὸν Δάντε, μαῦρον και ξερακιανὸ, λέγανε ἀναμεταξύ τους : «Βλέπεις αὐτὸν τὸν μαῦρον ἄνθρωπο; Αὐτός εἶναι ποὺ κατεβαίνει στὴν Κόλαση και μᾶς φέρνει τὰ νέα τῶν κολασμένων». Βλέποντας τὸ ξανθὸ, γελαστὸ πρόσωπο τοῦ μεταφραστῆ του, κανένας δὲ θάλεγε πὼς ἐρχεται ἀπὸ τὴν Κόλαση. Μὰ ἂν ὁ ἄμοιρος νέος ξαναγύριζε στὴ ζωὴ, ξεφεύγοντας τὰ σπαραχτικὰ νύχια τῆς ἀγρίας ἀρρώστειας, θὰ μποροῦσε νὰ καυχῆθῃ πὼς ἀναβαίνει ἀπ' τὸν σκληρότερο κύκλο τῆς Κόλασης. Τόσο ἄγρια τὸν ἀπαρνήθηκε ἡ ζωὴ και τόσο σκληρὰ τὸν ἐπαίδεψε ὁ θάνατος.

*

Ἴσως γιὰ τὴν πολλὴ ἀγάπην τὴ ζωὴ και πολὺ καταφρόνησε τὸ θάνατο. Ποιὸς ξέρει ἂν τὸ ἀσκητικὸ πνεῦμα, παίρνοντας τὴ χαρὰ και τὴν ἀπόλαψη γιὰ ἁμαρτία, δὲν ἔφτασε στοῦ μαῦρο συμπέρασμα ἀπ' τὴν σκληρὴν εἰρωνεία με τὴν ὁποῖαν ἡ Μοῖρα κολάζει κάθε εὐτυχία στὸν κόσμο αὐτὸ, πληρώνοντας τὰ γέλια με τὰ δάκρυα, και τὴ χαρὰ με τὴ θλίψη; Εἶναι μιὰ πικρὴ ἀλήθεια. Καὶ ἡ ἀλήθεια αὐτὴ δὲν ξεφεύγει τὴ μαντικὴ δύναμη τῶν εὐγενικῶν ψυχῶν. Ὅποιος γνώρισε τὸν λιγὸζωο ποιητὴ ὡς ἄνθρωπο εἶχε μπροστὰ του τὴ ζωντανότερη εἰκόνα τῆς τρελλῆς αἰσιοδοξίας. Ἐνέργειες, ἀγάπες, λόγια, ὁρμές, κινήματα, ὅλα του ἔπλεσαν μέσα σ' ἕνα φῶς ὀπτιμισμού. Τίποτε δὲν τὸν σταματοῦσε και δὲν τὸ φοβόταν. Ἦθελε νὰ δεικνύει τὸ πῶς τῆς ζωῆς ὡς στὴν τελευταία του σταλαματιά. Ἡ ζωὴ του πλέχτηκε μέσα σὲ τρέλλες, παρατιμο-

νιές, κινδύνους, παρφορὲς, θυσίες. Γύριβε τίς τρικυμίες και προκαλοῦσε τίς θύελλες. Μέσα στὰ εἰκοσιεπτά του χρόνια, ἀγαπώντας, ταξιδεύοντας, ἀφηφώντας κινδύνους και καταλαλιές, πάντα ὅμως με τὸ μέτωπο ψηλὰ, με τὴν ψυχὴ φωτισμένη ἀπ' τὴν τιμὴ και τὴν εὐκρίνεια, τρέχοντας πάντα, ἀνήσυχος, ἀκούρατος, ἀχόρταστος, σπρώχνοντας τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ δημιουργία σὲ καταστροφή, ἔζησε ὅσο δὲν ζοῦνε ἄλλοι μέσα σ' ἕνα αἰῶνα. Ἔτσι συχνὰ ἡ αἰσιοδοξία και τὸ θάρρος του μᾶς ξάφνιζε. Μὰ μπορεῖ τάχα νὰ τὸ πῆ κανένας ἐποῦτο αἰσιοδοξία; Ἄλλοιμονο. Πολὺ φοβοῦμαι πὼς δὲν εἶτανε παρὰ ἡ ὁρμὴ ποὺ γεννάει ἡ ἀντίδραση ἀπ' τὴ βαθύτερη σκέψη. Εἶπα παραπάνω πὼς ἡ πεσσιμιστικὴ ἀλήθεια δὲν ξεφεύγει τὴ μαντικὴ δύναμη τῶν εὐγενικῶν ψυχῶν. Ὅπου εἶναι σκέψη εἶναι πεσσιμισμός. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλιως. Ἔτσι πολὺ συχνὰ ἐκεῖνο ποὺ φαίνεται πὼς πηγάζει ἀπὸ τὴν πλατύτερη αἰσιοδοξία δὲν εἶναι παρὰ τὸ ἄνθισμα τοῦ βαθύτερου πεσσιμισμού. Κ' ἔτσι κάποτε τόσο σφιχτότερα ἀγκαλιάζομε τὴ ζωὴ και τόσο τρελλότερα τὴ φιλοῦμε στὰ χεῖλια, ὅσο περισσότερο νοιώθουμε τὴ ματαιότητά της και ὅσο καθρότερα βλέπομε τὸ σκοτάδι της. Πολὺ φοβοῦμαι πὼς μιὰ τέτοια τραγικὴ μορφή εἶχε ἡ αἰσιοδοξία τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκεῖ ποὺ παρουσιάζεται ἡ σκέψη τοῦ ποιητῆ, ἐκεῖ φανερόνεται τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του. Καὶ γι' αὐτὸ μέσα στὰ λίγα ἔργα ποὺ μᾶς ἔφισε ὁ λιγὸζωος τεχνίτης, πέρα-πέρα φανερόνεται στὰ στοχαστικὰ μάτια ἡ παχειὰ, μαῦρη γραμμὴ.

Τὴ ἀντίθεση ἀλήθεια κάποτε τοῦ ἀνθρώπου με τὸν ποιητὴ, μὰ και τί ἄκρονία στοῦ βαθύτερου ἀντικείμενου!

*

Μέσα στοὺς λίγους στίχους τοῦ νέου ποιητῆ ποὺ δημοσίεψε ὁ «Νουμάς» δὲ βροντᾶνε τὰ κύμβαλα τῆς χαρῆς, ποὺ συνώδευαν τὴ ζωὴ του, ὅτε ξεσπᾶει τὸ γέλιο, τὸ ἀφρόντιστο, τὸ πλατὺ γέλιο τῆς εὐθυμίας τῆς ἀξενόαστης, ποὺ ἐκνιχόσσε στοῦ πέρασμά του. Ἐκεῖ βασιλεύει τὸ χαμόγελο τὸ πικρὸ και ἡ παραπονεμένη εἰρωνεία. Τὸ σχέδιό του τὸ ἀτελείωτο—ἀτελείωτα ὅλα ἂν τὴ ζωὴ του— νὰ παρωδήσῃ τοὺς μύθους τοῦ Αἰώπου, ἔβγαίνε ἀπὸ μιὰ βαθύτερη ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς. Οἱ μύθοι ὅλου τοῦ κόσμου, στηριγμένοι ἀπάνω σὲ μιὰ συνθηματικὴ φιλοσοφία τῆς ζωῆς, τελεῖωνουν παντα σ' ἕνα ἐπι-

τοῦ κλοῦμπ, ἀντάμωσε ἀνάμεσα ἀπὸ ἄλλα προσώπα. ἕνα κάποιον ἀξιωματικὸ ἀπόστρατο τὸν κύριο Φλίτς, ποὺ λεγε ὁμορφα λόγια, παίχτης, κι' ὅπως λένε στὴ Γαλλία ἕνας ποὺ κανε μεγάλα κανκάν.

— Ἀλήθεια, φώναξε στὴ μέση τῆς κουβέντας, μιὰ γνώριμη κυρία πέρασε τίς ἄλλες ἀπὸ ἐδῶ, και μοῦ παράγγειλε νὰ σὰς εἰπῶ τὰ χαιρετισματά της.

— Ποιὰ εἶναι;

— Ἡ κυρία Στελτσίνσκη.

— Δὲν ξέρω καμὶά μεῖ τέτοιο ὄνομα.

— Τὴ γνωρίσατε δεσποινίδα. Εἶναι ἀπὸ τὴ φαιμελιά τοῦ Βερετιέφ, Ναντέζντα Ἀλεξέιβνα. Ὁ ἄντρας της ὑπερετάει στοῦ διοικητῆ μας. Πρέπει νὰ τὸν ξέρετε· ἕνας μικρομυκλὸς με μουστάκια. Ἄρπαξε ἐκεῖ μιὰ ὁμορφὴ κοπέλα και ἕνα θησαυρὸ.

— Μπᾶ! τὸν πῆρε λοιπόν; ποὺ πάει;

— Στὴν Πετρούπολη. Μοῦ εἶπε νὰ σοῦ θυμίσω κάποιον ρητὸ βγαλμένο μέσα ἀπὸ κουφέτο. Τί θέλει νὰ εἰπῆ αὐτό;

— Ὡ, εἶτανε κάποιον ἀστεῖο. Καὶ ὁ ἀδερφός της ποὺ βρίσκεται;

— Ὁ Πέτρος· ἄσκημα! ἄσκημα! Καὶ ὁ κύριος Φλίτς σήκωσε στὸν οὐρανὸ τὰ μικρά του μάτια ἄλεπούς, κι' ἀνάστεναξε· Εἶναι ἕνας ἄνθρωπος χα-

μένος. Ἐανάπεσε στὶς τρέλλες του. Δὲν ξέρει κανεὶς τί ἀπόγεινε. Μπορεῖ νὰ κλοῦθησε κάποια Μπουεῖδα. Κεῖνο ποὺ εἶναι βέβαιο, εἶναι πὼς δὲ βρίσκεται πιά στο νομό.

— Καὶ ὁ γέρο Ἰπατόφ; Κάθεται πάντα στο σπίτι του στὴν ἐξοχή;

— Κεῖνος ὁ περίεργος· βέβαια. Ἀλήθεια, γιατί δὲν ἐπῆρες τὴ γυναικαδέφρη του; Μιλᾶνε γιὰ σὰς τώρα πολὺ, και γιὰ κείνη...

Τὴν ἴδια στιγμὴ κάποιος πρότεινε στοῦ Φλίτς μιὰ παρτίδα στὰ χαρτιά, και ἡ κουβέντα τελεῖωσε ἐκεῖ.

Ὁ Ἀστακόφ λογαριάζε νὰ γυρίσῃ σπίτι του, ὅταν ἕνας ἀποσταλμένος ἦρθε ἀπὸ τὸ σταρόστα τοῦ Σάσοβο γιὰ νὰν τοῦ φέρῃ τὴν εἰδηση, πὼς εἶναι σπῆτα τοῦ χωριοῦ καταχλαστήκανε ἀπὸ πυρκαγιὰ. Ἀποφάσισε νὰ πάῃ στο χωριό. Ἐπειτα ἀπὸ τὴ χώρα ὡς τὴν ἰδιοκτησία του τούτη δὲν εἶτανε περισσότερο ἀπὸ ἐξῆντα βέρσια. Ὁ Ἀστακόφ ἔφτασε τὴν ἄλλη μέρα τὸ βράδι στο μικρὸ ἀρχοντικὸ σπίτι, ποὺ τὸ ξέρει ὁ ἀναγνώστης, και πῆγε ἀμέσως στὸν τόπο τῆς πυρκαγιᾶς· μιὰ γριά ἀναψε στο διάβα του ἕνα κερὶ κάτου ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῆς γελάδας της γιὰ νὰ τὴν προστατέψῃ ἀπὸ τὸ κακὸ μάτι.

Σὰν ξέσπασε τὸ θυμὸ του στὴ ραχὴ τοῦ ἔνοχου, ὁ Ἀστακόφ πῆρε τὰ μέτρα του γιὰ τὴ διόρθωση τοῦ χλασμοῦ. Τούτο τὸν κράτησε ἀσκολημένον ὡς τὸ γιόμα τῆς ἄλλης μέρας. Τότες ἀποσάσισε, ὕστερα ἀπὸ κάποια ἀθιστά, νὰ ξαναἰδῆ τὴν Ἰπατόφκα. Δὲ θὰν τὸ πεθόμας ἂν ὁ Φλίτς δὲν τοῦ λεγε γιὰ τὴ φουγάλα τῆς Ναντέζντας· φοβότανε νὰ τὴν ἀνταμώσῃ· μὰ δὲν τὸν πείραζε νὰ ξαναἰδῆ τὴ Μαρία.

Ὅπως και στὴ πρώτη του βίζιτα, ὁ Ἀστακόφ βρῆκε τὸν Ἰπατόφ νὰ παίξῃ τίς νταμὲς με τὴν ψυχὴ τῆς τσέπης. Ὁ γέρος τοῦ δειξε τὴν ἴδια χαρὰ γιὰ τὸν πηγαῖο του. Μὰ τὸ πρόσωπο του εἶτανε συλλογισμένο, και τὰ λόγια του δὲν ἔβγαίνανε ἄφρονα και με τὴν ἴδια εὐκολία.

— Ὅλοι οἱ δικαί σας εἶναι καλὰ; ρώτησε ὁ Ἀστακόφ παίρνοντας ἕνα κάθισμα.

— Καλὰ δόξα στο θεό· σὰς εὐχαριστῶ πολὺ. Ἡ Μαρία μόνο δὲν εἶναι τέλεια... Συνηθεῖ νὰ μὲνῃ στὴν κμαρα της.

— Μήπως ἐκρυσλόγησε;

— Ὁχι, εἶναι καλλίον ἀπὸ... Μὰ κατεβαίνει γιὰ τὸ τσαί.

— Καὶ τί κανεῖ ὁ Γέγκορ Καπίτονιτς;

— Ἄ! ὁ Γέγκορ Καπίτονιτς εἶναι τοῦ θανατᾶ-

μύθο τῆς ρουτίνας, καλοδεχόμενον ἀπ' τῆ στερεότυπη φιλοσοφία καὶ τὴν ἠθικὴ τῶν λαῶν. Ὁ Ζουφρὲς ἀναποδογυρίζοντας τοὺς μύθους αὐτοὺς, σπάζοντας μὲ ἀφέλεια γελαστὴ, τὶς «παλιὲς ἀξίες», ἔφτανε στὸ ἐπιμύθιο τὸ παράξενο, τὸ ἀπροσδόκητο, τὸ ἐπιμύθιο ποὺ ταραξεὶ καὶ ξαφνίζει. Αἰῶνες ἀλάκεροι εἶπαν καὶ ξαναεἶπαν τὸ παραμῦθι τοῦ μερμηγκιοῦ καὶ τοῦ τζιτζικα καὶ καμπανίσανε τὴν εἰρωνεία τῆς τεμπελιάς γιὰ τὸν ἀξένοιαστο ψάλτη. Ὁ Ζουφρὲς ἦρθε νάπολογηθῆ γιὰ τὸν τραγουδιστὴ καὶ νὰ κηρύξῃ, σὲ δύο γελαστοὺς στίχους τὸ δόγμα πῶς «κανένας σκοπὸς δὲν ἀξίζει καμμιὰ προσπάθεια».

...Ἦρθε χειμῶνας κρῶς,

Τὸ χῶνι τοὺς ἐσκέπασε καὶ φόρησαν κ' εἰ δύο.

Ἔτσι στὴν παρωδία τοῦ «Κουνουπιῦ καὶ τοῦ Βουβαλιού», τὸ βουβάλι, ποὺ περιφρονεῖ τὸ κουνούπι καθισμένο στὸ κέρατό του, ὅταν τὸ μικρὸ περιφρονημένο ζωῖφι χάνεται μέσα στ' αὐτὸ του, τρελλαίνεται ἀπ' τὸ κακό του. Ἔτσι στὴν «Καβουρομήνα καὶ τὸν γιό της», ὅταν ἡ μάνα του τὸν ἀποπαίρνει γιὰ τὸ στραβὸ περπάτημά του, ὁ μικρὸς κάβουρας, μὲ πικρότατη φιλοσοφίᾳ τῆς ἀποκρίνεται:

—Σ' αὐτὰ τὰ χρόνια, ἀπάντησεν ὁ γιός, καλὴ μου μάνα,
Ὅσο ἴσια περπατήσανε δὲν εἶδον προκοπή.

Μὰ κι' ἀπὸ τοὺς ἄλλους στίχους τοῦ ἔμοιρου ποιητῆ ἡ ἴδια πικρὴ φιλοσοφία ξεφεύγει, γλυκεῖα πάντα σὰν εὐωδιασμένο θυμίαμα. Καὶ εἶναι παράξενο μάλιστα πῶς, σὰν ἓνα πικρὸ προαἶσθημα τοῦ πρώτου γαμοῦ του, βασανίζει πάντα τὴ σκέψη τοῦ ποιητῆ. Ξαναδιαβάζοντας τώρα τοὺς στίχους αὐτοὺς ξεχωρίζω μὲ πόνο τὴ βαθειὰν αὐτὴ μελαγχολία, ποὺ τόσο λίγο ταιρίαζε μὲ τὴ ζωὴ του καὶ τόσο τὴν ἔκαμε νὰ ταιριάσῃ ὁ θάνατός του. Ἀκόμα περισσότερο μὲ τραξεὶ τὸ παράξενο φαινόμενο, γνωρίζοντας βαθειὰ τὸν ἄνθρωπο. Γιατὶ μονάχα ὑποκριτῆς καὶ ψεύτης δὲν εἶτανε ὁ ἔμοιρος φίλος. Ἡ εὐλικρίνεια εἶτανε περὶ ἄνευ θρονασμένη μέσα στὴν ψυχὴ του. Κανένας νυκτελισμὸς δὲν τὸν ἐσπρωχνε σὲ ψεύτικες μιμητικὲς λύπες. Ἰσως ἴσως δὲν εἶχε καὶ καθαρὴ συνείδηση τῆς μελαγχολίας καὶ τοῦ πεσιμισμοῦ του, αὐτὸς ποὺ ἀθῶα ἐπέεραζε τὸ φίλο μας Πορφύρα, λέγοντάς τον κλαψιάρη. Ἡ μελαγχολία του εἶτανε ὑποσυνειδητὴ καὶ χωρὶς νὰ τὸ κταλαβαίνει, νομίζοντας πῶς γελάει, ἔκλαιε ὁ ἴδιος.

Ἔτσι λέει στὰ δέντρα :

Ἡ γυναίκα του πέθανε.

— Ἡ Ματρόνα Μαρκόβνα ;

— Πέθανε σὲ μιὰ ἡμέρα, ἀπὸ χολέρα. Δὲ μπορεῖτε πιά νὰ τὸνε γνωρῆστε. Ἄλλαξε τόσο, ἀχάμνηνε τόσο ! «Χωρὶς τὴ Ματρόνα Μαρκόβνα, λέει, ἡ ζωὴ μου εἶναι ἓνα φόρτωμα. Θέλω νὰ πεθῶ, λέει, καὶ εὐχαριστῶ τὸ θεὸ, γιατί δὲν τὸ πιθιμάω πιά νὰ ζήσω». Ναι ὁ δόλιος ἄνθρωπος εἶναι τοῦ θανατῆ.

— Κακόμοιρε Γέγκορ Καπίτονιτς ! εἶπε ὁ Ἀστακόφφ.

— Εἴμαστε ὅλοι κακόμοιροι, εἶπε ἡ ψυχὴ τῆς τσέπης. Ὅλοι σωπάσανε.

— Ἡ γειτόνισσα σας, ὅπως ἄκουσα νὰ λένε, παντρεύτηκε εἶπε ὁ Ἀστακόφφ κοκκινίζοντας λαφρούα.

— Ναι, παντρεύτηκε, καὶ ἔφυγε τώρα.

— Γιὰ τὴν Πετρούπολη ;

— Γιὰ τὴν πρωτεύουσα τὴν Πετρούπολη.

— Ἡ Μαρία Παυλόβνα θὰ λυτήθηκε πολὺ. Φαινόντανε τόσο στενὲς φιλενάδες.

— Βέβαια τὴν πιθιμάει πολὺ, μὰ ὅσο γιὰ τὴν φιλία τους θὰ σὰς εἶπῶ, κύριε, πῶς ἡ φιλία τῶν κοπελῶνε εἶναι ἀκόμη λιγώτερο σταθερὴ ἀπὸ τὴν φιλία τῶν ἀντρῶνε. Ἀγαπῶνται ὅσο βλέπονται, κ' ὕστερα...Θυμάσαι τὸνομα μου ; πῶς μὲ λένε ;

Μὲ τὰσημένα δάκρυα τοὺς θάρθουνε νὰ σὰς ράνουν
Αὐγούλες ἀπριλιάτικες τὰ φύλλα σας ξανά.
Καινούρια πάλι θάρθουνε πουλιὰ νὰ σὰς τρελλάνουν
Καὶ μὲ τραγούδια ἔρωτικά νὰ χτίσουνε φωλιά.

Ἀφήστε ἐμὲ νὰ κλαίγομαι ποὺ δὲ θε νῆρθη πάλι
Νὰ μὲ στολίσῃ ἡ Ἄνοιξη, μὰ ἡ βρυχειμωνιά
Τὴν κἀθ' ἐλπίδα μουκάψε κι' ὁ πόνο, γάλι ἀγάλι,
Σὰν τὸ σαρκί ἐμάρανε τὴ μαύρη μου καρδιά.

Καὶ πάλι στὸν ὁμορφότατον ἐκεῖνο μῦθο τοῦ «Γέρου καὶ τοῦ Χάροντα» τί βαθειὰ θλίψη, μέσα στὴν εἰρωνεία μιὰ θλίψη ποὺ γίνεται τώρα τραγικὸ προαἶσθημα :

Μοῦ κἀνεὶς τὸ ρωμαντικὸ, βρὲ γέρο κοκαλιάρη
Μὲ πῆρες, ὅπως φαίνονται, γιὰ χάρο σκουπιδιάρη.

Ἐγὼ δὲν εἶμαι Χάροντας καλὸς, ψυχοπονιάρης,
Εἶμαι λεβέντης καὶ περῶ τοὺς κίμπους καβαλιάρης
Παλαίω μὲ λιοντόκροτους κι' ἀρπάζω ὁμορφονίε.

Παλαίω ἀλήθεια καὶ τὸν νίκησε ! Μὰ καὶ τί ὁμορφὴ καὶ τί ἑλληνικὴ ἀντίληψη τοῦ Χάρου. Ὁ νέος αὐτὸς μὲ τὴ φράγκικη καταγωγὴ του, εἶτανε ρωμιὸς ὡς τὸ κόκαλο, θρεμένος στὴ ρωμαϊκὴ ζωὴ, θρεμένος στὴ μελέτη τῶν ἀρχαίων, ποὺ τοὺς διάβαζε σὲ κλασικὲς ἰταλικὲς μεταφράσεις, βαφτισμένος μέσα στις καθαρὲς πηγὲς τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Μέσα σ' ἓνα τετράδιό του βρισκῶ μιὰ παραλλαγή ἑνὸς στίχου ἀπ' τὸ παραπάνω ποίημα, ποὺ δείχνει περισσότερο ἀπὸ κάθε λόγο, τὴ ρωμαϊκὴ ψυχὴ του :

Δὲν εἶμαι Χάρος φράγκικος, δειλὸς καὶ κοκαλιάρης.

Ποιὸς ξέρει, ἂν, νοιώθοντας τὸ φτάσιμό του, δὲν ἤθελε μὲ τὴ βαθειὰ του καλαισθησία, νὰ ὁμορφῆνῃ τὸν ἄσχημο θεὸ, τρομάζοντας νὰ τὸν ἀγικρύσῃ στὴ φριχτὴ του ἀλήθεια !

Ἐνας στίχος ὡς τόσο δὲν εἶναι τοῦ λιγοῦζου ποιητῆ ποὺ νὰ μὴν πνέῃ τὸ προαἶσθημα τοῦ θανάτου. Ἀδειάζοντας τὸ χρυσὸ ποτήρι τῆς ἀγάπης, ποὺ τοῦ δωκαν τὰ χέρια τῆς ἀγαπημένης του, τελειώνει μὲ τὰ πικρὰ τοῦτα λόγια :

Καὶ πάλι σοῦπα : Δῶσε μου κ' ἡ δίψα μου δὲ σῶνει,
Ἄς εἶναι κι' ἀπ' τὸ δεύτερο, ἀψύτερο πολὺ...
Καὶ μοῦδῶσε τὸ θάνατο μὲς σὲ χρυσὸ ποτήρι
—Μ' αὐτὸ μονάχα ἡ δίψα σου, μοῦ εἶπες,θὰ σῶσῃ.

*

Ποιὸς ξέρει ἂν μέσα στὸ χρυσὸ αὐτὸ ποτήρι τῆς ἀγάπης δὲν ἤπιεν ἀλήθεια τὸ θάνατο ὁ ποιητής. Εἶτανε μιὰ τραγικὴ ἀγάπη ἡ ἀγάπη αὐτὴ τῆς μι-

κρῆς Πειραιώτισσας. Πόσες λαχτάρες, ἀγρόπνιες καὶ πίκρες τὸν πότισε. Καὶ πόσες φορὲς ἡ εὐθυμία καὶ ἡ χαρὰ κ' ἡ ἐνέργεια του, δὲν εἶτανε γι' αὐτὸν ἀγῶνες μιὰς ἀπελπισμένης ψυχῆς καὶ προσωπίδες ἑνὸς βαθύτατου πόνου !

Ἔχω στὰ χέρια μου ἓνα ὁμορφο λεύκωμα, γεμάτο στίχους, ἀφιερωμένο στὴν ἀγάπη του. Τὸ λεύκωμα αὐτὸ σὲ μιὰν ἄγρια πατρικὴ ἐπέμβαση ξαναγύρισε στὰ χέρια τοῦ ποιητῆ. Θὰ εἶτανε εὐλαβητικὴ πράξη νὰ ξαναγύρισε στὰ χέρια τῆς κόρης, ποὺ μυστικὰ ἴσως τὸν κλαίει τώρα. Μέσα στὸ λεύκωμα αὐτὸ εἶναι μιὰ συγκινητικὴ ἀφιέρωση, γραμμένη γαλλικὰ, γιὰ τὴν κόρην αὐτὴ ποὺ τὴν ἀγάπησε μὲ τὸ πέσιμο τῶν φύλλων. Μεταφράζω λίγες γραμμὲς.

Συλλογίζομαι πάντα τὸν ἔρωτά μου, ποὺ γεννήθηκε στὴ συνειρσομένην ἐποχὴ, ποὺ πέφτουν τὰ φύλλα κι' ὁ χειμῶνας στέλνει τὸ σταχὶ χυνόπωρο, γιὰ νὰ κηρύξῃ τὸ θάνατο καὶ τὴν ἀπειλοσία.

» Φοβάμαι μήπως τὰ ὄνειρα μου κ' οἱ ἐλπίδες μου μαδήσουν σὰν τὰ φύλλα... Καὶ τότε δὲ θὰ ξανάρθῃ πιά γιὰ μένα ἡ γλυκεῖα ἄνοιξη κι' ὁ πράσινος ἀνθισμένος Ἀπρίλης.

» Καὶ τότε θὰ ζήσω νεκρὸς, περιμένοντας τὸ θάνατο.

» Σὲ παρακαλῶ, Ἀ... , ἂν ἡ τύχη φανῇ σκληρὴ σ' ἐμένα, σεβάσου τὰ περασμένα, μὴ σκίσης τίς σελίδες αὐτῆς, σεβάσου τοὺς νεκρούς».

(Ἀπρίλης 1905)

Κ' ἔτσι ἔγινε. Μαζὶ μὲ τὰ φύλλα τοῦ χυνόπωρου ἔγινε στὸ χῶμα ἡ ζωὴ τοῦ ποιητῆ κι' ὁ Ἀπρίλης, ποὺ θὰ ξαναρθῆ, θὰ μαδήσῃ τὰ ρόδα του ἀπάνω στὸν πικρὸ του τάφο.

Ἐκείνη, ποὺ, δίνοντας του τὸ χρυσὸ ποτήρι τῆς ἀγάπης, τὸν πότισε ἄθελα το θανατικὸ φαρμάκι, ἄς μὴν ἀφίσῃ ἔρημο ποτε ἀπὸ λουλούδια κι' ἀπὸ δάκρυα τὸ ἀγαπημένο τὸ μνήμα. Μαζὶ μὲ τὰ δάκρυα τῆς δυστυχισμένης μητέρας του, ἄς τρέξουν κρυφά, ἂν εἶναι ἀγνά καὶ τίμια, τὰ δικά της...Εἶναι μιὰ παρηγοριὰ γιὰ τοὺς νεκρούς. Καὶ εἶναι τὰ δάκρυά μας.

*

Μάταια λόγια, ποὺ δὲ θὰ τὰκούσης, ἀγαπημένε μου φίλε. Ὁ πόνος μας σταματᾷ ἀπάνω στὸ ψυχρὸ χῶμα καὶ ἡ φωνὴ μας πνίγεται πρὶν φτάσῃ στὰ βᾶθη τῆς γῆς. Τὰ δάκρυα ξαναγυρίζουν στὴν ψυχὴ μας. Ἔτσι δὲν εἶσαι πλέον. Ἔτσι σκληρὰ σὲ

— Ἀληθινά.

— Ὅπως ἔχω τὴν τιμὴ νὰ σὰς τὸ λέω. Χάρη λόγου, ἡ Ναντεζίντα Ἀλεξίθνα, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἔφυγε, δὲ μὰς ἔγραψε οὔτε ἓνα γραμματάκι. Κι' ὡστόσο πόσες φορὲς δὲν τὰρκίστηκε στὸ θεὸ ;

— Εἶναι καιρὸς ποὺ φυγε ;

— Περισσότερο ἀπὸ ἔξη βδομάδες. Ἀπὸ τὴν ἔλλη μέρα τοῦ γάμου της, ἔφυγε γλήγορα-γλήγορα, μὲ τρόπο παράξενο.

— Λένε ἀκόμα πῶς ὁ ἀδερφὸς της δὲν εἶναι ἐδῶ ;

— Βέβαια, δὲν εἶναι πιά ἐδῶ. Εἶναι ἄνθρωπος τῆς χώρας. Μπὰς καὶ μένουμε πολὺν καιρὸν στὴ ἐξοχὴ.

— Καὶ δὲν ξέρετε καθόλου ποὺ ἐπῆγε ;

— Δὲν ξέρω.

— Ἐκαίμε σὰν τὴν μαϊμού, εἶπε ὁ Μποντριακόφφ. Σὰν ἔφαγε τὸ καρδί πέταξε τὸ τσοῦφλι του.

— Σωστά, εἶπε ὁ Ἰπατόφφ, ἔφαγε τὸ καρδί καὶ πέταξε τὸ τσοῦφλι. Καὶ σὺς ὁ ἴδιος, Βλαδίμηρε Σιργκεβιτς, τί καλά κάματε ὅλο τοῦτον τὸ καιρὸ ;

— πρὸςτεσε ὁ γέρος πασιζώντας νὰ χαμογελάσῃ.

Ὁ Ἀστακόφφ δηγήθηκε κάποιες λεπτομέρειες. Μὰ ὁ Ἰπατόφφ, ποὺ ἡ στάση τοῦ πρόδινε μιὰν ἀνησυχία ἀσυνήθιστη, τὸν δέικοψε ξαφνικά.

— Μὰ θε μου, γιατί λοιπὸν ἡ Μάσσα δὲν ἔρχε-

ται καθόλου ; Ἰβάν Ἰλιτς, πήγαινε νὰ τὴν κράξῃς. Πές της.. ξέρεις...

Ὁ Μποντριακόφφ ἐβγήκε μιὰ στιγμή ἀπὸ τὴν κάμαρα καὶ ξαναγύρισε λέγοντας πῶς ἡ Μαρία Παυλόβνα τὸν ἀκούθαιε.

— Πονάει τὸ κεφάλι της πάντα ; ρώτησε ὁ γέρος μὲ χαμηλὴ φωνή.

Ναι, εἶπε.

Ἡ πόρτα ἀνοίξε, καὶ ἡ Μαρία παρουσιάστηκε. Ὁ Ἀστακόφφ σηκώθηκε γιὰ νὰ τὴν χαιρετήσῃ, κ' εἶναι ἀκίνητος ἀπὸ ξαφνιασμα, τόσο ἄλλαξε ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ εἶχε νὰ τὴν ἴδῃ. Τὸ χρῶμα ξαφνίστηκε ἀπὸ τὰ μάγουλα της τ' ἀχαμνισμένα, ἓνας μαῦρος γύρος περιτριγύριζε τὰ μάτια της, καὶ τὰ χεῖλια της σφιγγότανε σὲ κλείσιμο πικρὸ. Ὅλο της τὸ πρόσωπο, θλιμμένο καὶ σκοτεινὸ φαινότανε ἀπολιθωμένο. Σήκωσε τὰ μάτια στὸν Ἀστακόφφ. Δὲν εἶχανε οὔτε λαμψὴ πιά οὔτε βλέμα.

— Πῶς εἶσαι ; τὴ ρώτησε ὁ Ἰπατόφφ.

— Εἶμαι πολὺ καλὰ, ἀποκρίθηκε καθίζοντας στὸ τραπέζι ὅπου εἶτανε στημένο τὸ σαμοβάρι.

Ἡ βραδεία εἶτανε γιὰ τὸν Ἀστακόφφ μακρὰ, καὶ λίγο εὐχάριστη κανένας δὲν εἶχε ὄρεξη ἢ κουβέντα ἔπαιρνε σὲ κάθε στιγμὴ μελαγχολικὸ γύρισμα.

πρόδωκεν ἡ ζωὴ κ' ἔτσι ἄγρια σ' ἐκδικήθηκε ὁ θάνατος. Ἐσὺ δὲ εἶσαι, γλυκὲ μου ἀδερφε. Δὲν θὰ μᾶς ξαναἰδῆ πιά τὸ νέο φεγγάρι στὴ μακρυνὴ ἀκροθαλασσιά.

Ποτέ, ποτέ. Δὲ θὰ φανῆς πιά ἀπ' τὸν ἔρημο δρόμο, βιαστικὸς νὰ μ' ἀπαντήσης. Κι' ὅταν ἔρθω ἐγὼ στὸ δρόμο πού πῆρες δὲ θὰ σε ξανάβρω.

Ποτέ, ποτέ. Ἀπάνω στὸ κρεβάτι τῆς ἀγωνίας σου, μέσα στὴν ἄγρια μπόρα πού παράδερνε τὸ λογικὸ σου, ἕνα εἰρηνικὸ φῶς χύθηκα ἄξαφνα στὰ γαλανὰ σου μάτια. Ἀπλώσες τὸ τρεμάμενο χέρι σου, μού χάιδεψες τὸ πρόσωπό μου καὶ μὲ τράβηξες κοντά σου, κινώντας τὰ χεῖλιά σου σὰ διψασμένα.

Μοῦδωκες ἕνα μεγάλο, ἀτέλειωτο φιλή. Ὅλη ἡ φλόγα τῆς ζωῆς σου ἔκαιε στὰ πυρωμένα σου χεῖλια. Ἐΐτανε τὸ τελευταῖο. Καὶ εἶτανε τὸ πρῶτο.

Φρεατίδα 4. XII. 906.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

*Τὸ λησμοβοτάνι τοῦ βουνοῦ
Καὶ τῆς Ἄρης τὸ νερὸ
Δόσε του, Ἀγάπη, δόσε το ἄλλουνοῦ,
Νὰ λησμονῆσαι κάποιον του νεκροῦ.*

*Τοῦ Παρνασοῦ ἕνα εἶναι βοτάνι
Καὶ ἐκεῖνο μόνο ἐκεῖ παντοτεινὰ
Θωρῶ νάνη, κι ἀμάραντα νὰ κάνει
Τὰ περασμένα ὡς νᾶναι τωρινὰ.*

*Κ' ἕνα νεράκι, πού ὄσοι πίνουν
Δὲ λησμονοῦν, ποτὲς δὲ λησμονοῦν,
Καὶ ἀπ' τῆς ψυχῆς τὰ μάτια δάκρυα χύνουν
Γιὰ τίς ψυχῆς πού ἐκεῖθεν περνοῦν.*

*Τέτοιους ἀνθούς συνάζω, ἕνα στεφάνι
Νὰ πλέξω στὸν Παρθένον τὸ Ναό,
Καὶ δάκρυο τέτοιο, νὰν τὸν ῥάνει
Τῆς Τέχνης τῆς μεγάλης τὸ Θεοῦ.*

*Τὸν Ἄνθρωπο, τὸν Ἄνθρωπο, πού ἐκεῖ
Στήνει ἄγαλμα Θεοῦ παντοτεινοῦ,
Λευκοὶ ἄγγελοι του φίλοι πιστικοί,
Πού κελαιδοῦν στὰ χιόνια τοῦ βουνοῦ.*

*Στὰ χιόνια, τοῦ μαρμάρου χιόνια,
Καὶ λούλουδα—δὲλα πέτρινα λουλούδια—*

Ἀκούτε; εἶπε ὁ Ἰπατόφφ τεντώνοντας τ' αὐτιά στὸ μούγκρισμα τ' ἀγέρα· ἀκούτε τί σκοπὸ μᾶς τραγουδαί; Ἄ! πάει τὸ καλοκαίρι· τὸ χυνόπωρο διαβῆκε τὸ ἴδιο καὶ νὰ ὁ χειμῶνας πού ἔρτε. Σὲ λίγο θ' ἔχωθε κατὰ ἀπ' τὰ χιόνια, καὶ ὁ θεὸς ἄς θελήσῃ νὰ γένη τοῦτο τὸ γληγορότερο. Γιατί τώρα, ναβῆθ κανεὶς στὸν κῆπο τὸν πιάνῃ λύπησιν. Εἶναι ριμένα δὲλα. Τὰ κλαδιά τριζοβολᾶνε σὰν κοκκάλες. Καὶ οἱ ὄμορφες μέρες περάσανε,

— Πέρασανε, εἶπε κι' ὁ Μποντριακόφφ.

Ἡ Μαρία σταύρωσε σιωπηλὰ τὰ χεῖρια καὶ κοίταε ἀπὸ τὸ παραθύρι.

— Μὰ ὁ θεὸς εἶναι καλὸς, ξανάειπε ὁ Ἰπατόφφ, θὰ ξαναγυρίσουνε. Κανένας δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε.

— Θυμώσαστε, εἶπε ὁ Ἀστακόφφ, πῶς τραγουδάγανε ἐδῶ;

— Θυμώσαστε, θυμώσαστε, εἶπε ὁ Ἰπατόφφ. Ὅχι, πρέπει καλύτερα νὰ μὴν τὰ θυμᾶται κανένας.

— Γιατί δὲν τραγουδάτε ἀκόμα; εἶπε ὁ Ἀστακόφφ γυρίζοντας κατὰ τὴ Μαρία· ἔχετε τόσο ὄμορφη φωνή!

Κεῖνη δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε.

— Πῶς εἶναι ἡ κυρία μητέρα σας; εἶπε στὸν Ἰπατόφφ ὁ Ἀστακόφφ, πού δὲν ἔξερε πιά πῶς νὰ

*Πού ζοῦνε ζοῦν αἰώνια αἰώνια,
Σὰν τοῦ Τραγουδιστῆ κάποια τραγοῦδια,
Τᾶνεῖπιά του τὰ Τραγοῦδια.*

Σπέτσες 30 11. 1906

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ

Γιὰ μιὰ φιλολογία καθὼς ἡ δική μας, ὅπου τὰ ποιήματα καὶ τὰ πεζογραφήματα πολλῶν νέων μαζι, εἶναι τὰ ἴδια σὰ νὰ τᾶγραψεν ἕνας ἄνθρωπος, καὶ πολλὰ ἔργα πού τὰ γράφει ἕνας εἶναι διαφορετικὰ σὰ νὰ τᾶγραψαν πολλοί.

Γιὰ φιλολογία ὅπου δὲν ἀναζητοῦμε ἀκόμη τὸ εἶδος, ἐκεῖνο τὸ ἕνα, τὸ ὁμοίωμα, τὸ σχηματισμένο, πού λειτουργεῖ κατὰ τὸν τρόπο του καὶ συλλογίζεται γελᾶει καὶ κλαίει κατὰ τὸν τρόπο. Γιὰ φιλολογία πού συχνὰ τὸ ποίημα καὶ τὸ πεζογράφημα ὑποφέρουν ἀπὸ τὸν πυρετὸ τοῦ λυρισμοῦ καὶ τῆς τεχνολογίας, γι' αὐτὸ καὶ μού παραστολιζονται, πολὺ μού παραστολιζονται σὰν ἐπαρχιώτες μὲ δαχτυλίδια καὶ καδένες.

Γιὰ φιλολογία ὁμηρικὴ καὶ νέα τέλος πάντων πού δὲν ἀνοίξεν ὅλα τὰ παράθυρα πρὸς τὸ φῶς—ὁ ἄτυχος νέος πού χάσαμε, ἀπ' τίς στιγμῆς πού δημοσίεψε τὸ πρῶτο του ποίημα, εἶταν φυσιογνωμία. Πιστὸς πρὸς τὸ εἶδος του, μορφὴ σχηματισμένη, χαριτωμένο πνεῦμα πού ξέφυγε πολλὰς τυραννίας σὰ νὰ τίς ἐγέλασε, χαμόγελο σεμνὸ καὶ καθαρὸ, τοξότης καλὸς πού τόξευεν ἕλαφρὰ τὴ γελαστὴ σκέψη του σὰν ἔρω, μᾶς ἔδωκε νὰ γευθοῦμε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ νερὸ τῆς ἀρχαίας καὶ καθαρῆς πηγῆς πού εἶχε πιῆ. Οἱ τρεῖς μῦθοι στέκονται στὴν Ἀττικὴν αἰθρία, σὰν τὰ τρία γελαστὰ χάλκινα ἀγαλματάκια τῶν σατύρων τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως. Τὸ νεοελληνικὸ στίχο, κᾶπως ἀσυμβίβαστο μὲ τὴ σάτυρα, τὸν εἶχε κεντρίσει μὲ τὸ χυμὸ ἐνός χιούμορ δικοῦ του, κι' ἀπὸ τοὺς λίγους του στίχους πέφτει ἕνα σπάνιο διανοητικὸ ἄνθος. Εἶταν στὸ γέλιο του σοφός.

Z. A. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

κρατήσῃ τὴν κουβέντα.

— Καλὰ, δόξα στὸ θεὸ, μὲλες τίς κακοσημαδίες. Ἀκόμα καὶ σήμερον ἔκαμε τὸν περίπατό της μέσα στὸ καροτσάκι. Εἶναι, μπορῶ νὰ εἰπῶ, σὰν ἕνα μισοτσακισμένο δέντρο, πού γέρνει στὸ παραμικρὸ φύσημα τ' ἀγέρα. Καὶ κοιτάχτε, ἕνα ἄλλο δέντρο νέο καὶ δυνατὸ εἶναι καὶ καταγῆς, καὶ τὸ τσακισμένο δέντρο πάντα ὀρθό. Ἐτσι εἶναι. Ὅσοιο ἡ ζωὴ της δὲν εἶναι καὶ τόσο ζηλεμένη. Καλὰ λείει καὶ ἡ παροιμία, «τὰ γεράματα δὲν εἶναι ἡ εὐτυχία».

— Καὶ ἡ νιότη δὲ φέρνει εὐτυχία, πρόσθεσε ἡ Μαρία μισόφωνα.

Ὁ Ἀστακόφφ λογάριζε νὰ γυρίσῃ νὰ κοιμηθῇ στὸ σπίτι του· μὰ ἡ νύχτα εἶτανε σκοταδερὴ τόσο, πού δὲν ἀποκόπησε νὰ περάσῃ τίς κκοτοπιές μὲ τέτοια σκοτάδια. Τόνε βάλανε στὴν ἴδια κάμαρα ὅπου τρεῖς μῆνες μπροστὰ πέρασε μιὰ τέτοια κακὴ νύχτα μὲ τὴ γειτονιά τοῦ Γέγχορ Καπίτονις. «Ρουχουνίζει τώρα;» ρώταε μὲ τὸ νοῦ του ὁ Ἀστακόφφ. Καὶ θυμήθηκε τίς διδασχῆς του στὸ δούλο του, κ' ὕστερα τὴ φανερωσιά τῆς Μαρίας μέσα στὸν κῆπο. Ζύγωσε στὸ παραθύρι, κι' ἀκούμπησε τὸ κούτελο του στὸ ψυχραμένο γυαλί. Ἡ ἴδια του ἡ ὄψη φαινότανε πῶς τὸν κοίταζε ἀπόξω, τὰ μάτια του χανόντανε μέσα

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΜΙΚΡΟΣ ΠΡΟΛΟΓΟΣ*

Ὁ πρόλογός μου φέτο δὲν μπορεῖ παρά νᾶναι μικρὸς, ἀφοῦ πρόλογος, καὶ κάμποσο μεγάλος, εἶναι ἴδια ἡ Ἀπολογία, πού τὴν ἔγραψα γιὰ τὴ δέφετερη ἐκδοσὴ τοῦ Ταξιδιοῦ μου. Χρωστῶ μόνο στὸν ἀναγνώστη μιὰ ξηγησοῦλα γιὰ τὴ σειρά πού ἀκολούθησα, δημοσιέβοντας ἐδῶ τὴν Ἀπολογία μου. Ὁ τρίτος τόμος Ρόδα καὶ Μῆλα ἔπρεπε νὰ συνεχίσῃ τὸ Β' στὴ χρονολογία καὶ νὰ μποῦνε μέσα ὅσα δικὰ μου βγήκανε εἴτε σὲ φημερίδες εἴτε σὲ περιοδικὰ εἴτε χωρία σὲ φυλλαδοῦλες ἀπὸ τὰ 1900 καὶ κάτω, γιὰτὶ μὲ τὰ 1900 τελειώνει ὁ Β' τόμος. Μὰ ἐπειδὴ τὸ Ταξίδι μου ξαναφάνηκε πέρασιν στὸ δημόσιο καὶ περὶ τὸν πρόλογόν μου εἶτανε ἡ Ἀπολογία εἶπα πῶς δὲν κάνει νὰ διαβασθῇ ἕνας πρόλογος δυὸ τρία χρόνια ὕστερος ἀπὸ τὸ βιβλίον πού προλογίζει, ἔφησε πού κ' ἕνας χρόνος εἶναι πολὺς. Δὲ σταθῆκε ὁμοῦ τρόπος νὰ τυπωθοῦνε μαζὶ Ἀπολογία καὶ Ταξίδι—πρῶτο ἐμπόδιον τὸ μακρὸς τῆς Ἀπολογίας καὶ δέφετερο ἴσως πού τὸ Ταξίδι μου πλάγι πλάγι του δὲ σηκώνει γλωσσολογίας ἢ γραμματικὰς ὅπως τίς βρῖσκει κανεὶς, φαρδιά πλατιά ξεδιαλυμένες, στὴν Ἀπολογία. Προτίμησα λοιπὸ νὰ γίνῃ ἕνας τόμος μοναχῆ της, καὶ τὸν τόμον μου ἀφτόνε χαρίζω σήμερον στοὺς φίλους μ' ἔλη μου τὴν καρδιά, μὲ τὴν ἴδια πού θὰ τὸν δεχτοῦνε κ' οἱ φίλοι.

Ὁ τέταρτος τόμος Ρόδα καὶ Μῆλα θὰ βγῆ στὰ 1907, γιὰ νὰ γλυτώσουμε μιὰ καὶ καλὴ μὲ τὰ παλιά μας κ' ἔτσι νὰ καταπιαστοῦμε πῶς ἴσως τὰ μυθιστορήματα καὶ τὴ μεγάλη ρωμαϊκὴ γραμματικὴ μας, πού θὰ δοῦνε τότες τὸ φῶς. Ἡ γλωσσικὴ μας κατάστασις τὸ φέρνει κ' εἶναι μιὰ ἰδιαίτη, μιὰ παράξενη καὶ δύσκολη κατάστασις πού δὲν ἀνταμώνεται συχνὰ σ' ἄλλους τόπους· πρέπει σὺνάμα νὰ κανονίζουμε τὴ γλῶσσα, δηλαδὴ νὰ καταγινόμαστε στὴ γλωσσολογία καὶ νὰ καθιερώσουμε τὴ γραμματικὴν, ἐνῶ θέλομε κ' ἔργα τῆς φιλολογίας, πού θὰ καθιερώσουνε τὴν ἰδέαν. Δυὸ χεῖρια μᾶς χρειάζονται καὶ τὰ δυὸ δεξιά. Δεξιά καὶ πιδέξια. Πῶς νὰ προφτάσῃ ἕνας ἄνθρωπος; Μὲ τὴν πομονή, μὲ τὴ θέλησιν, μὲ τὴν ἀγάπην. Ὄρθῃ κρίσιν θέλομε, θέλομε φρόνησιν, θέλομε θυσία. Τὸ ἕνα χέρι μᾶς

* Ἀπὸ τὴν «ΑΠΟΛΟΓΙΑ» πού ὕστερ ἀπὸ λίγες μέρες βγαίνει σὲ βιβλίον.

σὲ μαῦρο πέπλο, κ' ὕστερα ἀπὸ λίγες στιγμῆς μόρρεσε νὰ ξεχωρίσῃ στὸ καταμαυρὸν οὐρανὸ τὸν ἀνχστερο τὰ κλαδιά τῶ δεντρῶνε πού σαλεύανε στὸ ἄδειο, ταραγμένα ἀπὸ τὸν ἀγέρον. Ἐάφνου ὁ Ἀστακόφφ πίστεψε ὅπως ἄλλοτε πῶς ἐγλύστρησε στὴ γῆς μιὰν ἄσπρη μορφὴν. Δυναμώσε τὴν προσοχὴν του· μὰ μὴ βλέποντας πιά τίποτα, σήκωσε τοὺς ὤμους. «Τί πράμα εἶναι καὶ ἡ φαντασία!» εἶπε μὲ τὸ νοῦ του, καὶ πλάγιασε.

Ἀποκοιμήθηκε γλήγορα· μὰ αὐτὴ τὴ φορὰ ἀκόμα θᾶλεγε κανεὶς πῶς δὲν εἶτανε νὰ περάσῃ μιὰν ἔσυχην νύχτα. Μιὰ ἀνακατωμένη ἀντάρα ἀκούστηκε νὰ σηκώνεται μέσα στὸ σπίτι καὶ τόνε ζύπνησε. Σήκωσε τὸ κεφάλι. Εἶτανε ἀνάρθωτες φωνές, καλέσματα, βήματα βιαστικά, πόρτες πού κλείνονταν μ' ὄρυγ. Καὶ νὰ πού ἀκούστηκε ἕνα κλάμα γυναικείο. Κραυγὲς σηκώνονταν καὶ σκούζανε μέσα στὸν κῆπο. Ἄλλες ἀπόμακρες τοὺς ἀποκρινόνταν. Στὸ σπίτι ἡ κίνησις μεγάλωνε καὶ γεινότανε πῶς ταραχτικὴ. «Εἶναι κάποια πυρκαγιά!» Αὐτὴ ἡ σκέψιν πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ Ἀστακόφφ. Τρόμαξε, πήδησε ἀπὸ τὸ κρεβάτι, κ' ἔτρεξε στὸ παραθύρι. Καμιά ἀντιφάγγιση φωτιᾶς δὲ φαινότανε· μὰ μέσα στὸ περιβόλι καὶ κατὰ τὰ μακρὰ, στὶς δεντροσειρές, κάτου ἀπὸ τὰ

τό δίνει ο νους, τ' άλλο ή καρδιά. Καί κατορθώνουνται όλα.

Ἐπειδή όμως, στην Ἑλλάδα σέ κάθε ζήτημα πρέπει κανείς νάνακατώσει καί τά προσωπικά, μπορεῖ νά θαρρέψει πώς γιά μένα τά λέω. Διόλου. Γλωσσολόγος καί ποιητής ἀναγκάζεται νά εἶναι σήμερα ὁ καθένας μας. Καί σ' ἀπτό ἀπάνω ἴσια ἴσια μάς χτυποῦνε. Δηλαδή, τήν ποιήσή μας ἡ δέν τή βλέπουνε ἡ καμώνονται πώς δέν τή βλέπουνε. Τή γραμματική μας τή λένε φανατισμό. Ἄλλου πάλε μάς λένε ριζοσπάστες. Διαδόθηκε πιά ἡ γνώμη, καί στην Ἑβρώπη ἀκόμη τάκουω πώς τὸ παραζηλώνομε. Χρέος μου ὡστόσο νά πῶ πρῶτα πρῶτα πώς ἡ Ἑβρώπη πάει μέ τούς δημοτικιστάδες, ὄχι μέ τούς δασκάλους. Ἀκολούθησε τώρα τελεφεταῖα κάτι πολὺ σημαντικό. Τὸ μέρος τῆς δημοτικῆς τὸ πῆρε ὁ κ. K. Brugmann, σ' ἕνα του ἔκθερο γραμμένο πίτηδες γιά τὸ ζήτημα: Schrift- und Volkssprache und die «Sprachfrage» der heutigen Griechen (Deutsche Revue, Mai, 1906, 211-221). Ὁ κ. K. Brugmann εἶναι ἀπό τούς μεγάλους γλωσσολόγους τῆς ἐποχῆς μας, ἴσως ὁ μεγαλύτερος. Ἐχει τὸ ἐφτύχημα νά εἶναι ἀπό κείνους τούς ἀθρώπους πού ὀδηγοῦνε. Ἄνοιξε δρόμους καινούριους πού δέν πιστέω νά ὑπάρχη γλωσσολόγος πού νά μὴν εἶναι λίγο πολὺ μαθητής του — καί μάλιστα περισσότερο πολὺ παρά λίγο. Ἡ ματιὰ του ἔχει κάτι διαπεραστικό πού σέ ταραίζει: ἀμέσως βρίσκει τὸ σωστό καί τὸ δύσκολο: μὰ ξέρει ὁ νους του συνάμα θαμάσια νά γεμίζει. Ὅταν ἀρχισα τὰ γλωσσολογῶ, τὰ βιβλία του μοῦ δώσανε μιὰ ἐντύπωση, πού καί τώρα βαστά. Κατόπι ἀξιώθηκα νά τονε γνωρίσω, νάλλάξουμε καί δυὸ τρία γράμματα. Δέν τὸν εἶδα πολλές ὥρες καί ἡ ἀλληλογραφία μας πολλές σελίδες δὲ λογαριάζει. Μὰ τόσο μοῦ ἔφτασε γιά νά καταλάβω τὸν ἴσιο, τὸν ἄρθο, τὸν τίμιο τὸν ἄθροπο, καί τὸν καλό. Συχνά μοῦ τὸ παρατήρησα καί μοῦ ἀποδείχτηκε ἀκόμα μιὰ φορὰ μέ τὸν κ. K. Brugmann, πὼς τὰ χαρίσματα τῆς διάνοιας δέν ξεχωρίζονται ἀπὸ τὰ ἠθικά τὰ χαρίσματα, καί ὅποιος εἶναι φίλος στην κρίση του γιά τὰ πράματα τῆς ἐπιστήμης, νοιώθει πῶς φάνα καί τὰ πράματα τῆς καρδιάς. Ταίρι ταίρι πάνε τὰ δυὸ.

Γιά τὸ γλωσσικό μας τὸ ζήτημα δὲ μοῦ φαίνεται νάκαμε ὁ κ. Brugmann καμιά ἰδιαίτερη μελέτη, πρὶν ἀπὸ τ' ἔκθερο του, δὲ μοῦ φαίνεται νά τὸ

σπούδασε ὡς τώρα. Κι όμως ἡ ματιὰ του ἐκείνη πού σὰς ἔλεγα, ὅτι πού ἀντίκρουσε τὸ ζήτημα, καί τ' ἀρπαξε ὄλο. Εἶδε μέ τί τρόπο, μέ τί σύστημα κιάλας πρέπει νά γράφεται ἡ δημοτικὴ: «Im Lautlichen, in der Formenlehre, im wesentlichen auch in der Syntax hat man der lebendigen Volkssprache zu folgen, damit die Schriftsprache von vornherein ein möglichst lebendigez Organismus sei. Zum Ausbau im einzelnen aber und Insonderheit bezüglich des Wortschatzes darf die Geistesarbeit, die auf die Katharevusa verwandt und in ihr niedergelegt ist, nicht ungenutzt bleiben; nur müssen selbstverständlich alle unnöthigen Archaismen durchaus ferngehalten werden» (σ. 220—221).

Εἶναι νά τὰ μελετᾷ κανείς τέτοια λόγια καί νάπορῇ πὼς μπήκε ἀμέσως στό νόημα, πὼς τὰ κανόνισε ἀμέσως τὰ καθέκαστα, ὡς καί τὸ συνταχτικό. Τὰ βιβλία μου δέν πιστέω νά τὰ διάβαζε ὁ κ. Brugmann: ἂν τὰ διάβαζε, θάβλεπε πὼς ἡ ἀρχὴ πού προσπαθήσα πάντα μου νάκολουθῆσω, στάθηκε ἴσια ἴσια ἡ ἀρχὴ πού μάς διατυπώνει ὁ ἴδιος στίς λίγες του ἀφτές ἀράδες. Τουλάχιστο κανένας δέν εἶπε πῶς παστροκῆ τί κάνω καί τί θέλω νά κάνω. Κι ὡστόσο λέει: πῶς ἀπάνω γιά μένα πὼς ἡ δική μου ἡ ἀρχὴ σωστή δέν εἶναι καί πὼς εἶναι ριζοσπαστική. Μ' ἄλλα λόγια, εἶμαι φανατικός.

Ἐγὼ τώρα, νά μή σὰς τὰ μασῶ, τὰ νέβρα μου μέ πιάνουνε, σάν τ' ἀκούω. Ἀλήθεια, τῶγραψε κι ὁ Krumbacher. Μὰ τί τὰ θέλετε πού ὅ,τι κι ἂν ἔγραφε ἀφτός ὁ ἄθροπος, χρέος μου νά κλειδῶνω τὸ στόμα μου μέ κλειδαριά, γιατί μ' ἔχει σκλαβωμένο μ' ὅσα λέει στό *Πρόβλημά* του ὄχι μονάχα γιά μένα, παρά γιά τὸ ἅγιο τὸ ζήτημα. Τί νά γίνῃ πάλε, πού τὰ νέβρα μου χορέβουνε καί δὲ γλυτώνω; Καί γιά ποιὸ λόγο τάχα τὰ νέβρα; Νά, γιά τὸ λόγο πού «Ἰδοῦ ἡ Ρόδος, ἰδοῦ καί τὸ πῆδημα!» Θά εἴμωνα ὑποχρεωμένος ὑπερβολικά σέ κείνους πού μέ βρίσκουνε φανατικό ἢ ριζοσπάστη, νά καταπιαστοῦνε τὸ ζήτημα μιὰ στιγμούλα, νά δῶ τότες καί γὼ πὼς θά τὰ βγάλουνε πέρα.

Νά κρίνουμε κι ἀπὸ ἕνα παράδειγμα, σάν ἀγαπάτε.

Ἡ καθαρέβουσα μάς ἔμαθε πὼς πρέπει νά λέμε *νυμφεύω* καί *νυμφεύομαι*, ἀντὶς *παντρέβω* καί *παν-*

τρέβουμαι. Ἄς δοῦμε τώρα πόσοι τύποι μπορεῖ νάκουστοῦνε στήν ἑμιλία τοῦ τρίτου πρόσωπου τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ μέσου μέλλοντα ἢ μέσου ἀόριστου: θά *νυμφευθῶσι*, *νυμφευθοῦν*, *νυμφευθοῦνε*, *νυμφεφτώσι*, *νυμφεφτοῦν*, *νυμφεφτοῦνε*, *νυμφευθῶσι*, *νυμφευθοῦν*, *νυμφευθοῦνε*, *νυμφεφτώσι*, *νυμφεφτοῦν*, *νυμφεφτοῦνε* κ.τ.λ. κ.τ.λ. *ἐνυμφεύθησαν*, *ἐνυμφεύθησαν*, *ἐνυμφευθήκανε*, *νυμφευθήσαν*, *νυμφευθήσαν*, *νυμφευθήκανε*, καί τὰ ἔξη ἐνοεῖται πότε μέ *φτ*, πότε χωρίς *μ*, πότε μέ *φτ* καί χωρίς *μ*, πότε μέ *μ* καί μέ *φθ*, πότε μέ τὴ μιὰ κατάληξη, πότε μέ τὴν ἄλλη, καί ὅλα τούς πότε μέ τὸ *ε* πότε χωρίς τὸ *ε* τὸ ἀρχικό.

Διόλου παράξενο δέν εἶναι νά ὑπάρχουνε τόσοι τύποι γιά ἕνα καί μόνο πρόσωπο. Κάθε γλωσσολόγος καί κάθε ἄθροπος πού κρίνει μέ ἀμεροληψία, θά τὸ καταλάβῃ, πὼς ἡ καθαρέβουσα, ἐκεῖ πού νομίζετε πὼς φτεῖάνει γλώσσα, δέν κατάφερε νά φτεῖάσῃ παρά γλωσσική ἀναρχία. Πάτησε τούς ἱστορικούς, τούς φυσιολογικούς νόμους τῆς δημοτικῆς, πού εἶναι ἡ κανονικὴ, καί γιά τοῦτο σὰ μιλεῖ ὁ Ρωμιός, δὲ βρίσκει τὸ λογαριασμό του, διορθώνει, στρεβλώνει καί πελαγώνει.

Ἐμεῖς τώρα τί νά κάμουμε;

Νά παραδεχτοῦμε ὅλους τούς τύπους πού σὰς ἀράδιασα;

Καλά. Νά ποῦμε τότες όμως πὼς γλώσσα δέν ἔχομε.

Ἡ νά παραδεχτοῦμε ἀπ' ὅσα εἶδαμε τὸν τύπο *νυμφεφτήκανε* γιά τὸν ἀόριστο, *νυμφεφτοῦνε* γιά τὸ μέλλοντα;

Περίοημα. Τὸ παραδεχτήκαμε. Μὰ σὰς παρακαλῶ, τὸ *παντρέβω* καί *παντρέβουμαι* τί γίνονται; Τὰ ξεχάσαμε; Πὼς μποροῦμε, ἀφοῦ ὁ ἑλληνικός λαός δέν τὰ ξεχνᾷ; Εἶναι: οἱ κοινοὶ τύποι, πανελληνιοί, γνωστοὶ καί σέ κείνους ἀκόμη πού λένε *νυμφεύω* καί *νυμφεύομαι*.

Τὸ λοιπὸν ἐμεῖς νά προτιμήσουμε τὸ *παντρέβω* καί *παντρέβουμαι*, ἀφοῦ εἶναι τὰ ἔθνηκα; Ἐκεῖ σὰς ἤθελα. Τὰ προτιμήσαμε, τὰ καθιερώσαμε. Ὁραῖα! Ἐλα δὲ πού πολλοί, κάμποσες χιλιάδες Ἑλληνες συνθιζοῦνε ἢ ξέρονε ἢ νομίζουνε ὁμορφότερο τὸ *νυμφεύω* καί *νυμφεύομαι*. Νά τὰ σθῆσουμε; Φοβοῦμαι πὼς ἡ ἀνάγκη ἐκεῖ θά μάς καταστήσῃ. Κι ὅποιος τὸ συλλογιστῇ, θά καταλάβῃ πὼς ἔτσι πρέπει, ἂν ἔακολουθοῦμε πάντα δηλαδή νά πιστέβουμε πὼς μάς χρειάζεται μιὰ γλώσσα.

δέντρα ἐκινιόντανε μικρὲς φωτίτσες κόκκινες. Εἶτανε ἀνθρώποι πού τρέχανε μέ φανάρια. Ὁ Ἀστακόφφ βρέθηκε στήν πόρτα, τὴν ἀνοιξε γλήγορα, καί κρούστηκε μέ τὸν Μποντριακόφφ πού χλωμός, ἀναμαλλιασμένος καί μισόγυμνος ἔτρεχε σὰ δαιμονισμένος.

— Τί τρέχει; τί συνέθηκε; φώναξε ὁ Ἀστακόφφ πιάνοντας τὸν ἀπὸ τὸ χέρι.

— Εἶναι χαμένη, εἶναι ἀφανισμένη, ῥήχτηκε μέσα στό νερό, ἀποκρίθηκε ὁ Μποντριακόφφ μέ λαχνασμένη φωνή.

— Ποιὰ χάθηκε; ποιὰ ῥήχτηκε στό νερό;

— Ἡ Μαρία Παυλόβνα. Ποιός μπορεῖ νά εἶναι; Τὴν ἔχασε, τὴν κακομοῖρα τὴν κοπέλα, ὁ δυστυχισμένος. Βοήθεια! Πατερᾶκιδες, τρέχτε γλήγορα, τρέχτε». Κ' ἔτρεξε βιαστικά στή σκάλα. Ὁ Ἀστακόφφ πρόφτασε νά ποδεθῇ, ἔριξε ἕνα πανωφόρι στοὺς ὤμους του καί ὄρμησε.

Δέν εἶτανε πιά κανένας στό σπίτι: ὄλοι ἐβγήκανε. Μονάχος, μισοπεθαμένος ἀπὸ τὸ φόβο, οἱ δυὸ κοπελοῦλες τοῦ Ἰπατόφφ στεκόντανε στή μπασιά, κοντὰ στήν παρακάμαρα. Διπλωμένες μέ τ' ἄσπρα τους ρουστανάκια, μέ σταυρωμένα τὰ χέρια, καί τὰ πόδια γυμνά, εἶτανε μαζεμένες κοντὰ σ' ἕνα κερὶ βαλμένο καταγῆς. Ἀπὸ τὸ σαλόνι, κι' ἀνάμεσα ἀπὸ

ἀναποδογυρισμένα τραπέζια, ὁ Ἀστακόφφ βγήκε τρέχοντας κατὰ τὴν ταράτσα. Φαινότανε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ κλαδώματα καί κατὰ τὴν μεριά τῆς φραχτῆς, νά κινιῶνται ἡσκιοὶ καί φωτιές. «Ἀρπάγια ἀρπάγια!» ἔλεγε ἡ φωνὴ τοῦ Ἰπατόφφ. «Ἐνα δίχτυ! μιὰ βάρκα!» φώναζαν οἱ ἄλλες φωνές. Ὁ Ἀστακόφφ ἔτρεξε κατὰ τὴν φωνή. Βρῆκε τὸν Ἰπατόφφ στὸν ὄχτο τῆς λίμνης. Ἐνα φανάρι κρεμασμένο σ' ἕνα κλαδί ἴτιξ φώτιζε ζωηρὰ τὸ κεφάλι τοῦ γέρου. Κουλούριαζε τὰ χέρια του καί τρέκλιζε σὰ μεθυσμένος. Κοντὰ του, μιὰ γυναίκα, ζαπλωμένη στὰ χορτάρια, μέ τὸ πρόσωπο καταγῆς, θρηνηλόγαε μέ σπασμούς καί κοπετούς. Ὁ Μποντριακόφφ ῥήχτηκε ὅτὸ νερό ὡς μέ τὴ μέση, κ' ἔψαχνε τὰ βάθια μ' ἕνα σταλίκι. Ἐνας ἀμαξῆς σήκωνε τὰ σκουτῖα του, τὴν λιβρία του, τρέμοντας σύγκομος: δυὸ ἄλλοι σαίρνανε μιὰ παλιόβαρκα ἀπὸ τὸν ὄχτο ἀκούγοντανε τὸ τροκάκιμα κάποιου ἄλογου πού ζάτρεχε στό δρόμο τοῦ χωριοῦ κι' ὁ ἀγέρας πέρασε μέ στριγγιὰ σφουριζιά, σὰ νάθελα νά σβύσῃ τὸ φῶς τῶν φαναριῶνε, τὸν καιρὸ πού τὰ κύματα τῆς λίμνης κλουκανίζανε κούφια στὰ σκοτάδια.

— Τί ἄκουσα, εἶναι δυνατό; φώναξε ὁ Ἀστακόφφ ζυγώνοντας τὸν Ἰπατόφφ.

— «Ἀρπάγια! ἀρπάγια! ἔλεγε ὁ γέρος γιά κάθε ἄλλη ἀπόκριση.

— Ὅχι, ὄχι, ἀπατηθήκατε, ἔλεγε ὁ Ἀστακόφφ.

— Ἄ, δέν ἀπατιέται! εἶπε θρηνηρὰ ἡ πεσμένη γυναίκα καταγῆς, πού εἶτανε ἡ δούλα τῆς Μαρίας: ἐγὼ ἡ ἴδια, δυστυχία μου καί κακομοῖρα πού εἴμωνα, τὴν ἄκουσα ποῦπερτε στό νερό, μικρούλα μου περιστέρα. Τὴν ἄκουσα νά χτυπιέται: στό νερό καί νά κράξῃ «Σῶστε με!...» κι' ἀκόμα μιὰν ἄλλη φορὰ! «Σῶστε με!...»

— Μὰ πὼς δέν τὴν ἐμπόδισες, δυστυχισμένη; εἶπε ὁ Ἀστακόφφ.

— Καί πὼς νά τὴν ἐμπόδισω, πατερᾶκη μου; Ὅταν εἶπα μέ τὸ νοῦ μου: «Ποῦ νά εἶναι»; Κεῖνη δέν εἶτανε πιά στήν κάμαρα. Μὰ ἡ ψυχούλα μου τὸ μάντεψε: ὄλες αὐτὲς τὴς μέρες εἶτανε τόσο θλιμμένη. Δέν ἔλεγε λόγο. Μὰ τᾶξερὰ ὄλα γὼ. Ἐτρεζῆα γλήγορα κατὰ τὸ περβόλι, σάν κέποιος νά μ' ὀρμήνεψε. Καί ζάφνου κατὰ βούτηξε στό νερό. Ἄκουσα: Σῶστε με... σῶστε... ὦ, ἀδερφοῦλια μου, κακομοῖρα ἀδερφοῦλια μου!...

— Νά λοιπὸν, σκέφτηκε ὁ Ἀστακόφφ, κείνο πού μοῦ φάνηκε ἄσπρο στό σκοτάδι.

Στὸ μεταξὺ ἀνθρώποι τρέχανε μ' ἀρπάγια: ἄλ-

Νά ξαναδιαβάσουμε ὡστόσο τί γράφει ὁ κ. Bruggmann: «... dass der Standpunkt der Radikalen unter den Fortschrittler, Psychari, Pallis u.a., welche die Katharevusa einfach ausloschen und eine rein volkstümliche Schriftsprache an ihre Stelle setzen wollen, falsch ist.»

Νά πού καί ὁ κ. Brugmann ὁ ἴδιος πολλές φορές δὲ θά μπορούσε ἄλλο νά κέρη παρὰ νά σβήση τὴ λεγόμενη, γιὰ νά βάλῃ στὴ θέση τῆς καθάρια δημοτικῆς. Ἄδύνατο νάποφύγῃ τὸ φανατισμό. Κ' εἶται θά πεθυμοῦσα, θά εἶτανε ἴσως καί πιὸ σωστό, ἕναν ἕνανε νά πάρουμε τοὺς φανατισμούς μου, γιατί ἕναν ἕνανε τοὺς συλλογίστηκα καί γώ. Τότες γίνεται συζήτηση καί βλέπουμε τί σημαίνει τὸ κάτω κάτω φανατισμός.

Γιὰ κέρησους φανατισμούς μου γίνεται λόγος στὴν Ἀπολογία κι ἀμὰ τοὺς κοιτάζουμε ἀπὸ πιὸ κοντὰ, θαρρῶ πὼς θά μᾶς φανῶνε λογικὸί· θά δοῦμε πὼς ἔχουνε καί τὸ μέτρο τους. Μὰ νά μὴ φανταστοῦμε πὼς εἶναι καί δύσκολο πρᾶμα τὸ σβήσιμο τῆς καθαρῆς: πολὺ πιὸ ἔφκολο ἀπὸ τὸ σβήσιμο τῆς δημοτικῆς πού καταπιάστηκε ἡ καθαρῆς. Ἡ καθαρῆς πθίνεται μοναχῆ της. Τί κατώρθωσε μὲ τὸ νυμφεύω καί τὸ νυμφεύομαι; Θέλησε νά σβήσῃ τὴ δημοτικὴ καί σβήστηκε στὴν ἀναρχία. Γέννησε μιστὴ γλώσσα. Ἡ μιστὴ γλώσσα εἶναι καλὸ σημάδι· θά πῆ πὼς ἡ καθαρῆς δὲν ἔχει πιὰ πολλὰ χρόνια νά ζήσῃ. Ἐμαθα τώρα τελεφεταῖα πὼς μιὰ φορά κ' ἕναν καιρὸ ἡ μιστὴ γλώσσα βασιλέψε ὡς καί στὴν Ἰταλία, γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους ἀπαράλλαχτα πού βασιλέβει σήμερα στὴν Ἑλλάδα. Σὺς ἀντιγράφω τὸ μέρος πού εἶναι σημαντικό· all mondo fu sempre lo stesso, e alcumi fatti, che sembrano inconcepibili, si spiegano talvolta, senza divagar tanto, mercè la considerazione della stessa natura negli uomini e nelle cose. Oggi i più colti parlano l'italiano [δηλαδή τὴν κοινὴ γλώσσα] e gli incolti il dialetto [δηλαδή τὰ ντόπια οἱ χωρικοί, ὅπως καί παντοῦ]. Ai tempi romani i più colti parlavano la lingua latina, e nella bocca del volgo era il linguaggio che lo detto parlato, ossia il dialetto latino o romano. Dunque nel medio evo devono essere stati parimente i detti linguaggi nobile e plebeo. Ma quale

era il nobile nei primi secoli medievali? Era ancora la lingua latina, o forse il dialetto romano? Nè l'una, nè l'altro per sé stessi. Bensi l'un e l'altro, cioè la lingua latina e i dialetti tutti d'Italia figli dei romano dialetto uniti insieme diedero gli elementi alla essenza e alla forma del nuovo linguaggio.

Noi vedemmo che già nel secolo VII si parlava più volgare che latino, cioè un linguaggio più di forma italiana che di latina. Da ciò è ovvio arguire che gli uomini colti, essendo la lingua latina poco intesa in quel secolo dagli incolti, dovessero aver foggiate anch'essi, già nel secolo VII, il proprio linguaggio amodo del volgare che gl'incolti parlavano, per essere intesi da questi, poichè naturalmente il linguaggio nobile dovea prendere la forma volgare tanto quanto la prendeva il plebeo. D'altra parte, avendo gli uomini colti bisogno, come si è detto, d'un linguaggio più copioso del plebeo, non potevano desumerne i vocaboli se non della lingua latina e per un decimo da essi volgari. E dovendo i colti uomini, a motivo de' vocaboli, stare attaccati alla lingua latina, doveano anche non allontanarsi dalla forma di questa [νὰ κ' ἡ μιστὴ γλώσσα], ma, d'altro lato, trascinati dalla nuova corrente ad abbracciare anche la innalsa forma volgare [βλέπετε; ἀπὸ πού παρατηρήσατε τόσες καί τόσες φορές], erano forzati perciò a tenersi in bilico tra questa e quella. Donde una forma propria del linguaggio nobile, non più quella della lingua latina, ma neanche quella del linguaggio plebeo [ἡ σημερινὴ μας ἀνακτωσούρα]. Donde una differenza di fonetica tra il linguaggio dei colti e quello degli incolti, resa maggiore col tempo [!], poichè questi non ebbero mai il riguardo alla lingua latina e quindi il ritegno di quelli. E da ciò nel nobile linguaggio un tipo comune, perchè emanato ovunque dalla lingua latina comune e ferma e quindi tipo uniforme e terso per tutta Italia, e nel linguaggio plebeo, ossia nei dialetti, un tipo rozzo e vario, perchè derivato dal dialetto stabilen

romano, e più o meno guastato da un luogo all'altro.

Da chi pertanto gli uomini colti appresero il linguaggio nobile? Dalla sola necessità che li costringeva parlando a non istaccarsi dalla lingua latina, ch'essendo ferma e universalmente intesa adoperavano negli scritti, e a un tempo li costringeva, per essere intesi dagli incolti, a darle parlando la forma volgare presa dal linguaggio di questi. (Andrea Gloria, Del volgare illustre dal secolo VII fino a Dante, Venezia, 1880, 8o, 136 σ., σ. 80—82)¹.

Σήμερα πρέπει κανεὶς νά κοιτάξῃ τὸν καιρὸν, γιὰ νά καταλάβῃ πού πῆγε ἡ γλώσσα τῆς ἐβγένειας στὴν Ἰταλία—linguaggio nobile (σ. 80)—πού πήγανε μαζί της καί οἱ colti—πὲς οἱ δασκάλοι μας, οἱ καλλιεργημένοι. Ὁ Gloria παρατηρεῖ στὰξιόλογο βιβλίον του, πού καί σ' ἄλλα του πολλά λὲς καί γράφηκε γιὰ τὸ ζήτημα, πὼς ἐνὼ στὴν Πάντοβα, λ. χ., ὁ ἀπλὸς ἄθροπος ἔλεγε pupillo καί mercato, οἱ καλλιεργημένοι, ἀπὸ σέβας γιὰ τὴ λατινικὴ, τὰ λέγανε pupillo καί mercato, ἢ pupillu καί mercatu (σ. 82). Ὁραία τὰ παραδείγματα καί ταιριαζοῦνε περίφημα γιὰ μᾶς. Τὸ pupillo καί τὸ mercato μείνανε, γιατί ἀντίθετα δὲν εἶτανε στὴν κοινὴ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς· τὸ pupillu καί τὸ mercatu ἀδύνατο νά σταθοῦνε, γιατί δὲν τὰ σήκωνε ἡ κοινὴ γραμματικὴ. Δὲν εἶπαμε ποτέ μας ἐμεῖς πὼς θέλομε νά σβήσουμε ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη τὴν καθαρῆς κ' εἶναι περίεργο νά τὸ πιστέβουνε ἀκόμα, ὕστερ; ἀπ' ὅσα ξεδιαλίσαμε γιὰ τὸ ζήτημα χίλιες φορές, ἀπ' ὅσα προκηρῴζαμε μάλιστα κι ἀπαρχῆς, ἀπὸ τὸ χωρίον τοῦ Ταξιδιοῦ, στὰ 1888, τὸ γρα-

1) Γιὰ τὸ ἰταλικὸ τὸ ζήτημα, κ. καί G. Belardinelli, La questione della lingua I, Da Dante, a Girolamo Muzio. Roma [1905].—Στὴ Γερμανία, τώρα τώρα, σηκώσανε ἄλλο πόλεμο· σ' ἕνα ἔξοπο καί νόστιμο βιβλιαράκι, ὁ κ. Otto Schroeder (Vom rariern Süt, Teubner, 1908) βρίσκει πὼς στὴν Παριδίον τὸ ἡ γλώσσα κατακτησε χ α ρ ε ν ι α, ἔγινε γλώσσα γιὰ τὰ μάτιν (Sprache fürs Auge), καί λέει πὼς πρέπει ἀπλὴ ἀπλὴ νά τὴ γράφουνε, ὄχι μιστὴ, δηλαδή ποτὲ φουσια, ποτὲ δασκαλεμένα. Φανταστῆτε τί θάλεγε στὴν Ἑλλάδα. Τὴν ἴδια σημασία ἔχει κι ἄλλο ἕνα βιβλιαράκι, τοῦ P. Cauer, Von deutscher Sprachziehung, Weidmann, 1906. Λοιπὸν τὸ ὄρος κ' ἡ γλώσσα στὴ Γερμανία δείχνουνε τάση σὲ ἀπλοποίηση ἀκόμη πιὸ μεγάλη.

λοι φέρανε ἕνα δίχτυ καί τ' ἀπλώνανε στὰ χορτάρια. Ἐνας σωρὸς εἶτανε συναγμένοι. Βιαζόνταν ἄλλοι κι' ἄλλοι σπρωχόνταν· ὁ ἀμαξᾶς κι' ὁ σταρόστας πῆρε καθένας τους ἕνα ἄρπάγι, πηδῆσανε στὴ βάρκα, τὴ συρίζανε μέσα κι' ἀρχίσανε νά ψάχνουνε στὰ νερά· τοὺς φωτάγανε ἀπὸ τὸν ὄχτο. Τὰ κινήματα τους καί τὰ σαλέματα πού ἐκάνανε οἱ ἴσκιοι τους φαινόντανε παράξενα καί τρομαχτικὰ πάνου ἀπὸ τὴν ταραγμένη λίμνη καί στὸ φῶς τὸ ἀβέβαιο καί κοκκινωπὸ τῶν φαναριῶνε.

— Πιάνω κατιτίς, φώναζε ξαφνικὰ ὁ ἀμαξᾶς. Ὅλοι ἀπολιθώθηκαν.

Ὁ ἀμαξᾶς ἔσυρε τὸ σταλίκι του γέροντας. Εἶδανε νά φαίῃ κάτι μαυριδερό καί λυγισμένο. «Μιὰ ρίζα!» εἶπε, τραβώντας τὸ ἄρπάγι του.

— Γύρισε, γύρισε τοῦ φώναξαν ἀπὸ τὸν ὄχτο. Δὲ γίνεται δουλειὰ μὲ τὰ ἄρπάγια. Πρέπει νά πάρουμε ἕνα δίχτυ.

— Ναι, ἕνα δίχτυ, ἕνα δίχτυ, εἶπανε οἱ ἄλλοι.

— Σταθῆτε, σταθῆτε φώναζε ὁ σταρόστας. Καί γώ τὸ ἴδιο γάντωσα κάτι...καί κάτι μαλακὸ, πρόστεσε στὴ στιγμῆ.

Μιὰ ἀσπράδα φάνηκε κοντὰ στὴ βάρκα.

— Ἡ δεσποινίδα! φώναζε ὁ σταρόστας. Νά τη!..

Δὲν ἐγελάστηκε. Τὸ ἄρπάγι ἔπικε τὴ Μαρία ἀπὸ τὸ μανίκι τῆς ρόμπας της. Ὁ ἀμαξᾶς τὴν ἄρπαξε ἀμέσως τὴν ἔβγαλε ὄσω ἀπὸ τὸ νερὸ, καί μὲ δυὸ σπρωξιές ἔμπωξε τὴ βάρκα κοντὰ στὴν ὄχτη. Ὁ Ἰπατόφ, ὁ Μποντριακόφ ὄλοι ριχτήκανε, πιάσανε τὴ Μαρία, τὴν ἔφεραν τρέχοντας στὸ στίτι. Τὴν πλαγιάσανε ἀμέσως γδυμένη· τὴν τινάζανε ὀλόκορμα καί πασιζάνε νά τὴ ζεστάνουνε· μὰ τοῦ κάκου πῆγαν ὄλα. Ἡ Μαρία δὲ συνερχότανε· καί ἡ ζωὴ τώρα τὴν ἔφισε.

Ὁ Ἄστακόφ, τὴν ἄλλη μέρα νωρὶς ἔφισε τὴν Ἰπατόφικ. Ὅσῳ πρὶν νά φύγῃ, πῆγε γιὰ νά ἀκλουθῆσῃ τὴ συνήθεια, γιὰ νά εἶπῃ τὸ στερόν χαίρετισμό στὴν πεθαμένη. Εἶτανε βλαμμένη ἀπάνου στὸ τραπέζι τοῦ σαλονιοῦ, ντυμένη μ' ἄσπρο φόρεμα. Τὰ πικνὰ της μαλλιά εἶτανε ἀκόμα ὄγρα. Τὸ χλωμὸ της πρόσωπο, πού ὁ θάνατος δὲν τὸ παράλλαξε ἀκόμα φανέρωνε μιὰ θλίψη ἀπάνταστη. Τὰ χεῖλια της τὰ μισάνοιχτὰ φαινόντανε ὡς νάθελαν νά μιλήσουνε καί νά ζητήσουνε κάτι. Τὰ σταυρωμένα της χεῖρια σφίγγανε τὰ στήθια της. Μὰ, ὅποιες κι' ἂν εἶτανε οἱ σκέψεις πού μέσα σὲ αὐτὴς θανατώθηκε ἡ δύστυχη κοπέλα, ὁ θάνατος ἀπίθωσε τώρα ἀπάνου της τὴ σφραγίδα τῆς αἰώνιας σιωπῆς του καί

τῆς ἀπαίσιος ὑπόταξής του. Ποιὸς μπορεῖ νά νιώσῃ τὸ τί λείε: τὸ πρόσωπο τοῦ πεθαμένου τίς γλήγορες στιγμῆς πού παίρνει ἀκόμα τίς στερεὲς ματιές τῶν ζωντανῶνε, πρῶτου χωθῆ μέσα στὴ γῆ καί ξαφριστῆ γιὰ πάντα;

Ὁ Ἄστακόφ στάθηκε κάποιες στιγμῆς ὀμπρὸς ἀπὸ τὸ κορμὶ τῆς Μαρίας, δίνοντας θλιμμένη ἔκφραση στὴν ὄψη του, ὅπως τὸ ζητᾶει ἡ περίσταση, ἔκαμε τρεῖς φορές τὸ σταυρὸ του κι' ἀποτραβήχτηκε, χωρὶς νά κοιτάξῃ τὸ Μποντριακόφ, πού γονατισμένος σὲ μιὰ γωνιά καί μὲ τὰ χεῖρια στὰ μάτια ἔξέπαιε σὲ λυγμούς ὡς παιδί.

Δὲν εἶτανε μονάχα αὐτὸς πού ἔκλαιγε τὴν ἡμέρα κείνη. Ὅλοι οἱ δούλοι τοῦ σπιτιοῦ κλαίγανε. Ἡ Μχρία εἶτανε πάντα μὲ αὐτοὺς καλὴ καί γλυκειὰ· ἄφανε κατοπινὰ της μιὰ καλὰ γαθὴ μνήμη.

Κάποιες ἡμέρες ὕστερα νά τί ἔγραφε ὁ γέρος Ἰπατόφ γι' ἀπόκριση σ' ἕνα γράμμα, πού ἔπῃρε τέλος ἀπὸ τὴ Ναντέζντα.

«Μιὰ βδομάδα πρὶν ἀπὸ σήμερ πού γράφω, ἡ πολυαγαπημένη μου Ναντέζντα Ἀλεξέιβνα, ἡ δυστυχισμένη μου γυναικαδέρη, καί φιλενάδα σας Μαρία Παυλόβνα, ἔβαλε θεληματικὸ τέλος στὴ ζωὴ της πέφτοντας τὴ νύχτα μέσα στὴ λίμνη, καί

ψαμε, όχι ἀργότερα τάχα (κ. Ταξ. Β', 30 κ. καὶ Ρω. Θε., Α', 65, 66 Ζ. κ. Α., 331 Ρ. κ. Μ. Β', 2 κ. τώρα καὶ τὴν Ἀπολογία, σὲ κάθε τῆς σελίδα). Τὸν πλοῦτο τῆς καθαρέουσας, τὸν κουβαλήσαμε ἀλάκαιρο στὰ βιβλία μας καὶ σώσαμε ὅτι μποροῦσε νὰ σωθῆ· ἐκεῖ που δὲν μποροῦσαμε καὶ ποὺ δὲ θὰ μποροῦσε κανένας, ἂν ἐπιανε δουλειὰ σοβαρῆ, σῆσάμε. Τὸν τρόπο καὶ τὴ μέθοδο καὶ τοὺς λόγους, τοὺς εἰδείξα σήμερα στὴν Ἀπολογία· μὰ εἶναι καιρὸς ποὺ ἀκολουθοῦμε τὸ ἴδιο σύστημα, ἴσως χωρὶς νὰ τὸ ξηγήσουμε φερδιά πλατιά ὅπως εἶδω.

Τὸ δυστύχημα εἶναι ποὺ τὸ δημόσιο στὴν Ἑβρώπη δὲν εἶναι πάντα καλὰ πληροφορημένο. Ἐγὼ μὲ τὰ ρωμαίικα δὲν ἀδειάζω καὶ σπάνια τὸ κατορθώνω νὰ γράψω ἄρθρα γαλλικά. Γερμανικά ὅμως δὲ γράφω, καὶ στὴ Γερμανία κάμποσο διαβάζει ὁ κόσμος. Διαβάζει λοιπὸν τάρθρα ἢ τίς φυλλάδες τοῦ Χατζηδάκη, τὴν τηλεφταία του μάλιστα ποὺ τὴ μεταφράσε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ἀχώνεφτῆ του Ἀπάνηση στὸν Krumbacher, κ' ἐννοεῖται ὅσο μπόρεσε τὴ συντόμεψε, στὸ γερμανικὸ, Die Sprachfrage in Griechenland, von Georgios N. Hatzidakis, Β.βλ. Μαρασλή [!], 1905. Ὁ καλὸς ἄθροπος ποὺ ἴδρσε τὴ βιβλιοθήκη, δὲν τὸ ἔξερε πὼς σὲ λίγο θὰ καταντήσῃ, καθὼς ὅλα στὴν Ἑλλάδα, κομματικὴ καὶ προσωπικὴ.

Ἐκεῖ μέσα, στὴ Sprachfrage τῆς Βιβλιοθήκης Μαρασλή, λέει ὁ Χατζηδάκης κάτι παραξένα πράγματα ποὺ ἀλλοῦ θὰ τὰ μιλήσω καὶ ποὺ φτάνει μας τώρα νὰ ξεσηκώσω μόνο δυὸ, δηλαδὴ πὼς ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα γλώσσα τῶν αἰθουσῶν καὶ πὼς τέτοια γλώσσα πρέπει καὶ μεῖς νὰ γράφουμε, τέτοια γλώσσα πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε. Στὴν Ἀθήνα, ὅταν τὰ βλέπουμε ἀφτὰ τυπωμένα, καταλαβαίνουν ἀμέσως τί τρέχει καὶ πὼς ὁ ἄθροπος μᾶς εἶγαλε ἄξια στὴ μέση μιὰ αἰθουσιάνικη γλώσσα, γιὰ νὰ μᾶς πολεμήσῃ, καὶ προσοχὴ δὲ δίνουνε. Στὴν Ἑβρώπη, ὅπου μερικοὶ ξέρουνε τὰ ρωμαίικα, μὰ ὅπου κανένας δὲν ξέρεῖ τοὺς Ρωμιούς, τὰ παίρνουνε γιὰ λόγια χρυσὰ καὶ μὲ τὰ σωστά τους τὸ θαρροῦνε πὼς ὑπάρχει γλώσσα τῶν αἰθουσῶν. Τὸ λοιπὸν εἶναι χρέος μας νὰ δείξουμε πόσο ἀβάσιστα εἶναι ὅσα πῆγε ὁ Χατζηδάκης νὰ μᾶς ἀραδιάσῃ γιὰ μιὰν ἀνύπαρκτη γλώσσα.

Ἐγὼ λέω πρῶτα πρῶτα νὰ βάλουμε στὸ ράφι τὸν ἔρο τὸν ἴδιο, νὰ ξεφορτωθῶμε τὴ λέξη αἰθου-

σῶν. Ξενισμὸς καὶ τίποτις ἄλλο. Θέλησε τάχα νὰ μεταφράσῃ τὸ γαλλικὸ μας τὸ salon καὶ νόμισε πὼς ἐλληνίζει, φτάνει νὰ τὸ βαφτίσῃ αἰθουσα. Γελοῖα. Στὸ Παρίσι θὰ πούμε le salon de madame une telle; στὴν Ἀθήνα, κανεὶς δὲ θὰ πῆ γιὰ τὴν αἰθουσα τῆς κυρίας τᾶδε, γιὰτὶ νόημα δὲν ἔχει· τὸ πολὺ πολὺ, ὅποιος τάκούσῃ, μπορεῖ νὰ πιστέψῃ πὼς μιλεῖς γιὰ τὴν κάμαρα τῆς τᾶδε ἢ τᾶδε κυρίας. Λοιπὸν ἂς χαίρεται μόνος του ὁ Χατζηδάκης τὴ γενικὴ του αἰθουσῶν κὶ ἀκόμη, σὺν ἀγαπᾶ, καμιά αἰτιατικὴ αἰθουσῆς. Ἐμεῖς ἂς τὰ ὀνομάσουμε ἀπλότερα σαλόνια.

Σκοπὸ δὲν ἔχω νὰ καταπιαστώ τὰ ἱστορικὰ τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, νὰ ξερεθῶσῃ ποῦ, πότε, πὼς κὶ ἀπὸ τὰ πόσα γενήκανε σαλόνια στὴν Ἑλλάδα. Ἡ κοινωνία τώρα μόλις ἀρχίζει· τὰ σαλόνια δὲν προφτάσανε ὅπως ἀλλοῦ νὰ στηριχτοῦνε σὲ καμιά παλιὰ παράδοση κὶ ἀκόμη λιγώτερο νὰ κάμουνε γλώσσα. Μὰ ἐγὼ δὲν εἶδα μήτε στίς μεγάλες πολιτεῖες νὰ ὑπάρχῃ ποθενὰ γλώσσα χωριστὴ γιὰ τὰ σαλόνια, ποὺ νὰ τὴ βάζῃς ὅπως φορεῖς καὶ τὸ φράκο σου, ὅταν πηγαίνεις σὲ βεγγέρα ἢ καθὼς τὸ συνηθίζουνε σήμερα, σὲ σουαρέδες. Θὰ τὰ ἀνειρέφτηκε ἀφτὰ ὁ Χατζηδάκης μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ἀνειρέφτηκε τὸν ὄρο αἰθουσῶν. Πράγματα ποὺ μήτε τὰ ξέρει μήτε τὰ ὑποψιάζεται. Παραμύθια.

Γλώσσα χωριστὴ, γλώσσα ἰδιαίτερη γιὰ τὰ σαλόνια ἐννοεῖται πὼς δὲν ἔχει οὔτε στὴν Ἑλλάδα. Μιλοῦνε τὴ δημοτικὴ τὴν ἀπόδειξη τὴν ἔδωσε ὁ Πάλλης τώρα τηλεφταία· τὴν ἔδωσα καὶ γὼ πολὺς φορές². Ἐχει ὅμως ἄτομα καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Πόλη. Τὸ ἓνα λιγώτερο, τὸ ἄλλο περισσότερο δασκαλεμένο. Μὰ ἡ καθαρέουσα ποὺ συνηθίζει τὸ καθένα, ἴδια κὶ ἀπαράλλαχτη στὸ σαλόνι καὶ στὸ δρόμο. Εἴτε στὸ δρόμο εἴτε στὸ σαλόνι, τὸ ψωμί ὡς κὶ ὁ δάσκαλος θὰ τὸ πῆ ψωμί, τὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ κυβέρησις, ἔπως τὸ φέρῃ ὁ λόγος, ὅπως τὸ φέρῃ τὸ ὄφος τῆς κουβέντας πότε γλῆγορο, πότε μελετημένο, θὰ τὴν πῆ καὶ κυβέρησις καὶ κυβέρηση, τὴν αἰτιατικὴ τὴν κυβέρησιν καὶ συχνὰ πάλε θὰ τὴν πῆ κυβέρηση, δίχως τὸ τελικὸ τὸ ν.

1) Modern greek, στὸ University Review, June, 1906. 204—205.

2) Ρ. κ. Μ., Β', 361—362. Στὰ Δυὸ Ἄ δέ ροι κ ποὺ θὰ δημοσιεῖτοῦνε κατόπι, ἔχω φράσεις ἀλάκαιρες παρμένες ἀπὸ καλλιεργημένους Ρωμιούς. Ἐκεῖ θὰ εἴτε καὶ θὰ κρίνετε κιόλας.

τώρα μπιστευτήκαμε τὸ κομὶ τῆς στὴ γῆς. Ἀποφασίστηκε νὰ κάμῃ αὐτὴ τὴ θλιβερὴ καὶ τρομερὴ πράξη, χωρὶς νὰ μοῦ εἴπῃ ἓνα χαιρετισμὸ, χωρὶς οὔτε νὰφίση ἓνα γράμμα, μιὰ μικρὴ σημειωσοῦλα, γιὰ νὰ δείχῃ τίς ὑστερνές τῆς ἐπιθυμίας. Μὰ ἐσεῖς, Ναντέζντα Ἀλεξέϊθνα, πρέπει νὰ κατέχετε καλύτερα ἀπὸ καθένα σὲ ποιά ψυχὴ θὰ πῆσῃ ἓνα τόσο μεγάλο καὶ θανατίσιμο κρῖμα. Ὡ, ὁ μεγάλος θεὸς ἂς κρίνῃ τὸν ἀδερφὸ σας! Ἡ γυναικαδέφρη μου δὲν ἤμπόραε οὔτε νὰ πᾶσῃ νὰν τὸν ἀγαπᾶ, οὔτε νὰ βαστάξῃ τὸ μισομὸ του.

Ἡ Ναντέζντα ἐπῆρε τὸ γράμμα στὴν Ἰταλία, ὅπου ἐπῆγε μὲ τὸν ἀντρα τῆς τὸν κόντε Στελταίνσκη, ὅπως τὸν λέγανε ὅλα τὰ ξενοδοχεῖα. Ἐπειτα δὲ σύχναζε μονάχα στὰ ξενοδοχεῖα τῆς Ἰταλίας· τὸν βλέπανε συχνὰ στὰ λουτρά καὶ στὰ σαλόνια. Στὴν ἀρχὴ ἔχανε πολλὰ χρήματα· ὕστερα, ζαφνικά ἐπάψε νὰ χάνῃ. Ἡ ἔψη του πῆρε κείνη τὴν ἐκφραση τὴ μισοποψιάρικη καὶ μισοσακμένη, ξεχωριστὴ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ λογαριάζουνε πὼς θὰν τοὺς βροῦνε κακοτυχιές. Ἐβλεπε σπάνια τὴ γυναῖκα του, ποὺ ὑπόφερε εὐκολα τὸ λείψιμό του. Ἐνα πάθος ζαφνικὸ τὴν ἀδραξε γιὰ τίς τέχνες· σὲ τέτοιο σημείο ποὺ τῆς ἄρεσε νὰ φιλονεικᾷ μὲ τοὺς καλλιτέ-

χνες γιὰ τὸ ὄρατο. Τὸ γράμμα τοῦ Ἰπατόφφ τὴν ἐθλίψε βαθεῖα χωρὶς νὰ τὴ μπόδισῃ νὰ πᾶσῃ, τὴν ἔδωκε μὲρα, νὰ πισκεφθῆτῆ τὴ σπηλιά τῶν σκυλιῶν, στὴ Νάπολη κοντὰ, γιὰ νὰ ἰδῆ πὼς τὰ δυστυχιωμένα ζῶα χτυπιοῦνται καὶ δέρνουνται μέσα στὸν ἀτμὸ τοῦ θειαφιῦ, καὶ νὰ πᾶσῃ μὲ τὴ συντροφιά τοῦ κύριου Ποπελίνα, γάλλου ξακουστοῦ ζωγράφου, ποὺ τραγοῦδαε μὲ μικρὴ φωνὴ τενόρου, ποὺ ψεύδιζε καὶ δηφιότανε χωρὶς νὰ δίνῃ λεφτὸ ἀνέκδοτα σκανταλιάρικα.

VI

Ἐῖτανε μιὰ μέρα τοῦ Γενάρη καθάρια καὶ κρουσταλένια. Πολλὺς κόσμος στὸν περίπατο τοῦ Νεῦσκη στὴν Πετρούπολη. Τὸ ρολόι τοῦ Πύργου τῆς Δούμας μόλις βάρεσε τρεῖς ὥρες. Στίς πλατεῖες ἀμμομμένες πλάκες περπάταε, ἀνάμεσα ἀπὸ ἄλλους περιπατητές, ὁ παλιὸς μας γνώριμος κύριος Ἀστακόφφ. Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ χωριστήκαμε ἀπὸ δαῦτον, πᾶχυνε, χωρὶς ὥστόσο νὰ γεράνῃ. Πυκνὲς φαβορίτες περικλείνανε τὸ πρόσωπο του. Προχώραε μέσα ἀπὸ τὸν κόσμον μ' ἀργητα, καὶ σοβαρότη, ρήχνοντας ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ματιές κατὰ τὸ δρόμο. Περῖμενε τὴ γυναῖκα του, ποὺ θάρχονταν μ' ἀμάξι μὲ τὴ πεθερὰ τῆς. Ἀπὸ πέντε χρόνια εἶτανε παντρεμένος, καὶ

ἂς ὑποθέσουμε ὅμως πὼς ἔχουνε γλώσσα δική τους τὰ σαλόνια, γιὰ ποιά σαλόνια μιλεῖ τάχα ὁ κ. Χατζηδάκης; Ἡ μήπως τὰ περναῖ ὅλα τοὺς γιὰ καθαρεουσιάνικα; Δὲν εἶναι ἀραγες σαλόνια, δηλαδὴ ἀλάκαιρα σπίτια, ὅπου καὶ ὁ νοικοκύρης καὶ ἡ νοικοκυρὰ διαφεντέβουνε, ἀγαποῦνε τὴ δημοτικὴ; Ἄν τᾶγνοεῖ ὁ Χατζηδάκης, γελιέται ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη. Τέτοια σπίτια γνωρίζω καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Πόλη, στὴν Ἀθήνα μάλιστα γνωρίζω ἓνα σπίτι ἀπὸ τὰ καλῆτερα, τὰ πιὸ ἀρχοντικά, ὅπου ὁ πατέρας εἶναι μεγάλος θιασώτης, μεγάλος φίλος τῆς καθαρέουσας, ἡ κόρη του γράφηκε μέλος τῆς Ἐταιρίας Ἡ ἐθνικὴ γλώσσα, ἐγγιὰς του εἶναι ξεσπαθωμένος δημοτικιστὴς. Τὴ γλώσσα μιλοῦνε ὅταν εἶναι κ' οἱ τρεῖς τοὺς μαζί, καὶ ποικανὸ γλώσσα, τοῦ πατέρα, τῆς κόρης ἢ τοῦ γιοῦ, θὰ μᾶς ὀνομάσῃ γλώσσα τῶν αἰθουσῶν ὁ προκομμένος κ. καθηγητής; Μὰ εἰς παρακαλῶ, δὲ συγναζοῦνε ταχα στὰ σαλόνια καὶ δημοτικιστάδες; Ἡ δὲν τὸ κατάλαβε ἀκόμη ὁ Χατζηδάκης πὼς καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἀνατολή, σήμερις οἱ δημοτικιστάδες γενήκανε σωστὸ ἀσκέρι; Πρέπει μὰ τὴν ἀλήθεια νᾶχῃ ὁ κ. Χατζηδάκης γνώμη ἐλεεινὴ γιὰ τὸ δημόσιο τῆς Ἑβρώπης, πρέπει νὰ νομίζῃ πὼς ὅτι κὶ ἂν τοῦ ξεστομίση ὁ τρανὸς γλωσσολόγος ἀπὸ τὴν ἔδρα του τὴν τρανὴ, τάγαθὸ τὸ δημόσιο θὰ τὸ χᾶσῃ πὼς θὰ τοῦ πῆ καὶ γειὰ σου, ἀφοῦ ἔρχεται καὶ τοῦ κοπανίζει πράγματα ποὺ ὄχι μόνο βάση δὲν ἔχουνε, ποὺ δὲν ἔχουνε καὶ λογικὴ, γιὰτὶ μιὰ στιγμή νὰ τὸ συλλογιστῆς, βλέπεις πὼς οὔτε σὲ συζήτηση δὲν μπαίνουνε. Ὁ κ. Χατζηδάκης θυμῶνε ποὺ κάπου ἔγραψα πὼς τὴ δημοτικὴ μπορεῖ ἄξια ὁ τᾶδες ἢ ὁ τᾶδες Ἀθηναῖος νὰβῆ νὰ τὴ μάθῃ στὸ Παρίσι. Ἀπὸ τὰ λόγια του γιὰ τίς παινεμένες του τίς αἰθουσῆς, εἶδα τώρα πὼς κὶ ὁ ἴδιος μπορεῖ περίφημα νὰ μάθῃ στὸ Παρίσι τὴ γλώσσα μιλοῦνε οἱ αἰθουσῆς του στὴν Ἑλλάδα.

Τὰ σαλόνια, ὅπως μᾶς τὰ στοχάστηκε ὁ Χατζηδάκης, μοῦ φαίνονται καὶ κάμποσο γυμνά. Ἐπιπλα δὲ μοιάζει νᾶχουνε· δὲν ἔχουνε guéridons, causeuses δὲν ἔχουνε, τοὺς λείπουνε καὶ τὰ bibelots, ἐπειδὴ ἀφτὰ πὼς θὰ μᾶς τὰ πῆ στὴ γλώσσα τῶν αἰθουσῶν, ἡ μήπως στίς αἰθουσῆς του δὲ γίνεται λόγος μήτε γιὰ guéridons, μήτε γιὰ causeuses, μήτε γιὰ bibelots; Μὰ τότες τί αἰθουσῆς εἶναι ἀφτές καὶ ποῦ τίς εἶδε; Ἡθελοῦ πολὺ νὰ μάθω τί κάνει καὶ τίς κυρίες στὴν αἰ-

ὅπως τὸ πεθύμαε πάντα. Ἡ γυναῖκα του εἶτανε πλούσια κ' εἶχε μεγάλες σκέψεις. Σηκώνοντας μ' ὄμορφο τρόπο τὸ καπέλλο του, προσεχτικὰ βουρτσισμένο, χαίρεται τίς πολυαριθμὲς γνωριμίες του, καὶ ξεκλοῦθε τὸν περίπατό του μὲ τὸ βᾶδισμα τὸ ἡσυχὸ καὶ σταθερὸ, ποὺ δείχνει ἄνθρωπο εὐχαριστημένο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Ἐάφνου κοντὰ στὸ πέρασμα Στέμπος, λίγο ἐλείψε νὰ σκουνηθῆ ἀπὸ ἓνα κύριον διπλωμένο μ' ἓνα πανωφόρι· ἔλα Ἀλμαβίθνα, καὶ σκουφωμένο μὲ μιὰ σκούφι ἀπὸ βελούδο, ποὺ τὴ μαρμαμένο του πρόσωπο εἶχε τὰ μουστάκια βαμμένα κάτου ἀπὸ φουσκωτὰ μάτια καὶ ἀποκοιμισμένα. Ὁ Ἀστακόφφ πισωδρόμησε ἀξιάπρεπα. Τότε ὁ κύριος μὲ τὸ σκούφο, ρήχνοντας τὰ μάτια ἀπάνου του φώναξε: — Ἄ, καλημέρα σας, κύριε Ἀστακόφφ! Ἡ Κείνος δὲν ἀποκρίθηκε, καὶ σταμάτησε ζαφνιασμένος. Δὲν ἤμπόραε νὰ νιώσῃ πὼς ἓνας ἄνθρωπος σκουφωμένος στὸν περίπατο τοῦ Νεῦσκη μπόραε νὰ ξερῇ τ' ὄνομα του.

— Δὲ μὲ γνωρίζετε; ξεκλοῦθησε ὁ ἄλλος. Σὰς εἶδα, εἶναι ἄχτῶ χρόνια τώρα ἀπὸ τότες, στὸ νομὸ τῆς Τούλας, στοῦ Ἰπατόφφ. Μ' ὀνομάζουνε Βερστίεφφ.

— Θέ μου, συμπαθάτε με, εἶπε ὁ Ἀστακόφφ.

ουσιάνικη τή γλώσσα· πού μ'ας συστήνει. Σ' όλα τὰ σαλόνια τού κόσμου, οι κυρίες και κάμποσοι κύριοι μιλούνε για μόδες. Μιλούνε για πλισσέδες—ή μήπως ξαφνα για πλισσέδες;—μιλούνε, σ'ωσε, Κυρία! και για πλισσέ-soleil, για μπουλιονέ, μιλούνε για bouffants—είναι à bouffants—για volants και για parements. 'Αμέ, πώς θέλετε αλλιώς να τὰ πούνε; Και τόντις δέν παρατήρησε ο Χατζηδάκης—ή δὲ βρέθηκε σὲ θέση να παρατηρήσει τὸ μόνο πού ἔπρεπε να γεμίσει τὰφτί ἐνός γλωσσολόγου—και ψυχολόγου—δηλαδή, πὸς ἂν ὑπάρχει, ὅπως τὸ φημάστηκε, καμιά σαλονίστικη γλώσσα στὴν Ἑλλάδα, σαλονίστικη γλώσσα εἶναι τὰ γαλλικά. Δέν ἔχει ἄλλη. Και δέν μπορεῖ ἄλλη να ἔχη. Τὰ γαλλικά μάλιστα δέν εἶναι γλώσσα πού να τὴ συνηθίζουμε μόνο στὰ σαλόνια, μόνο τὸ βράδι σὺν πάντε στῆς κυρίας Α ἢ στῆς κυρίας Ω· σὲ πολλές, ἔπειρες οἰκογένειες συνηθίζεται και στὴν καθημερινή τὴ ζωή. Ὁ λόγος μου ἐνοεῖται για πλούσιες οἰκογένειες, για τὴν ἀριστοκρατία τού τόπου, ἀφοῦ ἀριστοκρατική γλώσσα, τὴ γλώσσα τῆς μεγάλης κοινωνίας, βγήκε ο Χατζηδάκης να μ'ας διδάξει. 'Αντρόγυνα ξέρω, ξέρω ἀδέρφια, πού ἀναμεταξύ τους μόνο τὰ γαλλικά μιλούνε. Και βέβαια πὸς θὰ βρεθῆ κανένας δάσκαλος να μού ἀπαντήσει πὸς δέν πρέπει τάχα να κοιτάζουμε τὸν τάδε και τὸ δείνα, γιατί, λέει, ὁ τάδε πῆγε στὴν Ἑβρώπη και ὁ δίνος ἀναθράφηκε στὴ Γαλλία. Χαίρουμαι πολύ. 'Αν ὅμως ὁ τάδε πῆγε στὴν Ἑβρώπη, και ἂν ὁ δείνας ἀναθράφηκε στὴ Γαλλία, εἶναι δουλειὰ δική του; δική μου δουλειὰ, να μάθω, εἶναι ἢ δέν εἶναι μέλος ὁ τάδε μας ἀφτός και ἀφτός μας ὁ δείνας τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, και μάλιστα τῆς καλύτερης. Δουλειὰ μου να μάθω γιατί, ὅταν ὁ τάδε γύρισε ἀπὸ τὴν Ἑβρώπη και ὁ δείνας ἀπὸ τὴ Γαλλία, γιατί τάχα μιλούνε γαλλικά, και ὄχι ρωμαίικα. Πλῆθος Γάλλοι πῆγανε στὴν Ἑβρώπη, πῆγανε στὴ Γερμανία, πῆγανε στὴν Ἰταλία, στὴν Ἀγγλία, στὴν Ἰσπανία, στὴν Ἑλβετία, στὴν Ἀουστρία και στὴ Ρουσία. Σὰ γυρίζουμε σπιτί τους και σὺν ἀνοίγουν τὰ σαλόνια τους, γαλλικά θὰ σοῦ κουβεντιάσουνε. 'Αναμεταξύ τους γαλλικά. Γιατί λοιπὸν ὁ Ρωμιὸς ὄχι ρωμαίικα; Γιατί; Να σὰς τὸ πῶ και τοῦτο; Γιατί ἔδικα λέμε πὸς στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχει διγλωσσία· στὴν Ἑλλάδα, να τὸ καλοξετάσῃς, ἀγλωσσία βασιλεύει. Και πὸς ἀγλωσση ἀπ' ὅλους τούς ἄλλους ἴσια ἴσια ἢ μεγάλη κοινω-

νία. Γιατί ἀφτό; Γιατί ἀπὸ παιδιὰ τούς εἶπανε σκολειὸ να καταφρονούνε τὴν ἑθνική του; γλώσσα· ὄντας καταφρονεμένη, δέν καλλιέργηθηκε ὅπως ἔπρεπε· και ὄντας ἀκαλλιέργητη, δέν τούς χρησίμεψε ὅπως μπορούσε να τούς χρησιμεύῃ. Ποιὰ γλώσσα λοιπὸν τούς ἀπόμεινε; Ἡ καθαρέβουσα. Αἱ! ἢ καθαρέβουσα εἶναι ἀκόμη λιγώτερο γλώσσα, μιὰ και δέν τὴ μιλεῖ κανένας και ἀναγκάζεται να τὴ μισομιλῇ. Μισὴ καθὼς κατάντησε, πάλει δέν κάνει. Ὁ ἑβρωπαϊσμένος ὁ Ρωμιὸς τὴ συγκρίνει με τὴς γλώσσες τῆς Ἑβρώπης· βλέπει πὸς και πὸς τῆς λείπουμε για να εἶναι γλώσσα. Ἴσως δηλαδή δέν τὸ βλέπει καθαφτό, δέν τὸ ξεδιαλλίξει· μὰ τὸ νοιώθει. Να μὴν ἀπορῆς ἂν και ὁ ἑβρωπαϊσμένος, ὁ κοσμογυρισμένος ὁ Ρωμιὸς, σπιτί του σοῦ λέει πὸς ἢ καθαρέβουσα εἶναι ἀριστούργημα και ὅτι θέλεις. Τὸ λέει, ἐπειδὴ τού μάθανε πὸς πρέπει να τὸ λέει ἔτσι. Δέν τὸ ζέτασε τὸ πρᾶμα, δέν τὸ συλλογίστηκε, δὲ φωτίστηκε. Μόνο τὸ παρατηρεῖ ἀνήθελά του, ἀνήθερά του κάθε μέρα, πὸς ἢ μισὴ του γλώσσα δέν του δίνει τὰ μέσα να πῆ ὅσα ἔχει μέσα του· μήτε ὁ νῦς του μήτε ἡ καρδιά του ἔκφραση δὲ βρίσκουνε· και τότες, ποθώντας και ἀφτός να φανερώσῃ με λόγια με λέξεις πού νάνταποκρίνονται στὸ αἴστημά του και στοὺς λογισμούς του, τὴν ψυχὴ του, σὺν ἄθροπος πού εἶναι, κταφέβγει σὲ μιὰ γλώσσα τῆς ἀθροπίας. Γίνονται τὰ γαλλικά γλώσσα του φυσική. (Ἀκολουθεῖ)

ΜΙΑ ΝΥΧΙΑ

Κάτου ἀφ' τὸ παράθυρό της
Πρόσμενε ὁ φτωχὸς μιὰ νύχτα,
τὸ κερί της ὡς να σβύσει
και γλυκὰ να κοιμηθεῖ.

Κάτου ἀφ' τὸ παράθυρό της
πρόσμενε ὡς να ξημερώσει,
μὰ τὸ φῶς πού ὅλο φωτιοῦσε
χάθηκε με τὴν ἀβγή.

Τὸ κλειστὸ παράθυρό της
ἀνοῖξαν τὸ βράδι βράδι,
κ' ἔμεινε ἀνοιχτὸ ὅλη νύχτα,
και δέν ἔφεγγε ἀπὸ φῶς.

Τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρό της
ἐκλείσαν τὴν ἄλλη μέρα...
Φῶς δέν εἶδε πιά να φέγγει
οὔτε κὰν να σβύνει φῶς.

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΖΙΑΣ

Πὸς ἀλλάξατε ἀπὸ τὸν καιρὸ κείνο!

— Ναί, γέρασα, εἶπε ὁ Βερετιέφφ, περνώντας στὸ πρόσωπο του ἕνα χέρι χωρίς χερόχτι. Μὰ σεῖς δέν ἀλλάξατε καθόλου.

Δέν εἶτανε πὸς ὁ Βερετιέφφ γέρασε πολύ, μὰ πού ὅλα του τὰ χαρακτηριστικὰ εἶτανε παραλλαγμένα. Πλῆθος ἀπὸ μικρὴς ζᾶρες χαράκωναν τὸ πρόσωπό του· κ' ὅταν μίλαε, τὰ μάγουλα του και τὰ χεῖλια του κινόντανε με σπασμό. Ὅλα του εἰδείχανε πὸς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔκαμε μεγάλο καταστρεμὸ στὴ ζωὴ του.

— Πού περιπλανιόσαστε ὅλο τοῦτον τὸν καιρὸ, πού δέν σὰς εἶδα πουθενά; ρώτησε ὁ Ἀστακόφφ.

— Περιπλανιόμουνα ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Και σεῖς, μέντε πάντα στὴ χώρα;

— Τὸν περσότερο καιρὸ. Εἶμαι στὴν ὑπερσία, κύριε.

— Παντρευτήκατε;

— Ναί, ναί... Ἡ ὄψη τού Ἀστακόφφ πῆρε μιὰ ἔκφραση σοβαρὴ σὰ να ἤθελε να εἰπῆ στὸ Βερετιέφφ: "Α, δὲ σ'τὸ λέω για να μού ζητήσης να σε παρουσιάσω στὴ γυναίκα μου.

Ὁ Βερετιέφφ φάνηκε πὸς τὸν ἐνωσε. "Ἐνα χαμογέλιο ἀδιάφορο πέρασε ἀπὸ τὰ χεῖλια το. Ὁ

Ἀστακόφφ ἔκαμε ἕνα βῆμα για να φύγῃ.

— Πού εἶναι ἡ ἀδερφή σας; ρώτησε ἀλλάζοντας.

— Δὲ μπορῶ να σὰς εἰπῶ σωστά, μὰ ἴσως στὴ Μόσκα. Εἶναι ἕνα καιρὸς πού δέν ἔλαβα γράμμα της.

— Ζῆ ὁ ἀντρας της;

— Βέβαια.

— Και ὁ κύριος Ἰπατόφφ;

— Δέν ξέρω· μπορεῖ να ζῆ, και μπορεῖ και να πέθανε.

— Και κείνος ὁ κύριος ὁ τόσο παράξενος, ὁ ἐπαρχιώτης κείνος ὁ Μποντριακόφφ;

— "Α, κείνος πού τού ζητήσατε να μπῆ μάρτυρας ὅταν φοβηθήκατε στὰ γιομάτα; Ὁ διάολος ζέρει τί ἀπόγεινε.

Ὁ Ἀστακόφφ νόμισε πὸς ἔπρεπε να πάρῃ ἕνα ὕφος περσότερο μεγαλόπρεπο. «Θυμάμαι πάντα, εἶπε, μ' εὐχαρίστηση κείνη τὴ βραδεῖά πού εἶχα... (πῆγε να εἰπῆ τὴν τιμὴ, και τὸ ματᾶβε) τὴν εὐκαιρία να κάμω τὴ γνωριμιὰ σας και τὴ γνωριμιὰ τῆς ἀδερφῆς σας. Εἶτανε ἕνα χαριτωμένο πλάσμα. Και σεῖς, τραγουδάτε πάντα τόσο ὁμορφα;

— Ὅχι, ἔχασα τὴ φωνή μου. "Α, εἶτανε ἕνας καλὸς καιρὸς τότε!

— Πῆγα μιὰ φορὰ ἀκόμα ἀπὸ τότες στὴν Ἰ-

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ

Για τὴν Ἑλλάδα ἀρ. 10. — Για τὸ Ἐξωτερικὸ φρ. 79. 10.

20 λεπτά τὸ φύλλο λεπτά 20

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ : Στὰ κίσκια τῆς Πλατείας Συντάγματος, Ὁμόνοιας, Ἰπουργείου Οἰκονομικῶν, Σταθμοῦ Τροχιόδρομου, (Ὁφθαλματρείου), Βουλῆς, Σταθμοῦ ὑπόγειου Σιδηροδρομοῦ (Ὁμόνοια), στὸ καπνοπωλεῖο Μανωλακάκη (Πλατεία Στουρνάρα), Ἐξάρχεια, στὰ βιβλιοπωλεῖα «Ἐστίας» Γ. Κολάρου και Σακέτου [ὁδὸς Σταδίου, ἀντικρὸν στὰ Βουλῆ]. Στὸ Βόλο, βιβλιοπωλεῖο Χριστόπουλου.

Ἡ συντρομὴ πλερώνεται μπροστά κ' εἶναι ἐνός χρόνου πάντα

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

ΚΑΙ

ΠΡΑΜΑΤΑ

Ἡ ΚΑΤΑΔΙΚΗ

τοῦ διευθυντῆ τῆς «Ἐστίας» σὲ δεκαπέντε μέρες φυλάκιση γιατί ἔβρισε ἕναν ἀξιωματικὸ τού Ναυτικοῦ, ὅσο κ' ἂν κριθῆκε αὐστηρὴ και ἄδικη ἀπὸ τὴν κοινωνία μας, ἔχει και τὴν καλὴ τῆς ὄψη, γιατί θὰ σωφρονήσῃ λίγο τούς δημοσιογράφους και θὰ τούς ἀναγκάσει να βάλουν κάπιο χαλιναρὶ στὴ γλώσσα τους. Βέβαια ἢ «Ἐστία» εἶναι κάπως πὸς σεμνὴ ἀπὸ τίς ἄλλες φημερίδες και μερικὲς φορὲς μάλιστα καταντάει κάπως νερόβραστη με τούς ἀδιάκοπους ἐπαίνους πού σκορπᾶει δεξιὰ ζερβά και με τὴν ἀγίατρευτὴ ἀρρώστεια ποῦχει νὰν τὰ βρῆσκει ὅλα καλά κ' ἄγρια. Ἄν παραστράτησε μιὰ φορὰ κ' ἢ «Ἐστία», δέν εἶχε, φαίνεται, και τόσο ἄδικο, ἀφοῦ τὸ Κακογεροδικεῖο τῆς Λαμίας τὴν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν κατηγορία τῆς συκοφαντίας, παραδέχτηκε δηλ. γι' ἀληθινὰ ὅσα ἔγραψε, και καταδίκασε τὸ διευθυντῆ τῆς για τίς βροσιές, κ' αὐτὲς «εἰς βαθμὸν πταίσματος»

πατόφκ, πρόστασε ὁ Ἀστακόφφ, σηκώνοντας τὰ φρύδια του με μελαχολικὸ τρόπο, τὴν ἴδια μέρα μάλιστα πού ἔγεινε μιὰ τρομερὴ σφοδρά.

— Ναί, εἶναι σοβαρὸ, εἶναι φριχτὸ, δέικοψε γλήγορα ὁ Βερετιέφφ. Ναί, ναί, βλέπω πὸς θυμόσαστε...

— Δηλαδή εἶναι πολὺς καιρὸς ἀπὸ τὸν καιρὸ κείνο, και ὅλα μού παρουσιάζονται και μού φαίνονται σὺν ὄνειρο.

— Σὺν ὄνειρο, ζανκλεγε ὁ Βερετιέφφ πού τὰ χλωμά του μάγουλα κοκκινίσανε· ὄχι, για μένα δέν εἶτανε ὄνειρο. Εἶτανε ὁ καιρὸς τῆς νιότης, τῆς χαρᾶς, τῆς εὐτυχίας· εἶτανε ὁ καιρὸς τῆς ἐλπίδας τῆς ἀτελειωτῆς, και τῆς ἀνίκητῆς δύναμης. Ἄν εἶτανε ὄνειρο θὰ εἶταν πολὺ ὁμορφο. Μὰ, και οἱ δύο μας γίναμε γέροι, θλιμμένοι, χτηνώδικοι· βᾶφουμε τὰ μουστάκια μας, και σαιρνόμαστε περιπλανημένοι στὰ πεζοδρόμια τῆς Πετρούπολης· δέν εἶμαστε καλοὶ για τίποτε πιά· καταστραφήκαμε, γίναμε τιποτένιοι, ξενοφριασμένοι. Και ἀνάμεσο μας, ἄλλοι κάνουνε τούς καμπόσους γελοῖα, τὸν καιρὸ πού οἱ ἄλλοι βυθίζονται στὴ ἀκαμωσιά, πνίγοντας τίς θλίψεις τους στὸ λαρύγγι... Νὰ τ' εἶναι ἕνα ὄνειρο, ἕνα φριχτὸ ὄνειρο τρομερὸ. Ἡ ζωὴ πέρασε χωρίς νάφισση σημάδια,

καθώς λέν οι δικαστικοί. Είπες δηλ. τήν ἀλήθεια μὰ δὲν ἔπρεπε νὰν τὴν πείσ. Αὐτὸ εἶπαν οἱ ἑνορκοὶ στὴν «Ἐστία» καὶ μὰ τέτια κρίση, ὅσο κι ἂ σούρνει πίσω τῆς λίγῃ μερῶνε φυλάκιση, μπορεῖ κάθε τίμα φημερίδα νὰν τὴ δείχνει μὲ καμάρι καὶ νὰ περηφανεύεται.

Εἴπαμε ὅμως πὼς ἡ φυλάκιση τοῦ διενδυντῆ τῆς «Ἐστίας» ἔχει καὶ τὴν καλὴ τῆς ὄψη κ' ἐπιμένουμε σ' αὐτό. Εἶναι δυὸ τρεῖς φημερίδες στὴν Ἀθήνα, καὶ μὲ δυνατὴ κυκλοφορία μάλιστα, πὸν τίποτ' ἄλλο δὲν κάνουν παρὰ νὰ βρίζουν καὶ νὰ συκοφαντοῦν, ὄχι μονάχα πολιτικὰ πρόσωπα, μὰ καὶ οἰκογένειες ἀλάκαιρες, δημιουργώντας φανταστικὰ σκάνδαλα καὶ ἀναγνωσματοποιώντας, ὅτι τοὺς κατεβάσει τὸ ξερό. Αἶ, λέτε ὅστερ' ἀπὸ τὴν καταδίκη τοῦ Κόρου νὰ μὴν μαζέψουν οἱ λεγάμενες λίγῃ τὴ γλώσσα τους καὶ νὰ μὴν τὸ συλλογιστοῦνε σοβαρὰ, δια βλέπουν πὼς οἱ βρισίδες, κι δταν ἀκόμα στηρίζονται πάνου στὴν ἀλήθεια, ἀκριβοπλερώνονται μὲ φυλάκιση;

Νὰ λοιπὸν αὐτὸ πὸν λέγαμε. Καὶ τώρα ἡ «Ἐστία» πὸν θέλει νὰ φαίνεται πὼς ἀγωνίζεται, νὰ διορθώσει τὰ «κακῶς κείμενα» στὸν τόπο μας, μπορεῖ νὰν τὸ φωνάζει πὼς μὲ τὴν καταδίκη τοῦ διενδυντῆ τῆς ἄρχισε νὰ διορθώνει τὸν τόπο.

ΕΝΑΣ

καθότανε στὸν καφενὲ καὶ μετροῦσε τὰ σπῆτια τοῦ Μιστριώτη.

— Ἐνα στὴν ὁδὸ Προαστείου... Ἄλλο στὴν ὁδὸ Στουρνάρα... Τρίτο στὴν ὁδὸ Καποδίστρια... Τέταρτο στὴ δεινὰ πλατεία...

Καὶ δὲν ζέρομε ἴσαμε ποῖο ἀριθμὸ ἔφτασε.

Ἐνας ἄλλος ὅμως πλαινός του τὴν ἴδια ὥρα μετροῦσε τὰ βιβλία τοῦ σοφοῦ ἀνδρός.

— Ἐνα ἡ Γραμματολογία του... Δυὸ οἱ Ρητορικοί του λόγοι... Τρίτῃ ἡ Ἀντιγόνη... Τέσσερα ὁ Πλάτωνας...

Καὶ δὲν εὔρισκε ἄκρη καὶ σ' αὐτά.

Τότε ἕνας τρίτος, ἀκούγοντας τοὺς ἄλλους δυὸ, πρόστεσε:

— Κάθε βιβλίον τούφερε κ' ἕνα σπῆτι... Ἐχει δικιο ὁ χριστιανὸς νὰ κόβεται γιὰ τὴν καθαρεύουσα καὶ νὰ βρίζει τοὺς δημοτικιστὰδες ἀγράμματους καὶ πρόδοτες!

μπουνταλάδικη, χτηνώδικη. Νὰ τί εἶνε φαρμακερὸ, νὰ κείνο πὸν χρειάζεται νὰ κληγήσῃ κανεὶς σὰν ὄνειρο. Καὶ ὅστερα, πάνου ἀπ' ὅλα, τρομερὸ ὄραμα... ἀτελείωτο... Χαίρειν.

Ὁ Βερετιέφ ἀπομακρῦθηκε γλήγορα· μὰ στάνοντας μπροστὰ στὴν πόρτα ἐνοῦ ἀπὸ τὰ καλύτερα καφενεῖα τοῦ περιπάτου τοῦ Νεῦσκη, σταμάτησε, καὶ γύρισε τὸ πόμολο. Καὶ σὰν ἤπιε στὸ μπουφέ ἕνα ποτήρι ρακί, διάβηκε τὴ σάλα τοῦ μπιλιάρδου, σκοτεινιασμένου ἀπὸ σύγνεφα καπνοῦ, γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ καμαράκι, ὅπου τὸν περιμένανε πολλοὶ ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους του συντρόφους, ὁ πρίγκηπας Σ., δυὸ ἀξιωματικοὶ τῆς καθαλαρίας, καὶ δυὸ ἄλλα πρόσωπα πὸν δὲν τὰ διακρίνανε παρὰ ἀπὸ τὰ βαφτιστικὰ τους ὀνόματα. Εἶτανε ὅλοι τώρα ἡλικίας περασμένης μόλο πὸν εἶτανε ἀνύπαντροι. Ἄλλοι μὲ κεφάλια μισοσπρισιμένα κι ἄλλοι φαλακροί. Κι' ὅσο τόσο ἡ ζωὴ τους πέρναε ἀκόμα στὰ καφενεῖα. Πιστεύανε τὸ Βερετιέφ γιὰ ἕναν παράξενον ἄνθρωπον, προρισμένου νὰ κἀνῃ ἐντύπωση στὸν κόσμον· μὰ κείνος πὸν εἶχε περισσότερο νοῦ ἀπὸ δαύτους, αἰστανότανε πολὺ καλὰ τὴν τέλεια κι' ἀδιόρθωτη ἀνωφελιά του. Ἐπειτα, πρέπει νὰ τὸ μολογήσουμε, τὸ ἴδιο κ' ὄξω ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς παρέας του, πολλοὶ ἄνθρω-

ΠΟΛΛΟΙ

δημοτικιστὰδες μεταχειρίζομαστε καμιά φορὰ τὸ ἐπίρρημα σύγκαιρα στὴ σημασία τοῦ συγχρόνως. Ὁ φίλος Ν. Ποριώτης τὸ θέλει γιὰ λάθος καὶ μὰς στέλνει τὸ νόστιμο αὐτὸ γραμματάκι.

«Τὸ σύγκαιρα δὲν εἶναι πολὺ συνηθισμένη λέξη, δὲν τὴν ἀκούμε κάθε μέρα· ὅπου ὅμως τὴν εἶπε ὁ λαὸς, τὴν εἶπε, θαρρῶ, μὲ νόημα ἀντίθετον τοῦ παράκαιρα, δηλαδὴ σύγκαιρα=στὸν κατάλληλον καιρὸ· δευτερώτερες σημασίες του εἶναι: ἀπὸ νωρὸς καὶ τὸ ἀργόρος πὸν λένε οἱ Φράγκοι καὶ πὸν δὲν κατορθώνει ἡ καθαρεύουσα νὰ βρῆ λέξη τόσο κατάλληλη νὰ τὸ ἀποδώσῃ. Μποροῦμε λόγου χάρη νὰ ποῦμε:

«Πρέπει σύγκαιρα νὰ ὀργώσῃς, γιὰ νὰ μὴ σπείρῃς παράκαιρα.

«Σύγκαιρα μάθε γράμματα, ἀργὰ μὴ μετανιώσῃς. «Ἐκεῖ πὸν πηγαίναμε, μὲ ρωτᾷ.—Εἶδες σήμερα τὸ «Νουμᾷ;»—Σύγκαιρα μοῦ τότε θυμίσεις, τοῦ ἀπαντῶ, εἶχα κἀτι νὰ σοῦ πῶ γιὰ τὰ γραφόμενά του... Κάνω τὸ μεταφραστὴ κ' ἐγὼ, δὲ μοῦ φαίνεται ὅμως σωστὸ νὰ μεταφράσω τὸ καθαρευουσιάνικον συγχρόνως μὲ τὸ σύγκαιρα».

«Εἶπα παραπάνω πὼς τὸ σύγκαιρα δὲ συνηθίζεται πολὺ, τοῦλάχιστον στὴν πρωτεύουσα. Γιατί λοιπὸν ἐμεῖς, πὸν θέλουμε νὰ φυλάξουμε τὸ γλωσσικὸ θησαυρὸ, νὰ χαλνοῦμε τὸ ἰδιαίτερον νόημα πὸν ἔχει αὐτὸ τὸ μουσικώτατον λογάκι του;»

ΛΙΓΟ

ἀκόμα καὶ θὰ μὰς ποῦν οἱ φημερίδες πὼς βρέθηκε τὸ γιατρικὸ τῆς ἐθνικῆς ἀρρώστειας μὰς γιὰτὶ μαζωχτήκανε δέκα εἴκοσι κύριοι ἀπὸ τὴ μιά μεριά καὶ κάμανε τὴν «Ἐθνικὴ Συνείδηση» κι ἄλλοι τόσοι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά καὶ σκαρώσανε ἕνα σύλλογον φυσιολατρικόν, δηλ. ἀποφασίσανε νὰ μὴν τρῶνε κρέας καὶ νὰ πλένουνται, ὅπως οἱ πρῶτοι ἀποφασίσανε νὰ μὴν τρῶνε τὸ Δημόσιον ταμεῖον καὶ νὰ μὴν λερῶνουν τὰ χέρια τους, ὅστε νὰ μὴν ἔχουν ἀνάγκη καὶ νὰν τὰ πλένουν.

Δὲν ζέρομε ποῖος σύλλογος ἀπὸ τοὺς δυὸ τους θὰ προκόψῃ, μὰ καὶ τίποτα νὰ μὴ γίνῃ ἀπ' ὅσα μὰς τάζουνε κ' οἱ δυὸ μὲ τὰ παχιά τους σὰ γουρουνόπουλα προγράμματα, πάλι θὰν τοὺς χρωστοῦμε κάπια χάρη γιὰτὶ μὰς μάθανε πὼς μπορεῖ νὰ χεῖ ὁ

ποῖ πιστεύανε πὼς, ἂν δὲν εἶχε καταστραμμένη τὴ ζωὴ του ὁ ἴδιος, δὲ μπόραε κανεὶς νὰ προμαντέψῃ τί θάπογινότανε. Αὐτοὶ οἱ καλόπιστοι ἀπαντιόντανε. Οἱ Βερετιέφ δὲ γίνονται ποτὲς τίποτα.

Οἱ φίλοι του τὸν δεχτήκανε μ' ἀναφωνήματα συνηθισμένα. Τοὺς χτύπαε πρῶτα τὸ ἀγριωπὸ του παρουσιαστικὸ καὶ τὰ λόγια του τὰ γιομάτα πικράδα. Μὰ νέες μπουτίλιες ἐρχόντανε στὸ τραπέζι, καὶ ὅλοι τότες παίρουνε τὸ συνηθισμένον τους δρόμον. Ὅσο γιὰ τὸν Ἀστακόφ, μόλις τὸν ἄφισε ὁ Βερετιέφ ὀρθώθηκε καὶ κορδωθήκε σὸλον τοῦ τὸ ἀνάστημα καὶ σούφρωσε τὰ φρούδια. Αὐτὸ τὸ ἀναπάνταχον συναπάντημα ψύχρανε τὴν ἀξία του θέση τοῦ ἀνωτέρου ὑπάλληλου καὶ τοῦ gentleman. «Γεῖναμε ζῶα, πίνουμε κρασί, βάζουμε τὰ μουστάκια μὰς! Μιλεῖτε γιὰ σὰς, ἀγαπητέ μου» ἔλεγε σκεδὸν μὲ δυνατὴ φωνή. Καὶ σὰν ἰφοῦσκωσε τὴν ἀξιοπρέπεια του πὸν ξεχειλίλιζε ζακολούθησε τὸν περίπατον του.

— Ποῖος σὰς μιλοῦσε; εἶπε ξαφνικὰ πίσω του μιά φωνὴ δυνατὴ καὶ σταθερὴ.

Ὁ Ἀστακόφ γύρισε, κι' ἀναγνώρισε μιά ἐπὶ τὴς ψηλῆς γνωριμιῆς του, τὸν κύριον Πομπόνσκη. Ὁ Πομπόνσκης αὐτὸς ἄνθρωπος μὲ ψηλὸ ἀνάστημα καὶ χοντρός, κάτεχε μιά θέση σημαντικὴ, κι' ἀπὸ

κ. Μιστριώτης ἐθνικὴ συνείδηση, καὶ πὼς μπορεῖ μὲ τὴν ἀνγκαστικὴ χορτοφαγία νὰ καλλιεργηθεῖ μὰς μέρα καὶ στὸν τόπον μὰς ράτσα γερῶν καὶ μυαλωμένων ἀνθρώπων.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐθνικῆς Συνείδησης εἶναι καὶ μέλη στὸ Χορτοφαγικὸν Σύλλογον. Νὰ ὁ κ. Φιλάρετος λ. χ. Ταιριασμένα πράματα καὶ τὰ δυὸ, βλέπετε.

ΜΙΑ

φοβερὴ ἀνακάλυψη κάμανε οἱ «Ἀθηναῖοι» τὴν περασμένη βδομάδα πὸν δὲν τῆς ἀξίζει νὰ μείνῃ μυστικὴ κι ἀλειτούργητη. Ἀνακάλυψαν δηλ. πὼς γιὰ νὰ τρέξουνε τόσες χιλιάδες φτωχοὶ νὰ ζητήσουνε μερικὸν ἀπὸ τὴς εἰκοσιπέντε χιλιάδες τῆς κ. Περματζόγλου, πᾶει νὰ πεῖ πὼς οἱ φτωχοὶ αὐτοὶ δημιουργηθήκανε ἀπὸ τὸ Οἰκονομικὸν συσσίτιον πὸν συνειθίζει τὸν κόσμον στὴν τεμπελιά μὲ τὸ νὰ τοῦ δίνει φτηνὴ θροφή.

Μὲ τὴν ἴδια σιδερένια λογικὴ μποροῦσε κανένας νὰ πεῖ πὼς καὶ οἱ «Ἀθηναῖοι» δημιουργηθήκανε ἀπὸ τὸν κ. Σιμόπουλον πὸν ἔφισε ἀφορολόγητον τὸ χαρτὶ τῶν ἐφημερίδων. Μὰ μὲ τὴς «Ἀθηναῖοι» οὔτε τίτια λογικὴ συζήτηση δὲν ἀξίζει. Ἡ καλύτερα ἀπάντησῃ εἶναι τὸ «πάρ' τον καὶ στὸ γάμον σου».

Ο ΙΣΚΙΟΣ ΤΟΥ ΠΕΘΑΜΕΝΟΥ

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΜΕΡΗ ΤΡΙΑ

ΜΕΡΟΣ Β.

ΠΑΥΛΟΣ. Δὲ θέλω ν' ἀκούσω πιά τίποτα.

ANNA. Ἄν ἤθελες νὰ σκερτῆς λίγῃ, χωρὶς νὰ βιάζῃς τὸ λογικὸν σου νὰ παραδεχτῇ γι' ἀλήθεια ὅτι εἶναι μονάχα τῆς φαντασίας σου πλάσμα...

Π. Σκέφθηκα παραπολὺ μάλιστα· ἴσως γι' αὐτὸ βρήκα τὴν ἀλήθεια.

AN. Πόσο μακριὰ εἶσαι ἀπ' αὐτή.

[1] Κοιτάξτε φύλλα 223 καὶ 224.

τὰ μικρὰ του χρόνια δὲν ἀθίβαλε ποτὲς γιὰ τὸ ἑαυτὸ του.

— Εἶναι κάποιος παράξενος, τὸν γνωρίζω μόλις, μουρμούρισε ὁ Ἀστακόφ παίρνοντας τὸν Πομπόνσκη κάτου ἀπὸ τὸ χέρι.

— Μὰ ἐπιτρέψτε μου, Βλαδίμηρε Σέργκιεβιτς, εἶναι συχωρεμένο σ' ἕναν ἄνθρωπον πὸν σέβεται τὸν ἑαυτὸν του, νὰ κουβεντιάσῃ μέσα στὸ δρόμον μ' ἕνα σκουφωμένο; Εἶναι ἔπρεπον, καὶ μὲ ξαφνιαζετε, μὰ τὴν ἀλήθεια. Πὸν μπορέσατε νὰ κάμετε τὴν γνωριμιὰ τίτοιου ὑποκείμενου;

— Στὴν ἐξοχή.

— Στὴν ἐξοχή! Στὴ γῶρα δὲ χαιρετάει κανεὶς τοὺς γειτόνους τῆς ἐξοχῆς! Δὲν εἶναι καθὼς πρέπει. Ἐνας gentleman, πόσες φορὲς σὰς τὸ εἶπα. Πρέπει πάντα κανεὶς νὰ φέρνεται σὰν gentleman, ἂν δὲ θέλει...

— Νὰ ἡ γυναῖκα μου, βιάστηκε νὰ εἰπῇ ὁ Ἀστακόφ διακόφοντας τον. Πᾶμε νὰ τὴν ἰδοῦμε.

Καὶ οἱ δυὸ gentleman τραβήξανε πρὸς τὴν μεριά πὸν στεκότανε μιά ζυαζα λεφτοκαμωμένη στὴν πόρτα τῆς φαινότανε τὸ πρόσωπον τὸ χλωμὸ καὶ γιομάτο ἀπὸ θυμὸ ψηλοκράτητον μιάς γυναίκας ἀκόμα νέας, μὰ γηρασμένης τώρα. Πίσω τῆς φαινότανε μιά ἄλλη γυναῖκα, πὸν τὸ πρόσωπον τῆς φαινότανε ὅμοιον στριφνορέθιστον. Ὁ Ἀστακόφ ἔνοιξε τὴν πόρτα τῆς ἀμαξας, ἔδωσε τὸ χέρι στὴν γυναῖκα του, ὁ Πομπόνσκης στὴν πεθερά, καὶ τὰ ζευγάρια τραβήξανε κατὰ τὸν περίπατον τοῦ Νεῦσκη· πίσω ἀκλούθαε ἕνας λακὴς μὲ λιβρέα ἐγγλέζικη, μακρὸς γκέτες καὶ καπέλλον μὲ τεράστια κοκάρδα.

Μεταφρ. ΣΠ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ

Π. Τὸ νομίζεις; μὰ ἐγὼ ἐπιμένω ὅτι εἶδα κ' ἐνοίωσα τὴν ἀλήθεια.

ΕΒΝΗ. Ἄχ, θεέ μου! Ποιά δύναμη νὰ εἶναι αὐτή, πού ἀλλάζει τόσο πολὺ τὸν ἑαυτὸ μας σὲ μιὰ στιγμή μονάχα.

Π. Ἡ ἀδυναμία μας, παιδί μου, νὰ παραδεχτοῦμε γιὰ δική μας κάθε πράξη μας, ὅσο κι ἂν μᾶς φωνάζει αὐτή, ὅτι εἶναι πιά δική μας. Ἡ ἀδυναμία πού φαλιάζει πάντα μέσα στὴν ψυχὴ μας.

ΑΝ. Στὴν ψυχὴ πού θέλει νὰ δείχεται ἀδύνατη.

Π. Ἀναγκάζεται νὰ δείχεται, ἐνῶ πραγματικά εἶναι πολὺ δυνατὴ γιὰ νὰ τὰ ὑποφέρει ὅλα.

Ε. Βλέπω ὅτι ἔχασε καθένας σας τελειωτικά τὴν ἐμπιστοσύνη του στὸν ἄλλο μὰ θαρρῶ πὺς πρέπει ἐπὶ τέλους νὰρθῆτε σὲ κάποια ἐξήγηση πὺς καθαρή γιὰ νὰ πᾶψη αὐτὸ τὸ βᾶσανό σας. —

Π. Παιδί μου, παιδί μου! ἐξηγηθήκαμε τόσο καλά μὲ τὴ μητέρα σου καὶ τόσο πολὺ, πού τὰ περισσότερα λόγια φαίνονται πεισιτά. Ρώτησέ τη νὰ σοῦ πῆ, ἂν δὲν εἶναι ἀλήθεια αὐτό.

ΑΝ. Μὰ ὄχι! ὄχι! Δὲ μοῦ εἶπες τίποτα πού νὰ εἶναι ἀλήθεια καὶ δὲν ἄκουσες ἀπὸ τὸ στόμα μου τίποτα πού νὰ σὲ κᾶμη νὰ πιστέψης γι' ἀληθινὸ αὐτὸ πού φαντάστηκες ἐσὺ καὶ πού τὸ θέλεις νὰ εἶναι ἀληθινό.

Π. Στὰ ζητήματ' αὐτὰ τὰ λόγια νεκρώνονται μιλάει κι ἀκούει μονάχα ἡ συνείδηση.

Ε. Μὰ ἐπὶ τέλους θὰ μιλήσω ἐγὼ!

Π. Ἐσὺ; . . . καὶ τί μπορεῖς νὰ πῆς ἐσὺ;

Ε. Ἐκεῖνο πού μοῦ φωνάζει ἡ ἀγάπη μου καὶ γιὰ τοὺς δύο σας. Ἐκεῖνο πού ἐγὼ τὸ παιδί σας τ' ὀνειρεύτηκα πάντα γιὰ σας καὶ πού τὸ κλειῶ μέσα στὴν καρδίκα μου σὺν θηταυρό μου, σὺν ζωὴ μου. . .

Π. Εἴνη, τί θέλεις νὰ πῆς;

Ε. Θέλω νὰ ἰδῶ ν' ἀνθίξῃ καὶ πάλι πάνω στὰ χεῖλη σας τὸ γλυκὸ χαμόγελό σας, νὰ λάμπῃ στὸ μάτι σας ἡ χαρὰ τῆς ἀγάπης σας. Θέλω, πατέρα, νὰ φύγῃ ἀπ' ἐμπρός σου ὁ ἴσκιος πού σ' ἐμποδίζει νὰρθῆς κοντὰ μας!

Π. Ὁ ἴσκιος; . . .

ΑΝ. Μὰ δὲν ὑπάρχει κανένας ἴσκιος.

Ε. Ἀκουτέ με, πατέρα: Δὲν γκρεμίζει κανεὶς σὲ μιὰ στιγμή τὸ παλάτι τῆς εὐτυχίας πού γιὰ νὰ τὸ χτίσῃ ἴδρωσε χρόνια καὶ χρόνια.

ΑΝ. Ναι, τὴν εὐτυχία. . .

Π. Δὲν τὴ γνώρισα ποτέ, παιδί μου, τὴν εὐτυχίαν αὐτή. Κ' ἰδῶ εἶναι τὸ μεγάλο σας λάθος.

Ε. Πατέρα!

Π. Ἡμῶνα πάντα σκλάβος τῆς δυστυχίας, πού τώρα γίνεται μεγαλειότερη.

ΑΝ. Ψέματα!

Π. Κι ἂν εἶχα τὴ δύναμη τόσο χρόνια νὰ τὸ κρύβω, σήμερα ἡ ψυχὴ μου ἔπεσε κουρασμένη καὶ δὲ μπορεῖ νὰ κρατήσῃ ἄλλο τὸ βᾶρος τῆς.

ΑΝ. Παῦλο, συλλογίσου. . .

Π. Σώπα, σῶπα, ἐσὺ! Σῶπα, καλύτερα τώρα, ἀφοῦ τόσα χρόνια δὲ θέλησες νὰ μιλήσουμε ψυχὴ μὲ ψυχὴ. . .

Ε. Πατέρα, μὴ μιλάς μὲ τέτοια γλώσσα.

Π. Ἄ! παιδί μου! γιατί νὰ μὴ μπορῶ νὰ φανερώσω ὅλον τὸν πόνο μου σ' ἐσένα, πού ἴσως θὰ μὲ καταλάβαινες βαθιά. . . Μὰ ὄχι! δὲ θέλω νὰ πονέσης κ' ἐσὺ.

Ε. Πατέρα λυπήσου μας. . . Κοίταξε τὴ μητέρα πού κλαίει.

Π. Πολὺ ἀργά. . . Βλέπεις ὅτι ὅλα ἰδῶ γίνονται πολὺ ἀργά!

Ε. Πολὺ ἀργά; . . . Μὰ αὐτὸ τὸ φώναζες καὶ πρὶν, ὅταν ἐφυγεν ὁ. . .

Π. Μήτε λέξῃ γι' αὐτό.

ΑΝ. Εἴνη!

Ε. Ἄ! . . . τί φῶς πού πέφτει μέσα στὸ νοῦ μου! καὶ βλέπω τώρα καθαρά. . . Πῶς μαντεύει ἡ ψυχὴ μου τὴν ἀλήθεια!

Π. Ὅχι! Μείνε ἀκόμη ὅπως ἦσαν ὡς τώρα, παιδί ἀθῶο!

Ε. Ἀκουσα κ' ἐνοίωσα τόσα μέσα σὲ λίγες ὥρες, πού εἶναι σὺν νύκτῃσα δλᾶκαιρη ζωὴ δεμένη μὲ τὴν πιὸ σκληρὴ πραγματικότητα. Τώρα εἶμαι ἀληθινὰ κ' ἐγὼ ἕνα μ' ἐσᾶς κ' ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ρωτήσω τὸν πατέρα μου καὶ τὴ μητέρα μου, γιατί θέλουνε ν' ἀλυσσοδέσουν τὴ γαλήνη καὶ τὴ χαρὰ τῆς ψυχῆς μας στὴ φυλακὴ τοῦ ἐγωῖσμου!

Π. Εἴνη, βλέπεις παραπολύ καὶ μαντεύεις, περισσότερο ἀπ' ὅσα πρέπει.

Ε. Ναι, γιατί μίλησε μέσα μου ἡ συνείδηση. Μιλῶ κάπως ἀληθινὰ, ὑποθέτω, ἐνῶ λέω, καὶ τὴν κρίση μου γιὰ τὸ φέρισμό σας κάπως ἀπτόμο. Μὰ ἔτσι πρέπει.

Π. Τί θέλεις νὰ πῆς;

ΑΝ. Τὴν ἀλήθεια.

Ε. Ἀφοῦ ἐσεῖς δὲ θέλετε νὰ συλλογισθῆτε τὴν καταστροφὴ πού φέρνετε, ἄς σας δείξω ἐγὼ μὲ τὸ ἀθῶο παιδιᾶτικο πνεῦμα μου τὸ χάος πού ἀνοίγετε.

Π. Εἴνη, παιδί μου μὴ σκέφτεσαι τόσο πολὺ, γιατί δυναμώνεις τὸν πόνο μου.

Ε. Ἴσως αὐτὸ νὰ εἶναι καὶ τὸ γιαιτρικὸ στὸν πόνο σας.

ΑΝ. Δὲ βιστῶ πιά, Παῦλο, μὲ κανεὶς νὰ χάσω τὴν πίστη πρὸς τὸν ἑαυτὸ μου.

Π. Δὲ μοῦ φαίνεται παρᾶξενο, νοιώθεις μέσα σου τώρα κ' ἐσὺ τὴν ἀφορομὴ πού μ' ἔκαμε νὰ γίνω φοβητσιάρης, πὺς ἀδύνατος κι ἀπὸ τὴν Εἴνη τὴν ἀφορομὴ πού μὲ ἀναγκάζει νὰ ζητῶ μὴν ἀπόκρυψη γωνιά γιὰ νὰ χωθῶ ἐκεῖ, μακριὰ ἀπὸ κάθε μάτι, πού καθρεφτίζει μέσα του τὴν ἀλήθεια, μήπως μπορέσω καὶ ξαναβρῶ τὴν δύναμη νὰ κυριαρχῶ καὶ πάλι ἐγὼ στὴν ὑπαρξή μου.

ΑΝ. Ἐσὺ εἶσαι κείνος, πού μούλεγες ὅτι θὰ μᾶς ὀδηγᾶς πάντα στὸν ὀμορφο δρόμο τῆς ζωῆς;

Π. Σῶπα! . . . νικήθηκα ἀπὸ τὰ παρασμέν. Καὶ τώρα δὲ βλέπω μπροστὰ μου, δὲ νοιώθω μέσα μου παρὰ κάποιον ἀλλόκοτο σεβασμὸ στὴ δύναμή τους, δὲ μπορῶ νὰ τὰ ξεχάσω, δὲ μ' ἀφίνει ὁ σεβασμὸς αὐτὸς νὰ γυρίσω τὴ σκέψη μου σὲ τίποτ' ἄλλο. Τὰ παρασμέν' αὐτὰ μὲ κρατοῦν δλᾶκαιρο δικό τους καὶ μοῦ σκοτεινιάζουν ὅ,τι φωτεινὸ κλειοῦσα μέσα μου.

Ε. Ὅποια κι ἂν εἶναι τὰ παρασμέν' αὐτὰ, πατέρα, πρέπει νὰ τὰ λησμονήσης γιὰ νὰ λάμπῃ καὶ πάλι μέσα σου ὁ ἥλιος τῆς καλοσύνης.

Π. Δὲ μπορῶ κατὶ δυνατώτερο ἀπὸ τὴ θέλησή μου μ' ἐμποδίζει.

ΑΝ. Ἡ ἀδικία σου!

Π. Ὅχι! ὄχι!

ΑΝ. Ὅλα τὰ λόγια σου μοῦ τὸ φώναζαν.

Π. Ὅχι! δὲν εἶμαι ἀδικός!

ΑΝ. Δὲν τολμάς βέβαια νὰ τὸ παραδεχτῆς, γιατί ἄνθρωπος εἶσαι κ' ἐσὺ.

(Ἀκολουθεῖ)

ΗΛΙΑΣ Π ΒΟΥΤΙΕΡΙΑΗΣ

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

Δίδουμε μερικὰ φύλλα τῆς Κωνσταντινουπολιτικῆς «Πρόδος» γιομάτη διαλεχτὴ ὅλη γραμμένη στὴ δημοτικὴ. Δημοσιεύεται λ. χ. σ' αὐτὴ εἰς τὴ Νείνα» τοῦ Ὀλλαντοῦ δημοσιογράφου Κρέμερ, «Ἀπὸ τὴν Ἰδέη στὴ Ρουμανία» νόστιμη ταξιδιωτικὴ περιγραφή τῆς Ντάμης Κούπας, «Ἐνα τρισάγιο» πού τὸ ὑπογράφει ὁ Δμπακὸς κτλ.

— Κεῖνὸ ἄλλο πού μᾶς ἔκαμε ξεχωριστὴ ἐντύπωση εἶ-

ναι τὸ κύριο ἄρθρο τῆς 3 τοῦ Δεκεβρῶν μὲ τὸν τίτλο «Θρησκευτικὴ ὁμιλία». Στὸ ἄρθρο αὐτὸ γραμμένο ἀπὸ σπουδασμένο κληρικὸ βέβαια, γίνεται λόγος καὶ γιὰ τὴ μεταφράση τῆς Γραφῆς τοῦ κ. Παλλῆ, δημοσιεύεται μάλιστα κ' ἕνας παράγραφος ἀπ' αὐτὴν, καὶ ὁ ἀρθρογράφος συμπεραίνει: ὅτι ἀπολλῶν παραφράσεων τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Εὐαγγελίου, ἴσως ὅλων, κινδυνώδεστεραι καὶ παραφράσεις καὶ περιφράσεις αὐτῶν ἡμῶν τῶν ἀναξίων Ἐκείνου λειτουργῶν, οἵτινες τὴν ὀρθοκείαν μετεχειρίσθημεν ὡς βραγανὸν προσωπικῶν βλέψεων καὶ ἀτομικῶν ἐπιθυμιῶν».

— Δὴλ. δὲν καθαίνει τίποτα ἡ ὀρθοκεία ἢ μεταφράσσει τὸ Βαγγέλιο, ὅσο καθαίνει πού δὲν ἔχουμε κληρονομημένο καὶ ἀξιο γιὰ τὴ μεγάλη του ἀποστολή.

— Ὑστερ' ἀπὸ τέτοιο δρόμο πού ἀνοίγει ἡ Πολιτικὴ «Πρόδος», ἀληθινὸ καὶ ριζοσπαστικὸ, ἀξίζει νὰν τὴ χαιρετᾶει κανεὶς γιὰ πρόοδο καὶ νὰ συχαρεῖ τοὺς Κωνσταντινουπολίτας πού ἀποχτήσανε ἕνα τέτοιο σοβαρὸ καὶ πατριωτικὸ φύλλο.

— Βγῆκε τὸ «Ἐσπρίτωμα», δρᾶμα σὲ τρεῖς μέρη, τοῦ κ. Ηλία Κουλουδάτου. Ἄν ἀξίζει ἢ δὲν ἀξίζει, θὰ μᾶς τὸ πῆ ὁ Ἐρμῶνας.

— Σοβαρὴ εἰδηση· ὁ κ. Κουρούπης ἀπέσυρε τὰ ἔργα του ἀπὸ τὸ Βασιλ. θεᾶτρο, σῆκωσε ἐλ. τὴν ἐμπιστοσύνη του ἀπ' αὐτὸ καὶ τὸ τελαλάει σ' ὅλες τῆς φημερίδες.

— Νὰ σᾶς ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ὅπως κατάνησε τὸ Βασιλικὸ θεᾶτρο τοῦ ἀξίζει καὶ ὁ ἐυτελισμὸς αὐτὸς, νὰ πολεμηθεῖ δὴλ. ἀπὸ τὸν κ. Κουρούπη.

— Στὰ τελευταῖα «Παναθηναῖα» (τὰ Ζητουνατικώτατα ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος) ὁ κ. Ζητουνατῆς μᾶς παρουσιάζει δύο νέους ποιητάδες, τὸν Λεάντρο Παλιμᾶ καὶ τὸ Ν. Λαπαθιώτη.

— Ὑστερ' ἀπὸ δύο χρόνια πού τυπῶνον ποιημάτια τους στὸ «Νουμᾶ» τώρα μόλις τοὺς πῆρε χαμπάρι ὁ Ζητουνατῆς. Πάλι καλά! Ἐμεῖς γιὰ νὰν τὸν τιμωρήσουμε θὰ βάλουμε τὸν κ. Λαπαθιώτη νὰ παρουσιάσει στοὺς ἀναγνώστες μας ἕνα νέο ποιητὴ πού λέγεται. . . Πέτρος Ζητουνατῆς.

— Τὸ ἔθνικὸ «Νεκρολόγιον» τοῦ κ. Κ. Σκότου βγῆκε γιομάτο ἀπὸ διαλεχτὴ ὅλη καὶ πρωτότυπη—τόσο πρωτότυπη μάλιστα ἀφοῦ φιγουράρουνε στίς χρυσοῦς σελίδες του ἀρκετὰ τραγουδιὰ τοῦ Κεῖν, τοῦ Α. Παλαμᾶ καὶ ἄλλων τυπωμένων ὅλα στὸ «Νουμᾶ».

— Ὁ κ. Σκότος ἔφερε, σὺν τὰ ἀρχαῖα Σπαρτιατικώπουλα, καὶ νὰ κλέβει καὶ νὰ κρύβει τὰ κλεμμένα, ἀφοῦ δὲν ἵνα κερῆει πουθενὰ πῶς τὰ πῆρε ἀπὸ τὸ «Νουμᾶ».

Ο ΙΔΙΟΣ

ΦΟΝΟΓΡΑΦΟ ΒΙΟΜΑΔΙΑΤΙΚΟ

Ἄπὸ Ἡέμτη σὲ Ἡέμτη.

Ἑπισημὸς Ἑσωτερικῶν ὁ Ν. Καλογερόπουλος
Σκοτωμοί. Ἀθήνα 2, Περαιᾶς 1 (ἀπὸ κάρρο),
Ἐπαρχίαι 3.

Λαθωμοί. Ἀθήνα 8, Περαιᾶς 3, Ἐπαρχίαι 2.
Κλεισιές. Ἀθήνα 4, Περαιᾶς 2.

Ο ΦΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

κ. Καλαμ. Ἰδῶνακ του εἶναι ἱ. Πέτρ. Καταλαβίνεις καὶ λόγου σου πῶς μᾶς εἶναι δύσκολο νὰ σοῦ τὸ γράψουμε ἀλλᾶκτρο ἰδῶ. Σὲ ἰσικίτερο ἄλλο γράμμα, μὲ μεγάλη μας εὐχαρίστηση. Ὅσο γιὰ τὸ φύλλο, μπορεῖς ἀξιολογᾶ καὶ μᾶς γράψεις τὸ κατὰσπί σου καὶ τὴ συντρομὴ τῆ στέλνεις ὅ,τα θέλεις.—κ. ἱ Ν. Ρωμ. Νεῖ Ὑόρη. Ἄν κι ἀρκετὸς πιά λόγος ἔγινε γι' αὐτὸ τὸ βιβλίον, θὰ τυπώσουμε μερικὰ κομμάτια ἀπὸ τὸ ἄρθρο σου γιατί βρίσκουμε σ' αὐτὸ ἀρκετὴ πρωτοτυπία καὶ ὀρθὴ παρατήρηση.—κ. Μ. Καλ. Τὸ λαθαμέ. Πρὶν τὸ τυπώσουμε, ἐνῶ γιὰ νὰ σὲ δοῦμε. Πέρασε κανένα ἀπομεσήμερο ἀπὸ τὸ γραφεῖο ἢ τὸ Σαββατικὸ βράδυ καλύτερα.

ΚΕΡΔΟΣ 352,245 ΔΡΑΧΜΩΝ

Ναι! **352,245** δραχμὰς ἔδωκε μέχρι τοῦδε τὸ γραφεῖον τοῦ τραπεζομεσιτοῦ κ. Ἰω. Φωτίου εἰς τοὺς πελάτας του. Ἦται ἐκ τῶν ἀγοραστῶν λαχειοφῶρων ὁμολογιῶν ἐκ τοῦ γραφείου του ἔχουν κερδίσει διάφορα ποσά, ἀνερχόμενα εἰς τὸν στρογγυλὸν ἀριθμὸν **352,245** δραχμῶν.

Ὁ κ. Ἰω. Φωτίου θέλει ν' ἀνατιβᾶσῃ τὸ πῶσον τοῦτο εἰς **1,000,000** δραχμὰς καὶ καλεῖτοὺς θέλοντας ν' ἀγοράσωσι τοιαύτην νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ τυχερὸν γραφεῖον του, ὅπου πάντως θὰ κληρωθῇ μετ' ἀμοιβῆς βιολογία τις καὶ τί χαρὰ νὰ εἶναι ἢ πρῶτη μὲ τὰς **70,000** χρυσοῦς δραχμὰς τὴν 19 Δεκεμβρίου ἔ. ἔ. ὅτε γεννήσεται ἡ κλήρωσις.

Ὡσαύτως ἐγγράφονται μέλη τοῦ ὅκα τὴν Προεδρείαν τοῦ κ. Ἰω. Φωτίου Ἐπιμετηρίου διὰ τὸν Λαὸν ἀναγνωρισθέντος διὰ τοῦ ἀπο 1 Ἰουλίου ἔ. ἔ. Διατάγματος, μὲ διδράχμους μηνίαιας καταθέσεις.